

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ (SOSYAL PSİKOLOJİ)
ANABİLİM DALI

EVLİ ÇİFTLERDE ŞİDDETİ YORDAYAN ETMENLER:
PARTNERİN SADAKATİNE İLİŞKİN AÇIK VE ÖRTÜK ALGILAR İLE
ÖFKE DUYGUSU

Yüksek Lisans Tezi

Ceren ATAKAY

Ankara-2014

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ (SOSYAL PSİKOLOJİ)
ANABİLİM DALI

EVLİ ÇİFTLERDE ŞİDDETİ YORDAYAN ETMENLER:
PARTNERİN SADAKATİNE İLİŞKİN AÇIK VE ÖRTÜK ALGILAR İLE
ÖFKE DUYGUSU

Yüksek Lisans Tezi

Ceren ATAKAY

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Nurhan ER

Ankara-2014

TEŞEKKÜR

Beni bu araştırmayı yapmaya teşvik eden ve tezimin oluşma süreci boyunca bana desteğini esirgemeyen danışman hocam Prof.Dr. Nurhan ER'e çok çok teşekkür ederim.

Tez jürimde yer alan saygıdeğer hocalarım Doç.Dr. Ayda BÜYÜKŞAHİN SUNAL ve Doç.Dr. Andaç DEMİRTAŞ MADRAN'a tezime olan katkılarından dolayı çok ama çok teşekkür ederim.

Tezimi sürdürürken bölümlerinde araştırma yapma imkanı bulduğum ve 3 ay boyunca tezim konusunda bana büyük katkıları olan Almanya Bonn Üniversitesi Psikoloji bölümü hocalarından Prof.Dr. Rainer BANSE'ye ve Araştırma Görevlisi Judith KOPPEHELE-GOSSEL'e çok teşekkür ederim.

Sağladığı karşılıksız burs ile tezim için çalışma yapmak üzere Bonn Üniversitesi'ne gitmeme destek olan Yüksek Öğretim Kurulu'na ve yüksek lisans sürecim boyunca verdiği karşılıksız burs ile eğitim hayatıma destek veren TÜBİTAK'a teşekkür ederim.

Tezimde kullandığım fotoğraflara modellik yapan Öğr.Gör. Fatma BOYRAZ UÇAR ve Ar.Gör. Cihat ÇELİK'e ve çekimleri yapan Ar.Gör. Melis ÇELİK ve Ar.Gör. Ahmet Çağlar OK'a çok teşekkür ederim.

Analiz aşamasındaki yardımlarından ötürü Ar.Gör. Ebru AKÜN'e ve her türlü desteklerinden dolayı bölüm arkadaşlarım Ayşe Ilgın SÖZEN, Meryem KAYNAK MALATYALI, Bağdat Deniz KAYNAK, İpek ŞENKAL ve tüm arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Veri toplamamda yardımcı olan Ankara Üniversitesi Psikoloji bölümü lisans öğrencilerinden Büşra SARIGÜL ve Derya ŞAHMAN'a çok teşekkür ederim.

Araştırmama tamamen gönüllü olarak katılan 97 kişinin her birine teker teker çok teşekkür ederim. Onlara büyük minnet borçluyum.

Son olarak, beni yalnızca bu süreçte değil hayatımın hiçbir anında yalnız bırakmayan, bana hep inanan ve benden hiçbir yardımı esirgemeyen canım anneme ve canım babama çok ama çok teşekkür ederim. İyi ki varsınız...

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM	1
GİRİŞ	1
1.1. Yakın İlişkilerde Şiddet	4
1.1.1. Yakın İlişkilerde Şiddetin Nedenlerine İlişkin Modeller.	9
1.1.2. TTK Kuramı.....	11
1.2. Partnerin Sadakatine İlişkin Algı	16
1.3. Örtük Biliş.....	19
1.3.1. Düşünsel-Dürtüsel Model	29
1.4. Öfke Duygusu ve Genel Saldırganlık Modeli	35
1.5. Düşünsel-Dürtüsel Model ile Genel Saldırganlık Modeli Temelinde Yapılan Çalışmalar	40
1.6. Evlilikte Şiddetin Yordayıcıları Olan Partnerin Sadakatine İlişkin Açık ve Örtük Algılar ile Öfke Duygusu ve Üç Model (TTK, Düşünsel-Dürtüsel Model, Genel Saldırganlık Modeli	42
1.7. Çalışmanın Sayıtları ve Amacı	43
1.8. Çalışmanın Denenceleri	45
 2. BÖLÜM.....	 49
YÖNTEM.....	49
2.1. Ön Çalışma	49
2.1.1. Katılımcılar	49
2.1.2. Veri Toplama Araçları	50
2.1.2.1. Demografik Bilgi Formu.....	50
2.1.2.2. Sadakat Algısı Ölçeği	50
2.1.2.3. Uyaran Belirleme Formu.....	53
2.1.3. İşlem.....	54
2.2. Ana Çalışma	54
2.2.1. Katılımcılar	54
2.2.2. Veri Toplama Araçları	56

2.2.2.1. Açık Ölçekler	56
2.2.2.1.1. Çatışmaların Çözümüne Yaklaşım Ölçeği 2 (ÇÇYÖ)	56
2.2.2.1.2. Sadakat Algısı Ölçeği (SAÖ)	57
2.2.2.1.3. Duygu Deneyimi Ölçeği (DDÖ)	58
2.2.2.1.4. Demografik Bilgi Formu	58
2.2.2.1.5. Duygu Yüğü Değerlendirme Ölçeği (DYDÖ)	59
2.2.2.2. Örtük Ölçekler.....	60
2.2.2.2.1. Örtük Çağrışım Testi (ÖÇT)	60
2.2.2.2.2. Yaklaşma- Kaçınma Görevi (YKG)	69
2.2.3. İşlem.....	73
3. BÖLÜM.....	77
BULGULAR.....	77
3.1. Çalışmanın Değişkenlerine İlişkin Betimsel Bulgular	78
3.2. Blokların Uygulanış Sırasının YKG ve ÖÇT Testlerinden Alınan Puanlar	
Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulgular	81
3.3. Cinsiyetin Değişkenler Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulgular	82
3.4. Değişkenler Arası Korelasyonlara İlişkin Bulgular	83
3.5. Şiddetin Öfke ve Üzüntü Duygusu Tarafından Yordanmasına İlişkin Regresyon	
Bulguları.....	86
3.6. Şiddet ve Şiddetin Uzlaşma Alt Boyutunun Partnerin Sadakatine İlişkin Açık ve	
Örtük Algı Tarafından Yordanmasına İlişkin Regresyon Bulguları	88
3.7. Partnerin Sadakatine İlişkin Açık ve Örtük Algı ile Şiddet Arasındaki İlişkide	
Açık ve Örtük Öfkenin Aracı Rolüne İlişkin Regresyon Bulguları	91
3.7.1. Güven Duyma ile Şiddet Arasındaki İlişkide Açık Öfkenin Aracı Rolüne	
İlişkin Bulgular	92

4. BÖLÜM.....	97
TARTIŞMA	97
4.1. Blokların Uygulanış Sırasının YKG ve ÖÇT’den Alınan Puanlar Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulguların Tartışılması	98
4.2. Cinsiyetin Değişkenler Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulguların Tartışılması....	100
4.3. Değişkenler Arasındaki Korelasyonlara İlişkin Bulguların Tartışılması	102
4.4. Şiddetin Öfke ve Üzüntü Duygusu Tarafından Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması	107
4.5. Şiddet ve Şiddetin Uzlaşma Alt Boyutunun Partnerin Sadakatine İlişkin Açık ve Örtük Algı Tarafından Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması	108
4.6. Partnerin Sadakatine İlişkin Açık ve Örtük Algı ile Şiddet Arasındaki İlişkide Açık ve Örtük Öfkenin Aracı Rolüne İlişkin Bulguların Tartışılması.....	114
4.6.1. Güven Duyma ile Şiddet Arasındaki İlişkide Açık Öfkenin Aracı Rolüne İlişkin Bulguların Tartışılması	115
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	118
ÖZET.....	123
ABSTRACT	124
KAYNAKLAR	125
EKLER.....	150
Ek-1: Bilgilendirilmiş Onam Formu	150
Ek-2: Sadakat Algısı Ölçeği.....	151
Ek-3: Duygu Deneyimi Ölçeği	152
Ek-4: Çatışmaların Çözümüne Yaklaşım-2 Ölçeği	153
Ek-5: Demografik Bilgi Formu	154

ÇİZELGELER

Çizelge 1.1: Sosyal İstenirlik, İçebakış ve Spontanlığın Açık ve Örtük Ölçekler Arasındaki İlişki Üzerindeki Etki Büyüklüğü.....	24
Çizelge 1.2: Konulara Göre Açık Ölçekler ve ÖÇT Arasındaki İlişkiler.	26
Çizelge 2.1: Sadakat Algısı Ölçeği'ne Yönelik Faktör Analizi Bulguları, Aldatmaya Eğilim Algısı ve Güven Duyma Alt Ölçeklerine Dağılımına Göre Maddelerin Faktör Yükleri.	52
Çizelge 2.2: ÖÇT'de Kullanılacak Sadık Olmayla İlişkili Kelimelerin Frekans ve Yüzdeleri.	53
Çizelge 2.3: ÖÇT'de Kullanılacak Sadakatsizlik İle İlişkili Kelimelerin Frekans ve Yüzdeleri.....	54
Çizelge 2.4: Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Frekans ve Yüzdeler .	55
Çizelge 2.6: Üzüntü İfadesi Yansıtan Fotoğrafların Duygu Yüklerine İlişkin Ortalamalar.....	59
Çizelge 2.6: Öfke İfadesi Yansıtan Fotoğrafların Duygu Yüklerine İlişkin Ortalamalar.....	59
Çizelge 2.7: Greenwald ve Arkadaşları (1998) Tarafından Oluşturulan ilk ÖÇT'nin Blokları.....	61
Çizelge 2.8: Çalışmada Kullanılan ÖÇT'nin Blokları ve Bloklardaki Görevler	63
Çizelge 3.1: Çalışmanın Değişkenlerine İlişkin Betimsel Bulgular.....	79
Çizelge 3.2: Cinsiyetin Değişkenler Üzerindeki Etkisine İlişkin t-testi Bulguları	82
Çizelge 3.3: Yordanan, Yordayıcı ve Aracı Değişkenler Arasındaki Korelasyon Bulguları.....	84
Çizelge 3.4: Öfke ve Üzüntü Duygusu ile Şiddet Arasındaki İlişkiye Yönelik Hiyerarşik Regresyon Analizi Bulguları	87
Çizelge 3.5: Partnerin Sadakatine İlişkin Örtük Algı, Güven Duyma ve Aldatmaya Eğilim Algısının Partnere Yönelik ve Partner Tarafından Uygulanan Şiddet ve Şiddetin Uzlaşma Alt Boyutu Üzerindeki Yordayıcı Etkisine Yönelik Çoklu Regresyon Analizi Bulguları.....	89
Çizelge 3.6: Güven Duyma ile Açık Öfke Arasındaki İlişkiye Yönelik Regresyon Analizi Bulguları	93

Çizelge 3.7: Güven Duyma ile Partnere Yönelik Toplam Şiddet Arasındaki İlişkide Açık Öfkenin Aracı Rolüne İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Bulguları ..	93
Çizelge 3.8: Güven Duyma ile Partner Tarafından Uygulanan Toplam Şiddet Arasındaki İlişkide Açık Öfkenin Aracı Rolüne İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Bulguları	95

ŞEKİLLER

Şekil 1.1: Düşünsel-Dürtüsel Model'in Şeması	30
Şekil 1.2: Genel Saldırganlık Modeli'nin Episodik Süreçleri	38
Şekil 1.3: Partnerin Sadakatine İlişkin Örtük Algı ile Partnere Uygulanan Şiddet Arasındaki İlişkide Örtük Öfkenin Aracı Rolü	45
Şekil 1.4: Partnerin Sadakatine İlişkin Açık Algı ile Partnere Uygulanan Şiddet Arasındaki İlişkide Açık Öfkenin Aracı Rolü.....	46
Şekil 1.5: Partnerin Sadakatine İlişkin Örtük Algı ile Partner Tarafından Uygulanan Şiddet Arasındaki İlişkide Örtük Öfkenin Aracı Rolü	47
Şekil 1.6: Partnerin Sadakatine İlişkin Açık Algı ile Partner Tarafından Uygulanan Şiddet Arasındaki İlişkide Açık Öfkenin Aracı Rolü	48
Şekil 2.1: Uyumlu Bloкта Verilmesi Gereken Tepkiler.....	64
Şekil 2.2: Uyumsuz Bloкта Verilmesi Gereken Tepkiler.....	66
Şekil 2.3: Veri Toplama Araçlarının Uygulanma Sırası	75
Şekil 3.1: Güven Duyma ile Partnere Yönelik Toplam Şiddet Arasındaki İlişkide Açık Öfkenin Aracı Rolüne İlişkin Katsayılar	94
Şekil 3.2: Güven Duyma ile Partner Tarafından Uygulanan Toplam Şiddet Arasındaki İlişkide Açık Öfkenin Aracı Rolüne İlişkin Katsayılar	96

1.BÖLÜM

GİRİŞ

En mutlu çiftler bile zaman zaman evliliklerinde çatışma yaşayabilmektedirler. Bu çatışma sonucunda bazı çiftler birbirlerine şiddet uygulayabilmekte ve bu şiddeti de çoğu zaman olumsuz duygu ve düşünceler tetikleyebilmektedir. Şiddetin öncülü olan duygu ve düşüncelerin ve bunların nasıl bir bağlam içinde şiddete neden olduğunun saptanmasının özellikle yakın ilişkilerde yaşanan şiddeti önleme ve engelleme açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Alanyazında şiddetin nedenlerine ilişkin çeşitli açıklamalar (Abramsky ve ark., 2011; Riggs ve ark., 2000; Schafer ve ark., 2004) ve modeller (örn; Bell ve Naugle, 2008; Dutton, 1985) yer almasına karşın bu modeller şiddetin ortaya çıktığı süreci açıklamada zaman zaman yetersiz kalabilmektedir. Bu bağlamda Finkel ve Eckhardt (2013), şiddete ilişkin çalışmalarda bu eksikliğe değinmişler ve yakın ilişkilerde şiddetin karmaşık bir süreç olduğuna işaret etmişlerdir. Onlara göre, şiddetin ortaya çıkması, birbirini izleyen üç sürece bağlıdır; bunlar “*tahrik etme*” (instigation), “*tetikleme*” (impellance) ve “*ketleme*” (inhibition) dir. Bu görüşe dayanarak Finkel ve Eckhardt (2013), ismini bu 3 sürecin baş harflerinden alan “TTK Kuramı”nı (I³ Theory) geliştirmişlerdir. Kurama göre, öfke, kontrol, kıskançlık, şiddeti meşrulaştıran sosyal normlar, ilişkiden doyum almama gibi olumsuz duygu ve düşünceler biraraya gelerek

şiddete yol açmaktadır. Ayrıca bu olumsuz duygu ve düşüncelerden bazıları, şiddet uygularken *tahrik edici* bir rol üstlenmektedir. Böyle bir tahrik edici etmenin varlığı da genellikle tek başına şiddete yol açmamakta, var olan başka etmenler, bireyi saldırgan davranması yönünde *tetiklemektedir*. Örneğin, partnerin sadakatsiz olduğu şeklinde bir algıya sahip olmak, bireyin şiddet uygulamasında tahrik edici bir etmen olarak değerlendirilebilir. Bu tahrik edici etmenle (partnerin sadakatsiz olduğu algısı) birlikte hissedilen öfke duygusu ise, evlilik ilişkilerinde bireyi şiddet uygulama yönünde tetikleyici bir etmen olarak düşünülebilir. Bir başka deyişle, *partnerin sadakatsiz olduğuna ilişkin algının* (tahrik edici), evlilik ilişkisinde *öfkeye* yol açacağı ve bunun da *şiddet* eğilimini tetikleyebileceği söylenebilir.

Tüm bunlara ek olarak, sözü edilen etmenlerin nasıl bir zihinsel işlemde geçerek şiddete neden olduğunun bilinmesinin de, şiddeti anlama bakımından önemli olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda, deneysel psikoloji alanına dayanan (Schacter, 1987) ve son yıllarda sosyal psikoloji alanında da önemli bir çalışma konusu haline gelen “*örtük biliş*” (implicit cognition) kavramı (Greenwald ve Banaji, 1995), farkında olunan “*açık*” yapıların yanısıra farkındalık dışında ve otomatik çalışan “*örtük*” yapıların da zihindeki varlığına işaret etmektedir. Partnerin sadakatine ilişkin algı örtük biliş temelinde değerlendirildiğinde, “Partnerim sadakatsizdir” gibi bilinç düzeyinde, açık bir bilgi olabileceği gibi, bireyin zihninde farkında olmaksızın oluşmuş ve partner ile sadakatsiz olmanın birlikte *çağrışımına* dayanan örtük bir yapıda da olabilir. Alanyazın incelendiğinde, örtük tutumların açık tutumlarla ilişkili

olduğu (örn; Greenwald ve Farnham, 2000; Hofmann ve ark., 2005) ve davranışa yön verdiği (Dovidio ve ark., 2002; Eckhardt ve ark., 2012; Egloff ve Schmukle, 2002; McConnell ve Leibold, 2001) görülmektedir. Bu doğrultuda, zihinde var olan açık ve örtük yapıların davranışı nasıl etkilediğini açıklamak üzere, Strack ve Deutsch (2004) tarafından “Düşünsel-Dürtüsel Model” (Reflective-Impulsive Model) oluşturulmuştur. Bu modele göre, zihindeki açık yapılar “*düşünsel*”, örtük yapılar ise “*dürtüsel*” süreçten geçerek zihne ulaşmakta ve bireylerin davranışını etkilemektedir. Ayrıca modele göre, açık ve örtük yapıların işlendiği bu iki süreç birbirinden farklı, ancak birbiriyle ilişkili süreçlerdir. Buna göre, düşünsel süreç sonucu ortaya çıkan algılarla dürtüsel süreç sonucu oluşan algılar, davranışı aynı yönde etkileyebilecekleri gibi farklı yönde de etkileyebilirler. Mevcut çalışmada ise, bireyin açık bir biçimde partnerini sadakatsiz algılamasının (düşünsel sistem) ya da bireyin zihninde partnerin örtük olarak sadakatsizliği çağrıştırmasının (dürtüsel sistem) şiddete yol açabileceği ileri sürülmektedir. Ancak bireyin partnerinin sadakatine ilişkin açık algısı olumlu iken, örtük algısı olumsuz da olabilir. Bu durumda birey örtük algısı nedeniyle partnerine şiddet uygulayabilir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, şiddetin ortaya çıkmasına neden olan zihinsel süreçlerin (hem açık hem de örtük algılar) göz önünde bulundurulması önemli hale gelmektedir. Bu çalışmada, partnerin sadakatine ilişkin hem açık hem de örtük algıların, evlilik ilişkisindeki şiddetle ilişkisinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Alanyazın incelendiğinde, partnerin sadakatine ilişkin olumsuz bir algıya sahip olmakla ilişkili olan romantik kıskançlığın, yakın ilişkilerde şiddetle bağlantılı olduğunu ortaya koyan çalışmalar olduğu görülmektedir (Babcock, 2004; O’Leary, 2007; Parish ve

ark., 2004; Stieglitz ve ark., 2012). Ancak alanyazında partnerin sadakatine ilişkin örtük algıyı değerlendiren bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Tüm bunlara ek olarak, şiddetin ortaya çıkmasında tetikleyici bir etmen olabileceği düşünülen öfke duygusunun da yakın ilişkilerde yaşanan şiddet ile ilişkisini ortaya koyan çalışmalar yer almaktadır (örn; Norlander ve Eckhardt, 2005; Shorey ve ark., 2011). Partnerin sadakatine ilişkin algıda olduğu gibi öfkenin de, açık ya da örtük olarak davranışı etkileyebileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda saldırgan davranışın ortaya çıkışını açıklamak üzere geliştirilen Genel Saldırganlık Modeli (General Aggression Model, Anderson ve Bushman, 2002) bağlamında değerlendirildiğinde, partnerin sadakatsiz olduğu şeklinde bir algı bireyde öfke duygusu yaratabilir. Aynı zamanda, birey bu algısını bilinç düzeyinde gözden geçirdiğinde, öfkesi ya “açık” bir biçimde devam edebilir ve davranışına yansıyabilir ya da gözden geçirmenin bir sonucu olarak sona erebilir ve şiddet ortaya çıkmayabilir. Buna karşılık, birey algısını bilinç düzeyinde gözden geçirmezse, yaşayacağı öfke duygusu genellikle otomatik bir biçimde davranışa yansıyabilir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, partnerin sadakatine ilişkin algının (*açık algı*), düşünülmüş bir süreç sonucunda ortaya çıkan öfke (*açık öfke*) aracılığıyla şiddete yol açacağı düşünülebilir. Benzer olarak, partner sadakatine yönelik *örtük algı* ile şiddet arasındaki ilişkiye otomatik bir süreç sonucunda ortaya çıkmış olan öfkenin (*örtük öfke*) aracılık edeceği beklenebilir.

Tüm bu anlatılanlar çerçevesinde bu çalışmada, evlilerde açık ve örtük öfke duygusunun, partnerin sadakatine ilişkin açık ve örtük olumsuz algılar ile evlilikteki şiddet arasındaki ilişkiye aracılık edeceği öne sürülmektedir. Bir başka deyişle,

partner sadakatine ilişkin açık ve örtük algıların açık ve örtük öfke duygusu aracılığıyla evlilik ilişkilerindeki şiddeti etkilemesi beklenmektedir. Mevcut çalışmada daha önce değinilen TTK Kuramı, Düşünsel-Dürtüsel Model ve Genel Saldırganlık Modeli'nin varsayımları birleştirilerek, partnerin sadakatine ilişkin açık algının açık öfke, örtük algının ise örtük öfke aracılığıyla evlilikte şiddete yol açtığı denencesi öne sürülmektedir. Bu denencenin test edilmesi de çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Ayrıca, partnerin sadakatine ilişkin açık algı ile örtük algı ve açık öfke ile örtük öfke arasında ilişki olup olmadığı ve evlilikte yaşanan şiddetin karşılıklı olup olmadığının incelenmesi de amaçlanmaktadır. Son olarak, sözü edilen değişkenler açısından kadınlar ve erkekler arasında bir fark olup olmadığı da bu çalışmada ele alınmaktadır.

Çalışmanın ilk bölümünde, öncelikle yakın ilişkilerde şiddet ve şiddetin nedenlerini açıklamak üzere ortaya konmuş modellerden kısaca söz edilmekte ve arkasından çalışmanın denenceleri için temel oluşturan TTK Kuramı açıklanmaktadır. Daha sonra partnerin sadakatine ilişkin algı, örtük biliş kavramı, açık ve örtük yapıların davranışı nasıl etkilediğini ele alan Düşünsel-Dürtüsel Model anlatılmaktadır. Sonrasında öfke duygusu ile saldırganlığın ortaya çıktığı süreçle ilişkin bir model olan Genel Saldırganlık Modeli açıklanmakta ve bu modelle ilgili yapılmış çalışmalara yer verilmektedir. Son olarak bu üç modelin varsayımlarından yola çıkılarak çalışmanın amacı açıklanmakta ve denencelerine yer verilmektedir.

1.1 Yakın İlişkilerde Şiddet

Yakın ilişki partnerine yönelik şiddet, bireylerin cinsiyetlerinden ve ilişki durumlarından bağımsız olarak, şu anda ya da geçmişte ilişki kurdukları partnerlerine

karşı sergiledikleri her türlü saldırganlık ve kontrol kurma davranışı olarak tanımlanmaktadır (Dixon ve Graham-Kevan, 2011). Bu bağlamda, evli, flört eden, birlikte yaşayan, sözlü, nişanlı vb. her türlü çift arasında yaşanan şiddet yakın ilişki şiddeti olarak değerlendirilebilir. Bu çalışmada yakın ilişkilerde yaşanan şiddet bağlamında, evli çiftler arasında yaşanan şiddet ele alınmaktadır.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan “Aile İçi Şiddetle Mücadele El Kitabı”nda (2008) şiddetin dört türü tanımlanmıştır; bunlar, *fiziksel şiddet* (tokat atmak, yumruklamak, hırpalamak, saçını çekmek vb), *cinsel şiddet* (cinsel organlara zarar vermek, evli bile olsa kadını cinsel ilişkiye zorlamak, kürtaja ya da fuhuşa zorlamak vb), *psikolojik şiddet* (bağırarak, korkutmak, küfür etmek, tehdit etmek vb) ve *ekonomik şiddet* (para vermemek, çalışmasına izin vermemek, kadının mallarını ve gelirlerini elinden almak vb) tir.

Şiddet davranışlarından bahsedilirken aslında aile içinde kadına yöneltilen şiddet dikkat çekmektedir. Dünya Sağlık Örgütü’nün (WHO, 2013) 79 ülkeden topladığı verilere göre, tüm dünyada kadınların %30’u yakın ilişki içinde oldukları partnerleri tarafından fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz kalmaktadırlar. Bu rapor ve birçok bilimsel araştırmanın sonuçları (Campbell ve ark., 2002; Carbone-Lopez ve ark., 2006; Coker ve ark., 2000; Ellsberg ve ark., 2008; Golding, 1999; Karaboğa, 2013) yakın ilişkilerde kadına uygulanan şiddetin, şiddete uğrayan kadınlar için yıkıcı boyutta fiziksel ya da zihinsel sağlık sorunlarına yol açtığına ve kadınların şiddet sonucu yaralanma olasılığının erkeklerden daha fazla olduğuna (Brush, 1990) işaret etmektedir. Bu durum, kadına yönelik şiddeti önlemek için neler yapılabileceğinin de

bir araştırma konusu haline gelmesine neden olmuştur (Jewkes, 2002; Waalen, 2000; WHO, 2010).

Ülkemizde yakın ilişkilerde şiddet üzerine yapılan çalışmaların da hemen hemen hepsi erkeğin kadına yönelttiği şiddeti ele almaktadır. Yapılan çalışmalar, kadına yönelik şiddetin tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de büyük bir toplumsal sorun olduğunu göstermektedir (örn.; Altınay ve Arat, 2007; Jansen, 2011; KSGM, 2009; Page ve İnce, 2008; Tüik, 2012; Tuncay-Senlet, 2012; Uçar, 2011). Altınay ve Arat'ın (2007), evli ya da yaşamının bir döneminde evlenmiş 1800 kadınla gerçekleştirdikleri araştırmanın sonucuna göre, ülkemizdeki evli kadınların %35'i hayatı boyunca eşinden en az bir kez fiziksel şiddet görmektedir. Şiddetin nedenlerine ilişkin bulgular incelendiğinde, çocuklukta şiddete tanık olmak, kadının eve erkekten daha fazla gelir getirmesi ve dolayısıyla erkeğin ataerkil gücünün sarsılması ve kadının öğrenim düzeyinin düşük olmasının şiddet için önemli risk etmenleri olduğu dikkat çekmektedir. Ülkemizde yapılan bir başka geniş çaplı araştırmanın (KSGM, 2009) sonuçları da evli ya da birlikteliği olan kadınların %39'unun, yaşamlarının bir döneminde eşlerinden fiziksel şiddet gördüğüne işaret etmektedir. Bunun yanısıra araştırmanın bulguları, kadınların %15'inin cinsel şiddete, %44'ünün ise duygusal şiddete maruz kaldığını göstermektedir.

Yakın ilişkilerde erkeğin şiddet uygulayan, kadının ise mağdur olan taraf olduğu görüşü alanyazında "*feminist bakış açısı*" olarak anılmaktadır. Bu bakış açısına göre, yakın ilişkilerde yaşanan şiddetin temel nedeni ataerkil ideoloji olup erkek ve kadın arasındaki güç eşitsizliği erkeğin kadına şiddet uygulamasına yol açmaktadır (Anderson, 1997; Dobash ve Dobash, 1979). Ülkemizdeki, şiddet sonucu öldürülen

kadınları anmak üzere oluşturulmuş Anıt Sayaç adlı internet sitesi, kadın ölümlerine dair medya haberlerine yer vermekte ve yıllara göre öldürülen kadın sayısını dijital bir sayaç üzerinden kaydetmektedir. Bu sitedeki verilere göre, temmuz ayı itibarıyla 2014 yılında şiddet sonucu ölen kadın sayısı 130'dur¹. Yalnızca bu sitede yer alan veriler bile ülkemizde kadına yönelik şiddetin ne kadar önemli bir sorun olduğunu göstermektedir. Bu açıdan, yakın ilişkilerde yaşanan şiddeti ele alırken feminist yaklaşımın varsayımını dikkate almak önemlidir. Bir başka deyişle, erkek ve kadın arasında birçok açıdan güç eşitsizliği olduğu için kadınların şiddet sonucunda büyük zarar gördüğü gözardı edilmemelidir. Ancak, yakın ilişkilerde yaşanan şiddet, bir taraf bu şiddet sonucunda daha fazla zarar görüyor olsa da, her zaman tek taraflı gerçekleşmeyebilir. Bu düşünceden yola çıkılarak ortaya atılan “*aile çalışmaları yaklaşımı*”na (Straus, 1999) göre, yakın ilişkilerde yaşanan şiddet karşılıklıdır. Başka bir deyişle, ilişkide yaşanan çatışmalarda kadın ve erkek benzer oranlarda şiddet davranışı sergilemektedir. Archer (2000), yaptığı meta analiz çalışmasında yakın ilişkilerde kadınların erkeklere kıyasla daha yüksek oranda fiziksel saldırganlık sergilediğini ancak şiddet sonucu zarar vermede erkeklerin oranının daha yüksek olduğunu bulgulamaktadır. O’Leary (2000) ise geçmiş yıllarda yapılmış çalışmaların bulgularına dayanarak, Archer’in elde ettiği bu sonucun tüm örneklem gruplarına genellenemeyeceğini (suç oluşturan vakalar, sığınma evlerinde yaşayan kadınlar vb) ancak şiddeti önleme yolunda bu bulgunun da dikkate alınması gerektiğini ifade etmektedir. Johnson ve Ferraro (2000) bu görüşten yola çıkarak yakın ilişkilerde yaşanan şiddetin, olayın gerçekleştiği örneklem grubu ve bağlama göre

¹ Veriler 2014 Temmuz ayında <http://www.anitsayac.com/> adresinden alınmıştır.

farklılaşabileceğini öne sürmektedir. Buna göre, a) genel (normal) örnekleme görülen, bireylerin partnerlerinin üzerinde kontrol kurma isteğine dayanmayan ve eşlerin genelde karşılıklı olarak birbirlerine şiddet uyguladıkları bağlam “*yaygın çift şiddeti*” olarak adlandırılmaktadır; b) daha dar bir örnekleme (sığınma evlerindeki kadınlar gibi) görülen, bireylerin partnerlerinin üzerinde kontrol kurma isteğine dayanan ve genellikle eşlerden birinin diğerine şiddet uyguladığı ve şiddet sonucu mağdurun yaygın çift şiddetine göre daha fazla zarar gördüğü bağlam ise “*yakın ilişki terörü*” olarak adlandırılmaktadır. Bu iki bağlam, özellikle kontrol etme davranışı açısından birbirinden ayrılmakta ve yakın ilişki terörü daha çok feminist bakış açısına, yaygın çift şiddeti ise çoğunlukla aile çalışmaları yaklaşımına dayalı çalışmalara konu olmaktadır. Daha sonra gerçekleştirilen çalışmalar da, şiddetin birbirinden farklı bu iki türünün varlığını doğrulamaktadır (Graham-Kevan ve Archer, 2003; Johnson ve Leone, 2005). Bu bulgular ışığında, bu çalışma normal örneklem ile yürütüleceği için, kadınların ilişki içinde erkeklere kıyasla şiddet nedeniyle daha fazla zarar gördükleri de göz önünde tutularak, hem kadınların hem de erkeklerin şiddet davranışlarının incelenmesi amaçlanmaktadır. Böylelikle evlilikte yaşanan şiddete daha geniş bir açıyla yaklaşılabilirliği düşünülmektedir.

Daha önce de belirtildiği gibi, yakın ilişkilerde yaşanan şiddetin sıklığının ve kim tarafından uygulandığının yanısıra, şiddeti nelerin tetiklediği ve nasıl bir bağlamda ortaya çıktığı da önemlidir. Şiddetin ortaya çıkmasına ilişkin bilgi birikimi arttıkça, sorun daha geniş bir açıdan değerlendirilebilir. Bu doğrultuda, bu çalışmaya da yakın ilişkilerde (bu çalışma kapsamında evliliklerde) yaşanan şiddetin nedenlerinden olduğu düşünülen etmenler konu edilmiştir. Hatırlanacağı gibi TTK Kuramı’nda, şiddete neden olan etmenler birbirlerinden ayrı olarak değil, birbirleriyle etkileşim

halinde olan yapılar olarak görülmektedir. Bu açıdan TTK Kuramı şiddete neden olan etmenleri çerçeveleyen bütüncül bir bakış açısı ortaya koymaktadır. TTK Kuramı'nı geliştiren Finkel ve Eckhardt (2013), bu kuramın daha net anlaşılabilmesi için öncelikle şiddetin nedenlerine ilişkin diğer modellerin anlaşılmasının önemli olduğuna işaret etmektedirler. TTK Kuramı'na geçmeden önce izleyen alt bölümde, yakın ilişkilerde şiddete ilişkin modellere kısaca değinilecektir.

I.1.1. Yakın İlişkilerde Şiddetin Nedenlerine İlişkin Modeller

Finkel ve Eckhardt (2013) geliştirdikleri TTK Kuramı'nı açıklamanın öncesinde, yakın ilişkilerde şiddetin nedenlerini ele alan çalışmaları, beş kategori altında sınıflandırmaktadırlar. *Sosyokültürel modeller*, yakın ilişkilerde şiddetin temelinde toplumsal etmenlerin, kurumsal normların ve kültürel inançların yattığını öne sürmektedir. *Birey-içi modellerde* yakın ilişkilerdeki şiddetin temel nedenleri, bireyin aile içindeki deneyimleri ve öğrenmeleri, bilişsel ve duygusal yapısı, kişilik özellikleri, ve psikolojik rahatsızlıkları olarak değerlendirilmektedir. *Kişilerarası modellere* göre, yakın ilişki içinde olan bireyleri, ilişki doyumlarının düşük olması gibi ilişki dinamikler şiddet kullanmaya yöneltmektedir. *Tipolojik modeller* ise, şiddet uygulayan bireyleri bazı özelliklerine göre (örn., sınır kişilik bozukluğu, antisosyal kişilik bozukluğu), uyguladıkları şiddetin sıklığı ve yoğunluğuna bağlı olarak sınıflandırmaktadır. *Bütüncül modeller* ise şiddete neden olan etmenleri tek bir çatı altında toplayan modellerdir.

Yakın ilişkilerde şiddetin altında yatan nedenler, birçok farklı araştırmaya konu olmuştur. Örneğin, Gil-Gonzalez ve arkadaşları (2007), çocuklukta şiddet yaşantısı ile yakın ilişkilerde şiddet arasındaki ilişkiyi ele alan araştırmaları incelemişler ve bu

iki değişken arasında gerçekten de bir ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır. Foran ve O’Leary (2008), alkol ve yakın ilişkilerde şiddet arasındaki ilişkiye yönelik bir meta-analiz çalışması yapmışlar ve iki değişken arasında, hem erkekler hem de kadınların uyguladığı şiddet açısından bir ilişki olduğuna işaret etmişlerdir. Norlander ve Eckhardt (2005) ise, yakın ilişkilerde şiddetin öfke ve düşmanlık ile ilişkisi üzerine bir meta-analiz çalışması yürütmüş ve şiddet uygulayan erkeklerin, uygulamayanlara göre yüksek düzeyde öfke ve düşmanlık bildirdiklerini, öfke ve düşmanlığın yakın ilişkilerde yaşanan şiddet açısından oldukça ayırt edici olduğunu ifade etmişlerdir. Moore ve arkadaşları ise (2008), maddenin kötüye kullanımı ile yakın ilişkilerde saldırganlık arasındaki ilişkiyi ele alan 96 çalışma üzerinde gerçekleştirdikleri meta-analiz sonucunda, iki değişken arasında olumlu yönde doğrusal bir ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır. Cunradi ve arkadaşları (2002) ise, düşük sosyo ekonomik düzeyin partnere şiddet uygulama olasılığını artırdığı bulgusuna ulaşmışlardır.

Yukarıda bahsedilen çalışmaların şiddetin nedeni olarak tek bir etmen üzerine odaklanmakta olduğu görülmektedir. Diğer yandan, yakın ilişkilerde yaşanan şiddetin birçok etmenle ilişkili olması, bu konuda daha geniş modeller geliştirilmesi gerektiğini düşündürmektedir. Bu bağlamda, Dutton’un (1985) ortaya koyduğu İç içe Örölmüş Ekolojik Model’e (Ecologically Nested Model) göre, şiddete neden olabilecek etmenler dört sistem düzeyinde değerlendirilebilmektedir. En üst düzey olan *makrosistem*, kültürel değerleri ve inançları içermektedir. *Ekosistem* düzeyinde, sosyal ağlar, arkadaşlar, iş yaşamındaki kurallar gibi bireyin ve ailesinin kültürle bağını sağlayan yapılar yer almaktadır. *Mikrosistem* düzeyinde, yakın ilişkilerde şiddetin, içinde gerçekleştiğı ilişki dinamiğı ya da aile yapısı gibi durum ya da bağlamlar yer almaktadır. En alt düzey olan *ontojenik* düzeyde ise, duygu düzenleme

stratejileri, geçmişteki öğrenmeler gibi kişilik özellikleri bulunmaktadır. Kurama göre, yakın ilişkilerde şiddet, bu sistemlerin özelliklerine bağlı olarak gelişmektedir. Bell ve Naugle (2008) tarafından, yakın ilişkilerde şiddeti anlamak üzere ortaya koyulan kavramsal çerçeveye (conceptual framework) göre ise, çocuklukta istismar yaşantısı, ya da kişilerarası çatışma gibi *öncüller*, silaha kolaylıkla ulaşım gibi *ayırt edici uyarılar*, kıskançlık ya da alkol kullanımı gibi *güdülendirici etmenler*, öfke yönetimi ya da problem çözme gibi davranışlarla bağlantılı *davranışsal repertuar* ve bir erkeğin eşi üzerinde kontrol sahibi olması gerekir gibi *sözel kurallar* şiddet için risk oluşturmaktadır.

Görüldüğü üzere, yakın ilişkilerde şiddetin ortaya çıkmasında birçok etmen etkili olabilmektedir. Yakın ilişkilerde yaşanan şiddetin nedenlerine ilişkin modeller geliştirildikçe bu etmenler çeşitli biçimlerde sınıflandırılmaktadır. Başka bir deyişle, şiddete neden olan etmenler tek başlarına değil birbirleriyle etkileşimleri çerçevesinde değerlendirilmektedir. Finkel ve Eckhardt (2013) yukarıda ele alınan kuramların, şiddete yol açan farklı etmenleri aynı çatı altında toplamak açısından önemli olduklarını, ancak şiddetin ortaya çıkma süreci ile ilgili bilgi veremediklerini öne sürerek, etmenlerin etkileşimini ve nasıl bir süreç sonucunda birlikte şiddete neden olduklarını açıklamak üzere TTK Kuramı'nı geliştirmişlerdir. TTK Kuramı'nın varsayımları aşağıda anlatılmaktadır.

I.1.2. TTK Kuramı

Finkel ve Eckhardt (2013), şiddetin ortaya çıktığı süreci açıklamak ve şiddete neden olan etmenleri incelemek üzere TTK Kuramı'nı² geliştirmişlerdir. TTK

² Orijinal adı I³ Theory olan bu kuram, bu çalışmada TTK Kuramı olarak anılacaktır.

Kuramı ismini, şiddetin ortaya çıkmasında rol oynayan etmenlerin geçtikleri süreçlere verilen isimlerin baş harflerinden almaktadır. Kuram birbirleriyle etkileşim halinde çalışan üç süreci içermektedir; bunlar, *tahrik etme* (Instigation), *tetikleme* (Impellance) ve *ketleme* dir (Inhibition). Görüldüğü üzere üç sürecin de ingilizce isimlerinin baş harfi I olduğundan, bu süreçlerin etkileşimine ithafen kurama I³ adı verilmiştir. Kurama göre, şiddete neden olan etmenlerin bazıları bireyi şiddet uygulaması yönünde *tahrik edici*dir. Bunun dışında bazı etmenler ise bu tahrik olma sonucu oluşan şiddet eğilimini *tetikleyici* olarak çalışırken, başka bir grup etmen de bireyde oluşan şiddeti *ketleyebilir* ve şiddetin ortaya çıkmasına engel olabilir. Bir başka deyişle, TTK Kuramı'na göre yakın ilişkilerde şiddete neden olan etmenler, şiddetin ortaya çıktığı süreç içinde aldıkları göreve göre tahrik edici, tetikleyici ya da ketleyici olarak gruplandırılabilir; bu süreçlere katılan etmenlerin birbirleri ile etkileşimi ise şiddete yol açabilir. Başka bir deyişle, yakın ilişkide bireyi şiddete tahrik edici bir etmenin var olduğu bir durumda tetikleyici başka bir etmen de yer alıyorsa, bu iki etmen etkileşim içinde çalışmakta ve bu durumda şiddetin ortaya çıkma olasılığı artmaktadır. Buna karşın, bu şiddet eğilimini kontrol edebilecek ve ketleyebilecek bir etmen olduğunda, bu etmen tahrik edici ve tetikleyici ile etkileşime girmekte ve böylece ya şiddetin yoğunluğu azalmakta ya da şiddet eğilimi davranışa dönüşmemektedir.

TTK Kuramı'nda yer alan tahrik etme, tetikleme ve ketleme süreçlerini, Finkel ve Eckhardt (2013) şu şekilde özetlemişlerdir:

a)*Tahrik Etme* (Instigation): Tahrik etme süreci, şiddet uygulayan bireyin “potansiyel kurban”ı ile birlikte, içindeki saldırganlık dürtüsünü kaçınılmaz bir

şekilde tetikleyen bir sosyal dinamiğin içine dahil olması olarak tanımlanmaktadır. Başka bir deyişle, partnerle girilen etkileşimlerde gerçekleşen herhangi bir durumun, bireyi saldırgan davranması yönünde tahrik edebileceği öne sürülmektedir. Partnere yönelik kıskançlık duymak, partnerinin birey üzerinde kontrol kurma çabaları ya da partnerin sözel şiddet kapsamında görülebilecek davranışları bireyi saldırganlık gösterme yönünde tahrik edebilecek dinamikler olarak belirtilmektedir.

b)Tetikleme (Impellance): Birey tahrik edici bir etmenle karşılaştığında, onu saldırganlık dürtüsü yaşamaya hazırlayan eğilimsel ya da durumsal etmenler tetikleyici olarak tanımlanmaktadır. Kuramcılara göre tetikleyici etmenler; evrimsel ya da kültürel etmenler, düşmanlık ya da narsisizm gibi eğilimsel etmenler, partnerler arasındaki ilişkinin niteliğine dayanan ilişkisel etmenler, fiziksel acı ya da medya yoluyla şiddete tanık olma gibi bilişsel, fiziksel ya da duygusal etmenler olabilmektedir.

c)Ketleme (Inhibition): Bu süreç, bireyin yaşadığı saldırganlık dürtüsünün üstesinden gelmesine yardımcı olan etmenleri kapsamaktadır. Yoğun saldırganlık dürtüsünün yaşandığı bir durumda ketleyici etmenlerin eksikliği şiddetin ortaya çıkma riskini artırmaktadır. Kuramcılara göre, tetiklemede olduğu gibi ketleme süreci de evrimsel ya da kültürel, eğilimsel, ilişkisel ve durumsal etmenleri kapsamaktadır.

TTK Kuramı son halini almadan önce araştırmacılar kuramın öncülü olan bazı çalışmalar yapmışlardır. Bunlardan ilkinde Finkel (2007), yakın ilişkilerde yaşanan şiddete ilişkin risk etmenlerinin şiddete nasıl yol açtıklarını açıkladığı modelin öncülü olan çalışmasında ilk olarak iki süreç tanımlamıştır; araştırmacıya göre yakın

ilişki bağlamında ortaya çıkan risk etmenlerinin bazıları şiddete “*itici güçler*” olarak çalışır ve bireyde şiddet uygulama yönünde bir dürtü oluştururlar. Bağlanma kaygısı, öfke, kıskançlık, çocuklukta anne- baba arasında şiddete tanık olma, iletişimsizlik ya da suçlayıcı tutumlar Finkel’in itici güçlere verdiği örneklerden bazılarıdır. Finkel çatışma bağlamında itici güçlerin yanı sıra ortaya çıkabilen ikinci bir sürecin, şiddetin ortaya çıkıp çıkmayacağını belirlemede rol oynadığını belirtmiştir. “*Ketleyici güç*” olarak adlandırılan bu sürecin varlığında şiddetin ortaya çıkma olasılığının azaldığı varsayılmaktadır. Öz-kontrol, empati, şiddete ilişkin yasal düzenlemelerin varlığı gibi etmenler bu sürece örnek olarak gösterilmiştir. Bu görüşe göre, itici güçler ve ketleyici güçler şiddetin ortaya çıktığı bağlamda birlikte çalışırlar; itici güçler artıp ketleyici güçler azaldıkça yakın ilişkide şiddet görülme riski de artmaktadır. Bu denencenin ardından Finkel ve arkadaşları (2012) bu iki sürece bir süreç daha ekleyerek TTK Kuramı’nı oluşturmuş ve bu modeli test ettikleri bir çalışma yapmışlardır. Araştırmacılar ekledikleri üçüncü sürece “*tahrik edici*” adını vermişler ve bu süreci “partnerin, bireyde öfke dürtüsünü tahrik eden davranışları” olarak tanımlamışlardır. Yapılan çalışmada, saldırganlık eğiliminin, ketleyici ve tahrik edici etmenlerin varlığında şiddet ile ilişkisi incelenmiştir. Bu araştırmanın bulguları, eğilimsel saldırganlık ile şiddet arasındaki ilişkinin, düşük ketleyici ve yüksek tahrik edici varlığında arttığını, ketleyicinin yüksek olduğu koşulda ise eğilimsel saldırganlığın şiddet ile ilişkisinin azaldığı ve hatta ortadan kalktığını göstermiştir. Bu durum, şiddetin ortaya çıkmasına neden olan risk etmenlerinin bazı süreçler altında sınıflandırılabileceğini ve bu süreçlerin tek başlarına olduğu gibi birbirleriyle etkileşim halinde de çalışabildiklerini; bir başka

deyişle şiddet riski oluşturma konusunda birbirlerinin gücünü ve etkisini değiştirebildiklerini göstermektedir.

Tahmin edileceği üzere, şiddeti doğuran birbiriyle etkileşim içindeki bu üç süreci, kapsadıkları etmenler bakımından ayırt etmek bazen güç olabilmektedir. Başka bir deyişle, şiddete yol açtığı düşünülen bir etmenin duruma bağlı olarak tahrik edici, tetikleyici ya da ketleyici grubuna dahil edilmesi mümkün görünmektedir. Finkel (2007) de kuramdaki bu noktaya değinmiş ve süreçleri daha belirgin hale getirebilmek ve hangi etmenin hangi süreci daha güçlü temsil ettiğini görebilmek için bu etmenler arasındaki ilişkileri test eden araştırmalar yapılması gerektiğini vurgulamıştır. Kuramcılar (Finkel ve Eckhardt, 2013) aynı zamanda, bu üç sürecin aynı anda etkileşim halinde olabileceğine, kimi zaman da tek başına temel etkilerinin ya da süreçlerden ikisinin birlikte etkisi olabileceğine değinmektedirler. Bu araştırmada yer verilen etmenler de sözü edilen bu üç süreçten ikisine (tahrik etme ve tetikleme) atfedilecek olup tahrik edici olan etmenin yakın ilişki partnerine yönelik şiddet ile ilişkisinde tetikleyici etmenin aracı rol oynaması beklenmektedir. Araştırmada tahrik edici etmen olarak bireyde kıskançlık yaratabilecek bir düşünce olan “partnerin sadakatsiz olduğuna ilişkin algı” ele alınmaktadır. Partnerin sadakatine ilişkin algı ile evlilikte yaşanan şiddet arasındaki ilişkiye aracılık edecek tetikleyici etmen ise “öfke duygusu” olarak belirlenmiştir. İzleyen alt bölümde, bu etmenlerden ilkinde; şiddet uygulama yönünden tahrik edici bir etmen olduğu düşünülen, “partnerin sadakatine ilişkin algı”ya ilişkin görüşlere ve araştırmalara yer verilecektir.

I.2. Partnerin Sadakatine İlişkin Algı

Evlilik ilişkisinde bir bireyin, partnerinin sadakatsiz olduğuna ve kendisini aldatılabileceğine inanması ilişki açısından oldukça olumsuz bir durumdur. Bu çalışmada, şiddetin ortaya çıkmasında tahrik edici bir rol oynadığı düşünülen partnerin sadakatine ilişkin algı, kıskançlıkla bağlantılı bir olgu olarak ele alınmaktadır. Bunun nedeni, bu iki kavramın birbirine kenetlenmiş olması ve partnerin sadakatsiz olması gibi ilişkiye yönelik bir tehdit algısının romantik kıskançlık tanımının içinde yer alıyor olmasıdır. Bu nedenle, partnerin sadakatine ilişkin algıdan bahsedilirken, alanyazında yer alan romantik kıskançlıkla ilgili görüşlere ve araştırmalara yer verilecektir. Drigotas ve Barta'ya (2001) göre, sadakatsizlik, bir bireyin ikili bir ilişkide, duygusal ve fiziksel yakınlığın seviyesini düzenleyen kuralları, ilişkinin içinde olmayan kişilerle birlikte ihlal etmesidir. Bu açıdan kıskançlığa bakıldığında, bir ilişkide kıskançlık yaşanmasındaki temel güdü, bireyin üçüncü bir kişiyi (gerçek ya da hayali) ilişkiye yönelik bir tehdit olarak algılaması olarak görülmektedir (White ve Mullen, 1989). Buss ve arkadaşlarına göre (1999) ilişkideki cinsel ya da duygusal sadakatsizlik kıskançlığı tetiklemektedir. Benzer bir şekilde Sharpsteen ve Kirkpatrick (1997) bireyin, partnerinin başka bir kişiye ilgi duyduğu korkusu yaşayarak ilişkinin sonlanacağını ya da partnerini kaybedeceğini düşünmesi sonucu kıskançlığın ortaya çıkacağını ifade etmektedir.

Alanyazında, kıskançlığın duygular ile ilişkisine yönelik görüşler yer almaktadır. Bir görüşe göre kıskançlık, ilişki için tehdit oluşturan üçüncü bir kişi ya da aldatılma karşısında bireyin ilişkisini sürdürebilmesi amacıyla seçeceği davranışlar için gereken güdülenmeyi sağlayan ve doğal ayıklanma sonucunda ortaya çıkmış özel bir duygudur (Dijkstra ve Buunk, 1998; Harris, 2003). Diğer bir görüşe göre ise,

kıskançlık öfke, üzüntü, korku gibi temel duyguları içinde barındıran karmaşık bir duygudur ve kıskançlığa verilen tepki, birlikte hangi duygunun tetiklendiğine bağlıdır (Sharpsteen, 1991). Bu görüşe göre, öfke duygusunun yoğun yaşandığı bir kıskançlık vakasında öfkeyle bağlantılı bir tepki ortaya çıkma olasılığı yüksektir. Harris ve Darby (2010) hem kıskançlığın özel bir duygu olduğu görüşünün hem de karmaşık bir duygular bütünü olduğu anlayışının, temelde kıskançlığın doğal ayıklanma sonucu gelişmiş evrimsel kökenli bir olgu olduğunu desteklediğini belirtmektedir. Bu görüşlerden yola çıkarak kıskançlığın duygulardan bağımsız bir süreç olarak düşünülemeyeceği çıkarsamasına varılabilmektedir.

Alanyazın incelendiğinde kıskançlığın yakın ilişkilerde yaşanan şiddetin öncüllerinden biri olarak değerlendirildiği görülmektedir (Babcock, 2004; Mullen ve Martin, 1994). Guerrero ve arkadaşlarının yaptığı bir çalışmaya göre (1995), partnerle saldırgan bir iletişim kurmak ya da partnere yönelik saldırgan davranışlar sergilemek kıskançlığa verilen etkileşimsel tepkilerden ikisidir. O’Leary ve arkadaşları (2007) da, partnere yönelik şiddetin nedenlerini araştırdıkları çalışmalarında kıskançlığın şiddeti doğrudan yordayan üç değişkenden biri olduğunu ortaya koymaktadır. Foran ve O’Leary (2008) ise, alkol kullanma, kıskançlık, öfke kontrolü ve yakın ilişkilerde şiddet davranışı arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır; bu araştırmanın bulguları kıskançlık problemi yaşayan erkeklerde alkol kullanımı ile şiddet arasındaki ilişkinin arttığını göstermektedir. Haden ve Hojjat (2006) da, bireylerin, partnerlerinin bir ilişki ihlalinde bulunması durumunda gösterecekleri şiddet davranışını ele aldıkları araştırmalarında, romantik ilişki içindeki bireylerin hipotetik bir ihlal durumunda daha çok sözel saldırganlık sergilediklerini görmüşlerdir.

Ülkemiz psikoloji alanyazınına bakıldığında, kıskançlıkla ilgili çeşitli çalışmaların yer aldığı görülmektedir (Alpay, 2009; Demirtaş, 2004; Güngör- Houser, 2009; Zeytinoğlu, 2013). Demirtaş (2004), yakın ilişkilerde yaşanan kıskançlığın birtakım değişkenlerle ilişkisini incelediği çalışmasında, kıskançlığın kendine saygı, ilişki türü ve cinsiyet gibi değişkenlerle ilişkili olduğu şeklinde bulgulara ulaşmıştır. Bunun yanı sıra, kıskançlığın şiddetle sonuçlanabilen bir olgu olduğundan söz etmekte ve şiddeti çözümleyebilmek açısından kıskançlığın bilinmesinin önemli olduğuna işaret etmektedir. Güngör-Houser (2009) ise, evlilik doyumunun iletişim çatışması türü, duygusal zeka ve romantik kıskançlıkla ilişkisini araştırmıştır. Bu araştırmanın sonucunda kıskançlığın ilişki doyumunu azaltan bir etmen olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Ülkemizde, kıskançlık ve şiddet arasındaki ilişkiye değinilen çalışmalar da yürütülmüştür (Güler ve ark., 2005; Tanrıverdi ve Şıpkın, 2008); bu çalışmalarda kadınların ilişkilerinde gördükleri şiddete ilişkin kendi ifadeleri alınmıştır. Bu araştırmalara katılan kadınların büyük bir yüzdesi kıskançlığı, ilişkilerinde gördükleri şiddet davranışlarından biri olarak belirtmektedir. Kolburan (1998) ise, eşini öldürmüş olan suçlular ile yaptığı çalışmada, cinayeti işlemeye neden olan sosyal, kültürel ve psikolojik etmenleri tespit etmeye çalışmıştır. Araştırmanın sonucunda, erkeklerin en çok bildirdikleri suç nedeninin, namus ve kıskançlık, kadınların en çok belirttiği suç nedeninin ise şiddete maruz kalma olduğu görülmüştür.

Buraya kadar anlatılanlar çerçevesinde, partnerin sadakatsiz olduğuna ilişkin bir algıya sahip olmak ile evlilikte yaşanan şiddet arasında bir ilişki olacağı beklenmektedir. Ancak bu algının şiddete nasıl bir zihinsel süreçten geçerek yol açtığına ilişkin bir çıkarımda bulunulmamıştır. Sosyal psikoloji alanında yer alan bazı çalışmalar, insan davranışının, her zaman aktif bir düşünme sürecinin sonucu

olarak ortaya çıkmadığına ve davranışın, bireylerin açık tutumlarının yanısıra örtük tutum, algı ya da duygulanımlarından da etkilenebildiğine işaret etmektedir. Buna yakın ilişkiler açısından bir örnek vermek gerekirse, Lebel ve Campbell (2012), yaptıkları araştırma sonucunda partnere ilişkin örtük olumlu değerlendirmelerin daha olumlu ilişkisel sonuçları yordadığını bulmuşlar ve bireylerin farkında olmadıkları bazı değerlendirmelerinin, ilişkisel sonuçlara etki edebileceği sonucuna varmışlardır. Bu düşünceden yola çıkarak, bu çalışmada partnerin sadakatine ilişkin algı hem açık hem de örtük biliş açısından ele alınmaktadır. Bu bağlamda, izleyen alt bölümde öncelikle deneysel psikoloji alanında çalışılan “örtük bellek” kavramına, sonrasında ise sosyal psikolojide yer aldığı şekliyle “örtük biliş” kavramı ile bu konuyla ilgili olan bir bilgi işleme modeline yer verilecek ve bu konuda alanyazında yer alan diğer bazı çalışmalardan söz edilecektir.

I.3. Örtük Biliş

Örtük biliş (implicit cognition) kavramı, bu çalışmada kritik rol oynayan kavramlardan birisidir. Sosyal psikoloji alanında, özellikle insan davranışına yön veren tutumların bilişsel olarak örtük yönüne değinmesi açısından bu kavramın önemli bir yeri olduğu düşünülmektedir. Greenwald ve Banaji (1995) örtük sosyal bilişi tanımlarken, deneysel psikoloji alanında çalışılan örtük bellek konusuna atıf yapmaktadır. Buna göre, bazı yaşam deneyimleri, zihinde kalıntılar bırakmakta ve bu kalıntılar da daha sonra sergilenen edimi etkileyebilmektedir. Bu kalıntıların bazıları, özbildirim ya da içe bakış yoluyla ulaşılamaz olmasına ve alışıldık şekilde hatırlanamamasına rağmen edim üzerinde etkilidir. Başka bir deyişle, bireye kendisine önceden sunulan materyali hatırlaması şeklinde bir yönerge verilmemesine

ve birey bunun için çaba harcamamasına rağmen verdiği tepkide daha önce karşılaştığı materyalin etkisi görülmektedir. Buradan yola çıkarak, örtük bilişin sosyal alanda alınan kararlar üzerindeki olası etkisi açıklanırken örtük bellek konusundaki bu görüşler temel alınmaktadır (Greenwald ve Banaji, 1995). Bu nedenle bu çalışmada, örtük sosyal bilişin tanımından önce örtük bellek konusundan kısaca bahsedilecektir.

Schacter (1987), örtük belleğin tarihsel gelişimini konu alan yazısında örtük bellek ve açık belleğin ortaya çıkışını şu şekilde açıklamaktadır: Örtük bellek, bir görev yerine getirilirken, o görevden önceki deneyimlerin bilinçli ya da amaçlı bir şekilde hatırlanmasına gerek olmaksızın edimi kolaylaştırdığı durumda ortaya çıkmaktadır. Buna karşın açık bellek, bu edim sırasında, daha önceki deneyimlerin bilinçli bir şekilde hatırlandığı durumda ortaya çıkmaktadır. Başka bir deyişle, bir edimin yerine getirilmesi sırasında kullanılan bilgilere, biri bilinçli, diğeri bilinçsiz hatırlamaya dayanan iki farklı bellek türü aracılığıyla erişilebilmektedir.

Örtük bellek kavramının, Ebbinghaus'un 19. yüzyılda yaptığı araştırmalarla psikoloji alanında bir çalışma konusu haline geldiği belirtilmektedir (Roediger, 1990; Schacter, 1987). Ebbinghaus, geçmiş deneyimlerin “istemli” (voluntary) ya da “istemsiz” (involuntary) olarak hatırlanabileceğini ve içebakışa dayanan yöntemlerle istemli hatırlamaların ölçülebileceğini, ancak istemsiz hatırlamaların bu ölçümlerle her zaman tespit edilemeyeceğini ifade etmektedir (akt., Roediger, 1990). Bu öncül çalışmalardan sonra, örtük belleğin tespiti amacıyla anlamsal karar verme görevi (Meyer ve Schvaneveldt, 1971), kelime kökü tamamlama testi (Rajaram ve Roediger, 1993) ve kelime parçası tamamlama testi (Tulving ve ark., 1982) gibi

farklı araçlar kullanılmış ve örtük bellek hem yurtdışında (Golby ve ark., 2005; Perruchet ve Baveux, 1989; Voss ve Paller, 2008; Yang ve ark., 2006), hem de ülkemizde çok sayıda araştırmaya konu olmuştur (Akdemir ve ark., 2007; Cangöz, 2002; Sayar ve Cangöz, 2013).

Deneysel psikoloji alanında örtük bellek kavramının keşfi ile, insan performansına yön veren bazı deneyim ve bilgilerin farkındalık dışı geliştiği ve bilinçsizce bellekten getirilebildiği anlaşılmıştır. Konuya sosyal davranışlar açısından bakıldığında, insanların toplum içinde ya da kişilerarası ilişkilerinde sergiledikleri davranışların da buna benzer farkındalık dışı yapılardan etkilenebileceği (Bargh ve Chartrand, 1999; Greenwald ve Banaji, 1995) ve bu farkındalık dışı yapılara özbildirim ve içebakışa dayanan ölçüm araçlarıyla her zaman ulaşılamayacağı düşüncesi akla yatkın gelmektedir.

Bargh ve Chartrand’a göre (1999) bir insanın hayatını belirleyen yalnızca onun istemli tercihleri ya da niyetleri değil, aynı zamanda bilinç ve farkındalık dışında gelişen zihinsel süreçleridir. Bireyin çevresiyle kurduğu etkileşim ve deneyimleri, bazen farkında olmaksızın o deneyimle ilgili çıkarımlar yapmaya neden olmakta ve birey bir daha o deneyimle ilişkili nesne ya da olaylarla karşılaştığında bu çıkarımlar otomatik olarak ve kendiliğinden zihne gelebilmektedir. Fazio (2001) otomatik aktivasyon ile ilgili inceleme yazısında, bu aktivasyona kanıt oluşturan “hazırlama” (priming) etkisinden bahsetmektedir. Bu etki, birey bir uyaranla karşılaştığında bu uyaranla ilgili kavramların bireyin zihninde otomatik olarak aktive olması şeklinde gerçekleşmektedir. Buradaki uyaran, diğer kavramların zihne gelmesinde hazırlayıcı bir etki yapmaktadır. Fazio ve arkadaşlarının yaptıkları çalışmaya göre (1986)

hazırlama etkisine benzer bir etki tutumların değeriendirilmesi sürecinde de ortaya çıkmaktadır. Başka bir deyişle, birey bir tutum nesnesiyle karşılaştığında bireyin o tutumla bağlantılı değeriendirmeleri aktive olmakta ve bireyin bu değeriendirmelerle ilişkili bir yargıya varmasını sağlamaktadır. Buradan yola çıkarak örtük tutumla ilgili açıklamalara geçmeden önce tutumun nasıl tanımlandığına bakmakta yarar vardır. Eagly ve Chaiken'in (1993) tanımıyla tutum, bir varlığı hoşla gitmesi ya da gitmemesi açısından değeriendirmeye ifade edilen psikolojik bir eğilimdir. Thurstone'a göre ise (1931) tutum psikolojik bir nesneye yönelik ya da o nesneye karşı bir duygulanımdır. Allport ise (1935) tutumu deneyimler sonucu organize olan ve bireyin ilişkili olan tüm nesne ve durumlara vereceği tepkiler üzerinde doğrudan ya da dinamik bir etki yaratan zihinsel ve sinirsel bir hazır olma hali olarak tanımlamaktadır (akt., Greenwald ve Banaji, 1995). Greenwald ve Banaji (1995) tutuma ilişkin bu tanımlarda bilinçdışı kavramına yer verilmediğine, tutumların bilinçli ve bilinçdışı işleyişi arasında bir ayrım yapılmadığına işaret etmektedir. Bununla ilişkili olarak, araştırmalarda tutum ölçümlerinin genellikle kendini ifade etmeye dayanan doğrudan ölçeklerle yapıldığından, oysa ki bireylerin farkında olmadıkları, otomatik olarak aktif hale gelen tutumlarının da davranış üzerinde etkisi olacağından söz etmektedir.

Bu bağlamda örtük biliş Greenwald ve Banaji (1995) tarafından şu şekilde tanımlanmaktadır: Örtük bir kavram, geçmiş deneyimlerin kalıntısı olan ve içgörsel olarak tanımlanamayan ya da yanlış tanımlanan bir *yapıdır*. Bu yapı, uyarana karşı bir *tepkinin* oluşmasına aracılık eder. Başka bir deyişle, daha önceki deneyimlerimizden kalan bazı kalıntılar örtük bilişimizi oluşturur; öyle ki yaşadığımız deneyim hatırlanmamakta ve ifade edilememektedir; dolayısıyla

kalıntısı da (örtük tutum gibi) bilinçsizce oluşmaktadır. Ancak bu bilinçsizce oluşmuş yapının tepkileri etkileme özelliği vardır. Bu tanımdan kısa süre sonra Greenwald ve arkadaşları (1998) örtük bilişi ölçmek üzere “Örtük Çağrışım Testi” (ÖÇT; Implicit Association Test) adlı ölçeği oluşturmuşlardır. Uzun yıllar kullanılan bu ölçeğin geçerliğini belirlemek üzere yapılan çalışmalar sonucunda örtük bilişin açık bilişten farklı bir yapı olarak var olduğu ortaya konulmuştur (Greenwald ve ark., 2009). Hofmann ve arkadaşlarının (2005) ÖÇT’nin açık ölçeklerle ilişkisini belirlemek üzere 126 çalışmayla yaptıkları meta analizin bulguları, iki tür ölçek arasında ilişki olduğunu ancak bu ilişkinin, açık ölçeğin spontan hale geldiği durumda arttığını göstermektedir. Başka bir deyişle, açık ve örtük tutumları ölçmek üzere oluşturulan ölçeklerin her ikisi de aynı yapıyı ölçmektedir; ancak örtük ölçekler otomatik tutumlara erişim sağlarken açık ölçeklerle bireylerin farkında olarak verdikleri bildirimlerine ulaşılmaktadır. Araştırmacılar spontanlıkla beraber sosyal istenirlik ve içebakışın da açık ve örtük ölçekler arasındaki ilişkiyi etkileyip etkilemediğini test etmişlerdir. Çizelge 1.1’de araştırmacılar tarafından yapılan regresyon analizinin sonuçlarına yer verilmektedir

Çizelge 1.1. Sosyal İstenirlik, İçebakış ve Spontanlığın Açık ve Örtük Ölçekler Arasındaki İlişki Üzerindeki Etki Büyüklüğü

Regresyon aşaması	K	β	R ²
1.adım: Bağımsız yordayıcılar			
Sosyal İstenirlik	151	-.02	.001
İçebakış	151	-.13*	.017
Spontanlık	151	.20**	.041
2.adım: Eş zamanlı yordayıcılar			
Sosyal İstenirlik	151	.16**	.056
İçebakış		-10	
Spontanlık		.23**	

*p<.05 **p<.01 K= çalışmalardaki korelasyon sayısı, β = regresyon katsayısı, R= karesi alınmış çoklu korelasyon

Kaynak: Hofmann, W., Gawronski, B., Gschwendner, T., Le, H. ve Schmitt, M. (2005). A meta-analysis on the correlation between the implicit association test and explicit self-report measures. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 31 (10), 1369-1385.

Çizelgede görüldüğü üzere, değişkenler ayrı ayrı denkleme alındıklarında içebakış ve spontanlığın, açık ve örtük ölçekler arasındaki ilişki üzerindeki etkisinin büyüklüğü anlamlı olarak bulunmuştur. İçebakışın katsayısının negatif olması, zihindeki yapılara ulaşmak üzere bilinçli olarak harcanan çaba arttıkça açık ve örtük ölçekler arasındaki ilişkinin azaldığına işaret etmektedir. Bunun yanısıra yukarıda da belirtildiği gibi, ölçeklerin spontanlığı arttıkça aralarındaki ilişkinin de arttığı görülmektedir. Ancak sosyal istenirliğin etkisi anlamlı bulunmamıştır. Değişkenlerin üçü eş zamanlı olarak denkleme alındığında ise spontanlığın temel yordayıcı olduğu ve içebakışın anlamlılığını kaybettiği görülmektedir. Bununla birlikte sosyal

istenirlik anlamlı hale gelmiştir; bu durum baskılayıcı bir etkiye işaret etmektedir. Bu bulgular doğrultusunda, spontanlığın ve içebakışın ölçümler üzerinde etkili olması, açık ve örtük tutum ölçümlerinin zihindeki otomatik ve bilinçli çalışan süreçlere ulaşma açısından birbirlerinden ayrıldıklarına destek oluşturmaktadır. Bu durumda, tutumlar gibi bilişsel yapılar araştırılırken farklı süreçlere erişmek üzere açık ve örtük ölçeklerin birlikte kullanılması anlam kazanmaktadır.

Zaman içinde örtük bilişi test etmek üzere ÖÇT'den başka ölçüm araçları da oluşturulmuştur (bkz; Fazio ve Olson, 2003), bu ölçüm araçları genellikle tepki hızı ölçümüne dayanmaktadır (bkz. Gawronski ve ark., 2011). Örtük bilişe ilişkin yaklaşımların ortak yanı, katılımcılardan elde edilen bilgiler doğrultusunda yürütülen varsayımların, doğrudan bireylerin sözlü ifadelerine dayanmamasıdır; öyle ki dolaylı yoldan elde edilmiş bu bilgilere dayanan varsayımlar sosyal istenirlik kaygısından uzaktır (Fazio ve Olson, 2003). Başka bir deyişle, örtük biliş ölçümleri sözlü ifadeye dayanmayan dolaylı ölçümler olduğu için, bireylerin açık ölçeklere sosyal olarak daha kabul edilebilir yanıtlar vermeleri gibi yöntemsel bir yanlılık olasılığı da azalmaktadır. Greenwald ve arkadaşları (2009), ÖÇT'nin yordayıcı geçerliğini test etmek üzere, ÖÇT'nin kullanıldığı 122 araştırmayla bir meta analiz çalışması yapmışlardır. Bu araştırmalarda, madde ve sigara kullanımına ilişkin tutumlar, ırk ayrımcılığı ile ilişkili tutumlar, tüketici tutumları, kişilerarası ilişkilerle ilgili tutumlar vs. gibi konular ele alınmaktadır. Meta analizin sonucunda, ÖÇT ve açık ölçeklerin, davranışın farklı yönlerini yordadığı ve ele alınan konunun sosyal olarak hassas bir konu olmasının açık ölçeklerin yordayıcı geçerliği üzerindeki etkisinin, ÖÇT'nin yordayıcı geçerliği üzerindeki etkisinden daha güçlü olduğu sonucuna varılmıştır. Başka bir deyişle bu çalışma, hem açık hem örtük ölçeklerle sosyal davranışın

yordanabildiğine, ancak hassas konularda açık ölçeklerin geçerliğinin düşük, ÖÇT'nin geçerliğinin ise açık ölçeklere göre yüksek olduğuna işaret etmektedir. Bu durum, örtük ölçeklerin bazı koşullarda açık ölçeklerden daha geçerli olduğunu gösterir niteliktedir. Bunun yanısıra araştırmacılar, çalışılan konuya göre açık ölçekler ve ÖÇT arasındaki ilişkinin ne şekilde değiştiğini araştırmışlardır. Aşağıda buna ilişkin bir çizelge (Çizelge1.2) yer almaktadır.

Çizelge 1.2. Konulara Göre Açık Ölçekler ve ÖÇT Arasındaki İlişkiler

Konu	r	k	N
Tüm örneklem	.214	155	13.121
İrk (Beyaz vs. Siyah)	.117	27	1589
Diğer gruplararası davranışlar	.148	12	544
Cinsiyet/ cinsel yönelim	.172	12	876
Tüketici tercihleri	.319	38	2994
Politik tercihler	.537	9	2858
Kişilik özellikleri	.166	21	1326
Alkol ve madde kullanımı	.159	16	1736
Klinik (fobi, anksiyete)	.248	10	558
Yakın ilişkiler	.091	10	640

r= Ortalama etki büyüklüğü, k= örneklem sayısı,
N=katılımcı sayısı

Kaynak: Greenwald, A.G., Poehlman, T.A., Uhlmann, E.L. ve Banaji, M.R. (2009). Understanding and using the Implicit Association Test: III. Meta-analysis of predictive validity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 97 (1), 17-41.

Çizelgede görüldüğü gibi, çalışma konusu hassas hale geldikçe açık ve örtük tutumlar arasındaki ilişki azalmaktadır. Özellikle ırklara yönelik tutumlar ya da yakın ilişkiler gibi kişilerarası ilişkilere dayanan konularda ölçekler arasındaki ilişkinin

düştüğü dikkat çekmektedir. Bu sonuç, bireylerin farkında olsun ya da olmasınlar, özellikle bazı konularda birbiriyle tutarsız açık ve örtük tutumlara sahip olabileceklerine işaret etmektedir. Bu açıdan bakıldığında, davranışı yordama etkisi olan örtük yapıların sosyal psikoloji araştırmalarında ele alınmasının önemli olduğu görülmektedir.

Yurtdışında deneysel sosyal psikoloji alanında yapılan çok sayıda çalışmada örtük biliş konusu ele alınmasına rağmen ülkemiz sosyal psikoloji alanyazınında bu konuda yapılmış çok az sayıda çalışma olduğu görülmektedir (Aktan, 2012; Doğulu, 2012). Sosyal psikoloji alanında benlik saygısı (Dentale ve ark., 2012; Glashouwer ve ark., 2013; Stieger ve ark., 2012), öz değerlendirme (Greenwald ve Farnham, 2000; Hetts ve ark., 1999; Schnabel ve ark., 2006) bir gruba karşı önyargı (Goff ve ark., 2008) ve cinsiyet kalıpyargıları (Aidman ve Carroll, 2003; Banaji ve Greenwald, 1995; Rudman ve Kilianski, 2000) gibi pek çok konu örtük tutum çalışmalarına konu edilmiştir. Örneğin Dovidio ve arkadaşları (1997), beyaz tenlilerin siyah tenlilere yönelik örtük tutumlarının varlığını; ırk önyargısını ölçen açık ölçeklerle ırklara yönelik örtük tutumları ölçen örtük ölçekler arasındaki ilişkiyi ve bu açık ve örtük tutumların ırkla ilişkili tepki ve davranışlar üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Bu araştırmanın sonuçları, tutum ölçümlerinde kullanımı gelenekselleşmiş açık ölçeklerde ırklara karşı bir önyargısı olmadığını belirten beyaz tenlilerin aslında siyah tenlilere karşı olumsuz örtük tutumlara sahip olduklarına işaret etmektedir. Bunun yanısıra, ırksal önyargıya ilişkin örtük tutumlar ırklarla ilişkili spontane davranışları yordarken öz bildirime dayanan açık ölçeklerin daha düşünülmüş tepkileri yordadığı görülmektedir. Bu araştırmanın sonuçları, geleneksel tutum ölçekleri ile ölçülen ve özbildirime dayalı açık tutumlarla örtük ölçeklerle

ölçülen örtük tutumların birbirinden farklı olduklarını ve hem açık hem de örtük tutumların davranışı yordadığını ancak bunu farklı şekillerde yaptıklarını göstermektedir. Buradan yola çıkarak, tutumların sosyal davranış üzerindeki etkisi araştırılırken açık ölçümlerin yanısıra örtük ölçümlerin de dikkate alınmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Başka bir deyişle, açık tutumların anlık davranışları her zaman doğru bir şekilde yordayamayacağı düşünüldüğünde, davranışı yordamada açık tutumun yanısıra örtük tutumun da etkisinin araştırılması önem kazanmaktadır. Perugini (2005), açık ve örtük tutumların davranış üzerindeki yordayıcı etkisine ilişkin üç yaklaşımı karşılaştırmıştır. Birinci modele göre, iki tip tutum (açık ve örtük), davranıştaki varyansın farklı bölümlerini açıklamaktadır. İkinci modele göre, örtük tutumlar spontan, açık tutumlar düşünülmüş davranışları yordamaktadır. Üçüncü modele göre ise, örtük ve açık tutumlar davranışı birbirleriyle etkileşim halinde etkilemektedir. İki aşamadan oluşan bu çalışmanın birinci aşamasında açık ve örtük tutumların etkileşim halinde çalıştığını öneren model, ikincide ise örtük tutumun spontan, açık tutumun düşünülmüş davranışı yordadığını öneren model desteklenmiştir. Perugini, bu modellerden birinin diğerine üstün görülmesinden ziyade, farklı koşullarda hangi modelin daha etkili olduğunu belirlemek üzere daha fazla deneysel kanıt toplanması gerektiğini ifade etmektedir. Bu sonuç da, ne şekilde olursa olsun açık tutumlar kadar örtük tutumların da davranışı yordadığına ve bu tutumlar hakkında daha fazla deneysel çalışma yapılması gerektiğine işaret etmektedir.

Tüm bu çalışmalardan da görülebileceği üzere, açık ve örtük yapıları belirlemek üzere yapılan ölçümlerden alınan sonuçlar bu ölçümlerin birbirlerinden farklı olduğunu, buna karşın her ne kadar farklı şekillerde olsa ve farklı koşullara bağlı

olarak değişebilse de her ikisinin de davranışı yordadığını desteklemektedir. Bu nedenle, tutumların davranış üzerindeki etkisi araştırılırken her iki yapının da dikkate alınmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

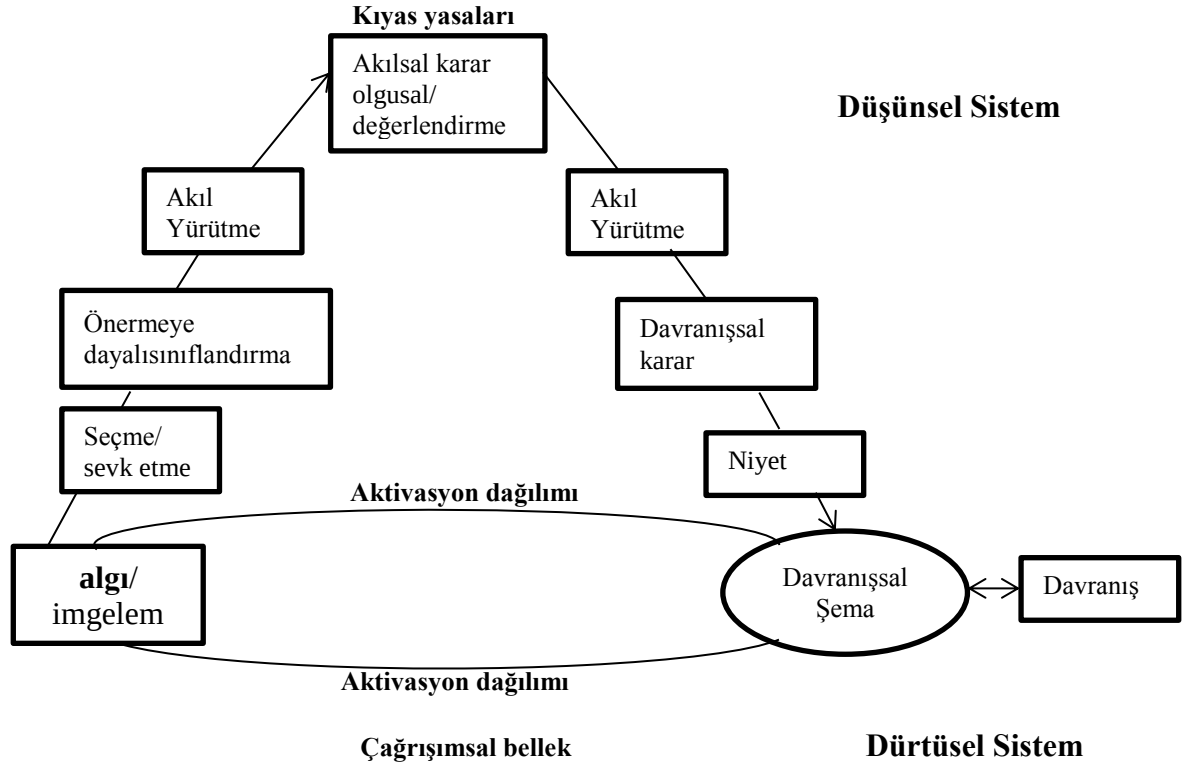
Açık ve örtük tutumların birbirinden farklı ancak ilişkili zihinsel yapılar olduğu ve ikisinin de davranışı yordama özelliği olduğunun görülmesi, araştırmacıları bu konuda modeller öne sürmeye sevk etmiştir. Strack ve Deutsch (2004) sosyal davranışın, farklı işlem prensiplerine sahip ve etkileşim halinde olan iki ayrı sistem tarafından kontrol edildiğini öne sürerek bu sistemleri ortaya koyan bir model olan Düşünsel-Dürtüsel Model'i geliştirmişlerdir. Bir sonraki bölümde, bu çalışmada partnerin sadakatine ilişkin açık ve örtük algının şiddet ile ilişkisine yönelik düşünceye temel oluşturan Düşünsel-Dürtüsel Model açıklanacaktır.

I.3.1. Düşünsel-Dürtüsel Model

Düşünsel-Dürtüsel Model (Reflective-Impulsive Model), iki farklı bilişsel sistemin (düşünsel ve dürtüsel) davranışı nasıl etkilediğini açıklamak üzere Strack ve Deutsch (2004) tarafından önerilmiştir. Bu iki sistem birbirleriyle etkileşim içinde olmakla beraber, *düşünsel sistem* (reflective system) davranışı, var olan şeylere ilişkin bilgi dağarcığına bağlı olarak; buna karşın, *dürtüsel sistem* (impulsive system), davranışı güdüsel yönelimler ve zihindeki çağrışımlara dayanarak belirlemektedir. Bir başka deyişle, insanlar bir duruma tepki vermek durumunda kaldıklarında o duruma ilişkin bilgileri davranışlarına yön verebilmekte (düşünsel sistem); ancak bunun yanı sıra daha otomatik ve hızlı bir süreç devreye girerek (dürtüsel sistem) duruma verilen tepkiyi etkileyebilmektedir. Şekil 1.1'de düşünsel

ve dürtüsel sistemler yoluyla davranışın nasıl geliştiğini açıklamak üzere Strack ve Deutsch (2004) tarafından oluşturulmuş olan şema yer almaktadır.

Şekil 1.1. *Düşünsel-Dürtüsel Model'in Şeması*

Kaynak: Strack, F. ve Deutsch, R. (2004). Reflective and impulsive determinants of social behavior. *Personality and Social Psychology Review*, 8 (3), 220-247.

Şekilde görüldüğü üzere, dürtüsel ve düşünsel sistemlerin her ikisi de davranışa neden olmasına karşın ikisi farklı işlemlerden oluşmaktadır. Strack ve Deutsch (2004), modeli ortaya attıkları ilk yazılarında model ile ilgili on önermeye yer vermektedir. Bu önermelerden özellikle ilk dördünün (syf: 222-223), sistemleri anlayabilmek ve yukarıdaki şemayı yorumlayabilmek açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Aşağıda bu önermelere yer verilmektedir.

1.Önerme: *Temel varsayım*. Sosyal davranış, bilgi işleme sürecinin düşünsel ve dürtüsel olmak üzere iki farklı sisteminin etkisiyle oluşmaktadır. Bu sistemler, bilgi işleme süreci ve bilgi sunumunun farklı niteliklerini temsil etmektedir. Buna göre, düşünsel sistemde davranış karar verme sürecinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Daha farklı bir deyişle, bir davranışın olası sonuçlarının değeri ve olasılığı hakkındaki bilgiler değerlendirilip bütünleştirildikten sonra belli bir davranış tercih edilmektedir. Bir karar verildiğinde düşünsel sistem uygun davranışsal şemayı aktive etmektedir ve bu aktivasyona *niyet* aracılık etmektedir. Dürtüsel sistem ise, davranışsal şemayı aktivasyon dağılımı aracılığıyla aktive etmektedir. Böyle bir durumda davranış bireyin niyet ya da hedefi önemli olmaksızın ortaya çıkmaktadır.

2.Önerme: *Paralel işleyiş*. İki sistem birbirine paralel çalışmakla beraber bazı durumlarda aralarında bir asimetri oluşabilmektedir; dürtüsel sistem her zaman sürecin içine dahil olmakta ancak düşünsel sistem bazen sürecin içinde yer almayabilmektedir. Bu modele göre, algı kapılarından giren bir bilgi mutlaka dürtüsel sistemde işlenmektedir. Bunun yanı sıra bilgi, yoğunluğuna ve ona verilen dikkate bağlı olarak düşünsel sisteme de girebilmektedir. Bu bağlamda düşünsel ve dürtüsel sistemler paralel çalışmakta ve işlem sürecinin pek çok aşamasında etkileşime girmektedir.

3.Önerme: *Kapasite*. Düşünsel sistemin çalışabilmesi için yüksek bir bilişsel kapasite gerekmektedir; oysa dürtüsel sistemin çalışması için buna gerek yoktur. Bununla beraber, dürtüsel sistem bilişsel olarak en uygunsuz koşullarda bile çalışırken aynı uygunsuz koşullarda düşünsel sistemin işleyişi sekteye uğrayabilmektedir.

4.Önerme: *Ögeler arasındaki ilişki.* İki sistem de birtakım ögelerin bir araya gelmesiyle oluşmaktadır ve bir sistemin içinde yer alan unsurların birbirleriyle ilişkilerinin nitelikleri dürtüsel ve düşünsel sistemler için birbirinden farklıdır. Düşünsel sistemdeki ögeler arasında anlamsal bir ilişki varken dürtüsel sistemdeki ögeler arasındaki ilişki çağrışıma dayalıdır ve bu çağrışım, ögeler arasındaki benzerlik ve devamlılık ile tanımlanmaktadır.

Murray ve arkadaşları (2011) yakın zamanda yaptıkları bir çalışmada bu çift yönlü bilişsel sürecin ilişkisel bir durumdaki geçerliliğini test etmişlerdir. Dürtüsel güveni belirlemek için Örtük Çağrışım Testi'ni kullanan araştırmacılar, bireylerin partnerlerine duydukları dürtüsel ve düşünsel güvenin, ilişkide bir sorun yaşandığında partnere yaklaşma tepkisine mi yoksa partnerden uzaklaşma tepkisine mi yol açtığını test etmişlerdir. Çalışmanın bulguları partnere duyulan dürtüsel güven arttıkça bireylerin partnere yaklaştıklarını, bu güven azaldıkça da bireylerin kendilerini koruma amacıyla partnerden uzaklaştıklarını göstermektedir. Bu çalışmada araştırmacılar, çalışma belleği kapasitesi düşük olan bireylerde dürtüsel sürecin daha etkili olduğunu ifade etmektedir. Bunun yanısıra araştırmanın sonuçları, dürtüsel ve düşünsel güvenin etkileşim halinde hem otomatik kendini koruma eğilimlerini hem de görece daha kontrollü davranışları düzenlediğini göstermektedir. Bu bulgular, dürtüsel ve düşünsel sistemlerin yakın ilişkilerdeki davranışları da açıklayabildiğine işaret etmektedir.

Sosyal psikoloji alanında, Düşünsel-Dürtüsel Model'in dışında iki bilişsel sürecin ayrımının yapıldığı başka modeller de yer almaktadır (Smith ve DeCoster, 2000; Wilson ve ark., 2000). Gawronski ve Bodenhausen (2006) tarafından geliştirilen *Çağrışımsal- Önermesel Değerlendirme Modeli* (Associative-Propositional

Evaluation Model) de bunlardan birisidir. Bu model, Düşünsel-Dürtüsel Model'in önermelerini desteklemektedir. Modele göre, örtük tutumlar çağrışımsal değerlendirme sürecinin sonucunda ortaya çıkmaktadır. Çağrışımsal değerlendirme süreci, o değerlendirmenin doğruluğu ya da yanlışlığından bağımsız olarak gelişmektedir. Başka bir deyişle, bireyin karşılaştığı durum ya da olaya ilişkin zihninde canlanan çağrışımlar, bireyin o durum ya da olayla ilgili doğru olarak gördüğü değerlendirmeyle uyuşmayabilir. Araştırmacılara göre çağrışımsal değerlendirmenin aktive olmasındaki temel belirleyiciler “benzerlik” ve “mekansal-zamansal süreklilik”tir. Başka bir deyişle, birey bir uyarana karşılaştığında bu uyarana benzeyen veya mekan ya da zamanda bu uyarana eşlik eden kavramlar çağrışımsal değerlendirme sürecinin sonucunda otomatik olarak zihinde belirmektedir. Modele göre açık tutumlar ise önermesel bir değerlendirme sürecinin sonucu ortaya çıkar. Örneğin birey X uyarana hakkında olumsuz bir düşünceye sahipse bunu “Ben X’i sevmem.” şeklinde bir önermeye çevirerek ifade ederken bunu önermesel değerlendirme süreci yoluyla yapmaktadır. Bu değerlendirme süreci çağrışımsal değerlendirmeden daha yüksek bir yorumlama düzeyinde ve daha kontrollü bir şekilde gerçekleşmektedir. Araştırmacılara göre bir uyarana değerlendirmenin ilk aşaması çağrışımsaldır; örneğin birey X ile karşılaştığında otomatik olarak zihninde olumsuz şeyler çağrışabilir; daha üst düzey bir değerlendirme sonucunda birey çağrışımsal değerlendirmesiyle uyumlu olarak X’i sevmediğini ifade edebilir; ancak bu değerlendirme sonucunda birey X’e ilişkin çağrışımsal değerlendirmesi olumsuz olmasına rağmen X’i sevdiğini de ifade edebilir. Özetle, örtük ve açık tutumlarla ilgili zihinsel süreçler farklı olduğu için bu tutumlar davranışı farklı şekilde yordayabilir ya da tutumlardan biri değiştiğinde

diğeri bu değişimden etkilenmeyebilir (Gawronski ve Bodenhausen, 2006). Gawronski ve Lebel (2008) yaptıkları çalışmada örtük ve açık tutumların değişimini araştırmışlardır. Çalışmanın bulgularına göre, bir tutum nesnesinin pozitif ya da negatif değer yüklü kavramlarla eşleştirilmesi zihinde o tutum nesnesine ilişkin yeni bir örtük tutum gelişmesini sağlayabilmekte iken açık tutumda bir değişim yaratmamaktadır. Bunun yanı sıra tutum nesnesine ilişkin ek bilgilerin göz önünde bulundurulduğu koşulda otomatik çağrışımların değerlendirme sonucu oluşan açık yargılar üzerindeki etkisi azalmaktadır. Gawronski ve Strack (2004) ise bilişsel tutarsızlığın örtük ve açık tutumlar üzerinde yaratabileceği değişimi araştırdıkları çalışma sonucunda bilişsel tutarsızlığın açık tutumda değişiklik yarattığı ancak örtük tutumda bir değişiklik yaratmadığı bulgusunu elde etmişlerdir. Araştırmacıların ulaştığı diğer bir bulgu ise durumsal bir baskı algılanan koşulda örtük ve açık tutum arasındaki ilişkinin arttığı ancak baskının olmadığı koşulda bu etkinin olmadığıdır.

Buraya kadar anlatılanlar ışığında, yakın ilişkilerde şiddetin ortaya çıkmasında tahrik edici bir etmen olarak rol oynadığı düşünölen “partnerin sadakatine ilişkin algının”, açık bir yapıda olabileceği gibi örtük de olabileceği düşünölmektedir. TTK Kuramı anlatılırken bahsedildiği üzere, tahrik edici bir etmen, tetikleyici başka bir etmen ile etkileşime girerek şiddete neden olabilmektedir. Bu çalışmada tetikleyici etmen olarak öfke duygusu belirlenmiştir. Bir sonraki bölümde, şiddetin ortaya çıkmasında tetikleyici bir etmen olduğu düşünölen öfke duygusu açıklanacak ve bu duygunun partnerin sadakatine ilişkin açık ve örtük algı ile evlilikte şiddet arasındaki ilişkiye nasıl aracılık ettiğini açıklamak üzere Genel Saldırancılık Modeli anlatılacaktır.

I.4. Öfke Duygusu ve Genel Saldırganlık Modeli

Öfke, birçok araştırmacıya göre temel duygulardan birisidir (Ortony ve Turner, 1990). Spielberger ve arkadaşlarına göre (1983) öfke, “yoğunluğu hafif bir rahatsızlıktan yoğun bir kızgınlık ve hiddete uzanabilen hislerden oluşan duygusal bir durum”dur. Berkowitz ve Harmon-Jones (2004) ise öfkeyi, “bir hedefe zarar verme ile ilişkili, görece belirli hisler, bilişler ve fizyolojik tepkilerden oluşan bir sendrom” olarak özetlemişlerdir. Berkowitz’e (1990) göre, hayal kırıklığı, kışkırtılma, gürültü, rahatsızlık veren hava sıcaklığı ya da hoş gitmeyen bir koku bile öfke açığa çıkmasına yol açabilmektedir. Aynı zamanda araştırmacılar, birçok kuramsal açıklamada, insanların bir hedefe ulaşmaları dışsal bir aracının uygunsuz bir davranışı ile engellendiğinde öfkenin ortaya çıktığına işaret edildiğini belirtmişlerdir (Berkowitz ve Harmon-Jones, 2004). Bu açıklamalardan görüldüğü üzere öfke, genellikle olumsuz durumlar sonucu ortaya çıkan ve sonuçları da olumsuz olabilen bir kavram olarak değerlendirilmektedir.

Averill’e (1983) göre, öfke doğal ayıklanmanın bir ürünü olması sebebiyle, olumsuz sonuçlarına rağmen davranışsal repertuvarda yer alan bir duygu olarak değerlendirilmektedir. Başka bir deyişle öfke hayatta kalmayı sağlayan ancak sonuçları olumsuz olabilen doğal bir duygudur. Bununla birlikte, öfke duygusu genellikle saldırganlığın ortaya çıkmasında rol oynayan önemli bir etmen olarak görülmektedir (Berkowitz, 2003). Anderson ve Bushman’a (2002) göre öfke, saldırganlığın ortaya çıkmasında birtakım nedensel roller üstlenmektedir; ilk olarak, öfke saldırgan davranmayı ketleyen öğeleri zayıflatmaktadır. İkinci olarak, bir bireyin saldırgan davranma niyetini zaman içinde devam ettirmesine neden

olmaktadır. Üçüncü olarak, diğer duygularda olduğu gibi öfke de bireylere belli bir olayın nedenlerine, olayın suçlusuna ve karşılık verme yollarına ilişkin ipuçları vermektedir. Dördüncü olarak, öfke saldırgan düşüncelere, senaryolara ve motor davranışlara öncülük etmektedir. Öfke ve saldırgan davranış arasında kurulan bu güçlü bağ nedeniyle, evlilik ilişkisinde eşler arasında çatışma yaşandığında deneyimlenen öfke duygusunun, bireyleri şiddetin ortaya çıkması yönünde tetikleyeceği düşünülmüştür. Alanyazında yer alan çalışmalar, yakın ilişkilerde yaşanan öfke duygusunun olumsuz sonuçlarla (Baron ve ark., 2007; Özen, 2012; Stuart ve Holtzworth-Munroe, 2005) ve şiddetle (Eckhardt ve ark., 2008; Norlander ve Eckhardt, 2005; Schumacher ve ark., 2001; Shorey ve ark., 2011; Taft ve ark., 2006) yakından ilişkili olduğunu göstermektedir. Öfkenin davranışsal sonuçlarından biri olan saldırganlığın, nasıl bir süreç sonucunda ortaya çıktığını açıklamak amacıyla Anderson ve Bushman (2002) Genel Saldırganlık Modeli'ni (General Aggression Model) önermişlerdir. Bu modele göre, insan zihninde üç tip bilgi yapısı bulunmaktadır. Bunlar, var olan en basit nesnelerden en karmaşık sosyal olgulara kadar birçok varlığı tanımlamaya yarayan *algısal şemalar*, belirli bir insana ya da gruba ilişkin inançları içeren *bireysel şemalar* ve insanların farklı durumlarda nasıl davrandıklarına ilişkin bilgileri içeren *davranışsal senaryolar*'dır. İnsanların zihinlerindeki bu bilgi yapıları, bir olaya veya duruma yönelik algılarını, yorumlarını, karar verme süreçlerini ve davranışlarını etkileyebilmektedir. Model, bilgi yapılarına ilişkin olarak şu varsayımları temel almaktadır: Bilgi yapıları;

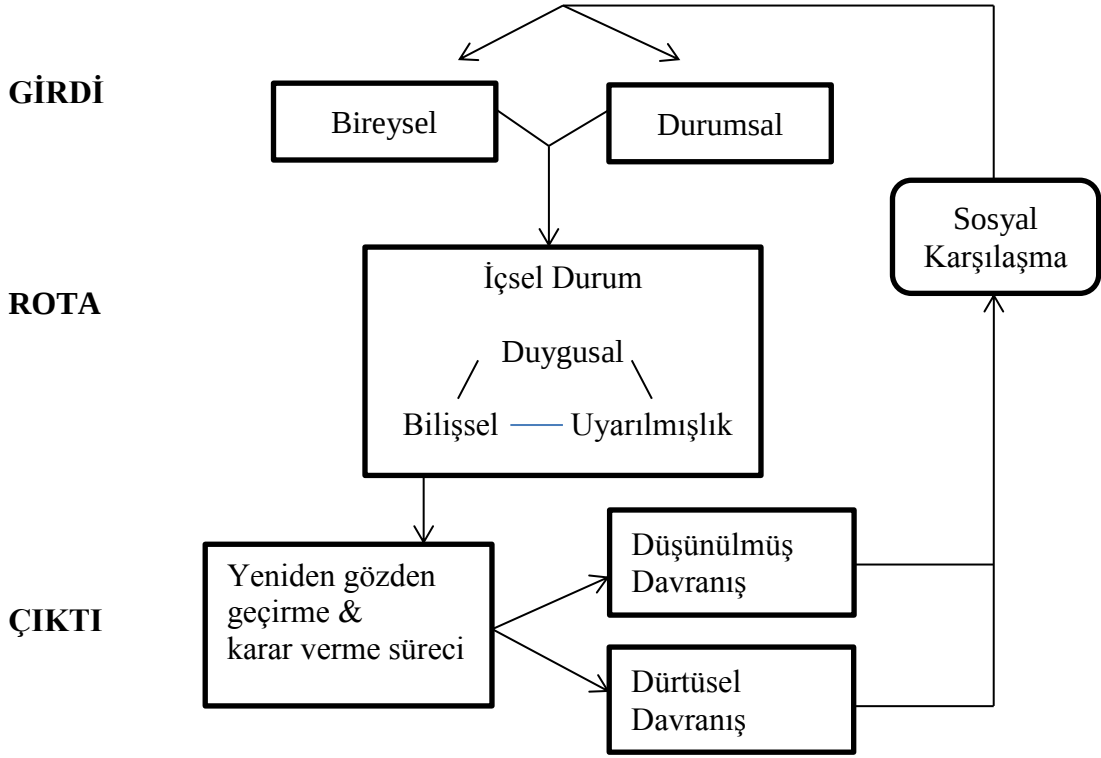
- a. Bir yaşam deneyimi olmaksızın da oluşabilmektedir.
- b. Görsel örüntülerden davranışsal sonuçlara kadar uzanan bir süreklilik içinde insan algısını etkileyebilmektedir.

- c. Kullanıla kullanıla zaman içinde otomatik bir hale gelebilmektedir.
- d. Duyguları, davranışsal kalıpları ya da inançları barındırabilmekte ya da bunlarla bağlantılı olabilmektedir.
- e. İnsanların yorum ve davranışlarını etkileme özelliğiyle insanların fiziksel ve sosyal çevrelerine verdikleri tepkileri etkileyebilmektedir.

Anderson ve Bushman, bu bilgi yapılarının duygulanımla ilişkisini ise örneklendirerek açıklamaktadırlar: Eğer öfke duygusunu içinde barındıran bir bilgi yapısı etkin hale gelirse öfke duygusu deneyimlenmektedir. Bir duygu yaşanırsa o duygunun nasıl bir davranışa yol açacağına ilişkin bilgiler etkinleşmektedir. Bir olayla ilgili zihinsel bir senaryo etkinleşirse yaşanan duygunun yoğunluğuna bağlı olarak nasıl davranılacağı belirlenmektedir. Başka bir deyişle, bilgi yapıları öfke duygusuna, öfke duygusu da davranışsal senaryoların etkinleşmesine yol açarak davranışı belirlemektedir.

Bunun yanısıra Anderson ve Bushman (2002), Genel Saldırganlık Modeli'ni açıklamak amacıyla bir şema geliştirmişlerdir. Şekil 1.2'de bu şema yer almaktadır.

Şekil 1.2. Genel Saldırganlık Modeli'nin Episodik Süreçleri

Kaynak: Anderson, C.A. ve Bushman, B.J. (2002). Human aggression. *Annual Reviews of Psychology*, 53, 27-51.

Buna göre, bazı bireysel ve durumsal etmenler, bireyi saldırganlığa eğilimli hale getirebilmektedir. Bu etmenler, sonuçta ortaya çıkacak davranışı bireyin halihazırdaki içsel durumu aracılığıyla etkilemektedir. Bu içsel durumu da bireyin duygu, biliş ve uyarılmışlık durumu belirlemektedir. Bu modele göre, birey kendisini saldırganlığa itecek herhangi bir bireysel ya da durumsal etmen ile karşılaştığında (bu etmenler saldırganlıkta girdiler olarak rol oynamaktadır) bu etmen öncelikle bireyin içsel durumu çerçevesinde işlenmektedir. Başka bir deyişle, bireyde saldırganlık yaratabilecek bir etmenle karşılaştığında, bireyin içsel durumunun (duygusal, bilişsel ve uyarılmışlık durumu) saldırganlık yaşamaya uygunluğu, onu nasıl bir davranış sergileyeceği konusunda yönlendirmektedir (içsel durum girdilerin

alacağı yolu belirleyen bir rota görevi üstlenmektedir). Böyle bir durumda bireyin nasıl davranacağını belirleyen son süreç ise *yeniden gözden geçirmedir*. Bu süreçte birey kendisini saldırganlığa iten etmeni ya anlık bir şekilde gözden geçirerek dürtüsel bir davranış sergileyecek, ya da bilinçli bir şekilde gözden geçirerek düşünülmüş bir davranış sergileyecektir (değerlendirme sonucu ortaya konulan tepki işlemin çıktısı olarak görülmektedir). Saldırganlık davranışına dair bu düşüncenin, bilinçli ve bilinçdışı olarak gelişen şiddet davranışını ayırt etme açısından önem taşıdığı düşünülmektedir.

Alanyazına bakıldığında, Genel Saldırganlık Modeli'nin saldırganlık davranışını açıklamada geçerli bir model olduğuna ilişkin bulgular olduğu görülmektedir (Barlett ve Anderson, 2013; Garcia ve ark., 2010; Hosie ve ark., 2014). Örneğin, Kramer ve arkadaşları (2007) bu modelin varsayımlarından yola çıkarak tepkisel saldırganlık ile ilgili beyin bölgelerini araştırdıkları çalışmalarında, saldırganlık sırasında olumsuz duygular, bilişsel kontrol ya da ödüllendirilme süreciyle ilgili bölgelerin aktive olduğunu bulgulamışlardır. Bu bulgular, modelde öne sürüldüğü üzere, saldırganlık davranışının bireysel, durumsal ya da güdüsel etmenlerle ilişkili olduğuna işaret etmektedir.

DeWall ve arkadaşları (2011), yakın ilişkilerde şiddet, gruplararası şiddet, küresel iklim değişikliğinin şiddet üzerindeki etkisi ve intihar konularını, Genel Saldırganlık Modeli çerçevesinde incelemişlerdir. Bunun yanı sıra, modelde belirtilen bireysel ve durumsal etmenlerin yakın ilişkilerde yaşanan şiddette de rol oynayacağını, bu nedenle de modelin, bu tür şiddeti anlamada kullanışlı olduğunu ifade etmektedirler.

Buraya kadar anlatılanlar ışığında, hem Düşünsel-Dürtüsel Model'in hem de Genel Saldırganlık Modeli'nin otomatik ve bilinçli iki farklı zihinsel süreci ayırt ettiği söylenilebilir. Alanyazında, bu modellerin ikisini de destekleyen az sayıda araştırmaya rastlanmıştır. Bir sonraki bölümde bu sınırlı sayıdaki araştırmalardan bahsedilecektir.

I.5. Düşünsel-Dürtüsel Model ile Genel Saldırganlık Modeli Temelinde Yapılan Çalışmalar

Yakın zamanda Krieglmeier, Wittstadt ve Strack (2009) gerçekleştirdikleri çalışmada, amaçlı ya da amaçsız davranışın, hayal kırıklığı nedeniyle ortaya çıkan saldırganlık davranışı üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Burada katılımcıların bir başkası tarafından hayal kırıklığına uğratıldıkları bir durum yaratılıp öfkeleri ve saldırganlıkları ölçülmüştür. Ancak bir deney koşulunda katılımcılara karşıdaki bireyin bu davranışı istemeden yaptığı, diğer gruba ise bunu amaçlı olarak yaptığı söylenilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre, bir kasıt olmadan hayal kırıklığı yaratılan koşuldaki katılımcıların saldırgan davranışlarında bir azalma görülürken yaşanan öfkede gruplararası herhangi bir fark olmadığı ve her iki gruptakilerin de benzer düzeyde öfkelendiği gözlenmiştir. Başka bir deyişle, bireyler durumu gözden geçirip hayal kırıklığına uğratılmalarında herhangi bir kasıt olmadığını anladıklarında, öfke duygusu yaşamalarına rağmen saldırganlık davranışı sergilememişlerdir. Buradaki önemli bir nokta, öfkeyi belirlemek için örtük bir testin kullanılmış olmasıdır; bu bulgu bir durumun yarattığı otomatik öfkenin davranışı bilişsel bir süreç yoluyla nasıl etkileyeceğine ilişkin olarak hem Genel Saldırganlık Modeli'ne hem de Düşünsel-Dürtüsel Model'e kanıt olma niteliği taşımaktadır. Buna

benzer bir araştırma da Wilkowski ve Robinson (2010) tarafından yürütülmüştür. Araştırmacılar yine aynı kuramsal modelleri temel almış ve günlük hayatta yaşanan öfkenin temelinde otomatik bir sürecin mi yoksa düşünülmüş bir sürecin mi yattığı sorusuna yanıt aramışlardır. Araştırma sonuçları, günlük hayatta yaşanan öfke ve saldırganlığın hem örtük bir düşmanlıkla ilişkili olduğunu, hem de bu öfke ve saldırganlığa düşmanca yorumlamaların aracılık ettiğini göstermektedir ki yine bu bulgular da iki farklı bilişsel sürecin bilgiyi işleme ve tepki verme sürecinde rol alabileceğine işaret etmektedir. Grumm ve arkadaşları (2011) ise, çocuklarda örtük ve açık saldırganlık ve saldırgan davranış arasındaki ilişkiyi araştırdıkları bir çalışma yapmışlardır. Araştırmacılar örtük saldırganlığı ölçmek üzere Örtük Çağrışım Testi'ni kullanmışlardır. Bu araştırmanın bulguları da, Genel Saldırganlık Modeli'ni destekler şekilde hem örtük hem de açık saldırganlık ölçümleriyle saldırgan davranış arasında ilişki olduğunu göstermektedir.

Richetin ve Richardson (2008), otomatik süreçler ve saldırganlık davranışı üzerine yapılmış çalışmalara yer verdikleri inceleme yazısında örtük saldırganlık ve öfkenin saldırganlık davranışını yordamasına ilişkin bulguların tutarsız olduğunu ifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra, örtük testlerin davranışı yordama gücünün, bireylerdeki saldırganlığı tetikleyen bir durum yaratıldığında arttığına işaret etmişlerdir. Ayrıca yazarlar, örtük öfke üzerine yapılan araştırmalarda Örtük Çağrışım Testi'ne alternatif olarak başka testlerin kullanılabileceğine dikkat çekmişlerdir.

Sonuç olarak, yukarıda sözü edilen çalışmaların bulguları bağlamında, saldırgan davranışın hem farkında olunan hem de farkındalık dışı bir süreç ile ilişkili olabileceği düşünülebilir. Ayrıca bu bulgular, insan zihninde yer alan iki işleme

sürecinin, zihinde birbirlerinden ayrı yollar izleyerek davranışı etkilediğini savunan Düşünsel-Dürtüsel Model'in varsayımlarını destekler niteliktedir. Bunun yanı sıra bu çalışmalar, saldırganlık davranışını ele almaları bakımından Genel Salıdıranlılı Modeli'ni de desteklemektedir. Bu çalışmada bir adım öteye gidilecek ve yakın ilişkilerde yaşanan şiddeti açıklayabilmek amacıyla TTK Kuramı'nın, Düşünsel-Dürtüsel Model'in ve Genel Salıdıranlılı Modeli'nin varsayımları birleştirilerek denenceler oluşturulacaktır. Bir sonraki bölümde, partnerin sadakatine ilişkin açık ve örtük algının öfke aracılığında yakın ilişkilerde yaşanan şiddeti nasıl yordadığını anlayabilmek için, sözü edilen bu üç modelin varsayımlarının nasıl birleştirildiğı anlatılmaktadır.

1.6. Evlilikte Şiddetin Yordayıcıları Olan Partnerin Sadakatine İlişkin Açık ve Örtük Algılar ile Öfke Duygusu ve Üç Model (TTK, Düşünsel-Dürtüsel Model, Genel Salıdıranlılı Modeli)

Daha önce de belirtildiğı gibi, bu çalışmada TTK Kuramı, Düşünsel-Dürtüsel Model ve Genel Salıdıranlılı Modeli'nin varsayımları birleştirilerek, partnerin sadakatine ilişkin açık ve örtük algı ile şiddet arasındaki ilişkiye açık ve örtük öfke duygusunun nasıl aracılık ettiğine ilişkin denenceler oluşturulmuştur. TTK Kuramı'na göre, bu iki etmen (tahrik edici olarak partnerin sadakatine ilişkin algı ve tetikleyici olarak öfke duygusu) birlikte şiddete yol açacaktır. Düşünsel-Dürtüsel Model'de öne sürüldüğü üzere zihindeki açık ve örtük yapılar farklı süreçler izleyerek davranışa yansımaktadırlar. Genel Salıdıranlılı Modeli düşünüldüğünde ise, bazı bilgi yapıları öfke duygusunun deneyimlenmesine, bu da saldırganlık davranışına yol açacaktır. Ancak modelde, bilginin yeniden gözden geçirildiğı

durumda düşünölmüş davranışın, gözden geçirilmediğinde ise tepkisel ve anlık bir davranışın sergileneceğı vurgulanmaktadır. Partnerin sadakatine ilişkin algı ve öfke duygusu arasındaki ilişki açısından düşünöldüğünde, partnerin sadakatine ilişkin örtük algının düşünölmeden tepkisel bir davranışa yol açacağı ve bu sürece de öfke duygusunun örtük olarak dahil olacağı düşünölmektedir. Benzer şekilde, partnerin sadakatine ilişkin algı düşünölmüş davranışa yol açarken bu sürece aracı olan öfke duygusunun da açık öfke olacağı beklenmektedir. Çalışmanın sayıltıları, amacı ve denenceleri aşağıda yer almaktadır.

1.7. Çalışmanın Sayıltıları ve Amacı

Evlilikte çiftler kaçınılmaz olarak yaşadıkları çatışmaları çözebilmek amacıyla çeşitli yollara başvururlar. Bu yollar bazen yıkıcı olabilmekte ve şiddet boyutuna varabilmektedir. Bireylerin partnerlerine uyguladıkları şiddet birçok etmenle ilişkili olmakla beraber, partnerin sadakatsiz olduğuna ilişkin bir algının da bu etmenlerden biri olacağı açıktır.

Alanyazında kıskançlık tanımlamalarında partnerin sadakatine ilişkin algının yer aldığı ve kıskançlığın şiddetle ilişkili etmenlerden birisi olduğü düşünöldüğünde, bu denence daha da anlam kazanmaktadır. Ancak partnerin sadakatine ilişkin algının partnere uygulanan şiddet ile bir ilgisi olsa bile, sadece böyle bir algıya sahip olmanın şiddetin ortaya çıkmasında yeterli olmadığı, şiddetin ortaya çıkması için öfke duygusunun da deneyimlenmesi gerektiğı düşünölmektedir. Başka bir deyişle, eğer partneri sadakatsiz olarak algılamakla partnerle yaşanan çatışmalarda şiddete başvurma arasında bir ilişki varsa bu ilişkiye evlilikte yaşanan öfke duygusunun aracılık etmesi beklenmektedir.

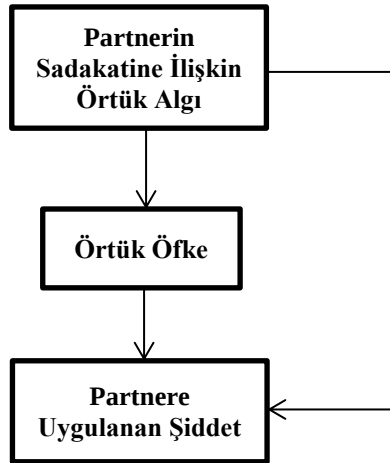
Bireylerin farkında olarak ifade ettikleri ya da bilinçli olarak deneyimledikleri duygu ve düşüncelerinin yanısıra, farkında olmadıkları, otomatik çalışan ve kontrolleri dışında ortaya çıkan duygu ve düşüncelerinin de olduğuna ilişkin bulgular vardır. “Örtük” olarak tanımlayabileceğimiz bu bilişsel yapılar “açık” (ifade edilen, düşünülmüş) yapılarla ilişkili ancak bunlardan farklıdır. Dolayısıyla bu farklı yapılar, aralarındaki ilişkinin gücüne ve içinde bulunulan bağlama göre davranışı farklı şekilde etkileyebilirler. Bu nedenle bu çalışmada partnerin sadakatine ilişkin algı ve öfke duygusunun şiddet davranışı üzerindeki etkisi araştırılırken bu kavramların hem açık hem de örtük olarak ölçülmesi amaçlanmıştır. Birbiriyle ilişkili olduğu düşünülen açık ve örtük tutumların farklı bilişsel süreçlerden geçerek ortaya çıktığı düşüncesine bağlı olarak, partneri açık olarak sadakatsiz olarak algılamanın, açık öfke duygusu aracılığıyla şiddeti yordaması beklenmektedir. Partneri örtük olarak sadakatsiz algılamanın ise örtük öfke aracılığıyla şiddeti yordayacağı düşünülmektedir. Bunun yanısıra evlilikte çiftler arasındaki şiddetin karşılıklı da olabileceği düşüncesinden yola çıkılarak bireyin uyguladığı şiddet ile partnerinin uyguladığı şiddet arasındaki ilişki test edilecektir. Bununla bağlantılı olarak, partneri açık ve örtük olarak sadakatsiz algılamanın açık ve örtük öfke aracılığıyla partner tarafından uygulanan şiddeti yordayıp yordamadığı da araştırılacaktır. Açık ve örtük kavramların birbirleriyle ilişkili ancak farklı kavramlar olduğu düşüncesiyle, partnerin sadakatine ilişkin açık ve örtük algı arasındaki ilişki ve evlilikle ilgili açık ve örtük öfke arasındaki ilişki test edilecektir. Bu amaçtan yola çıkarak oluşturulan çalışma denenceleri aşağıda yer almaktadır.

1.8. Çalışmanın Denenceleri

1) Örtük olarak partneri sadakatsiz algılamanın, partnere uygulanan şiddeti yordaması beklenmektedir.

1.a. Örtük olarak partneri sadakatsiz algılama ile partnere uygulanan şiddet arasındaki ilişkiye örtük öfke duygusunun aracılık etmesi beklenmektedir (Şekil1.3).

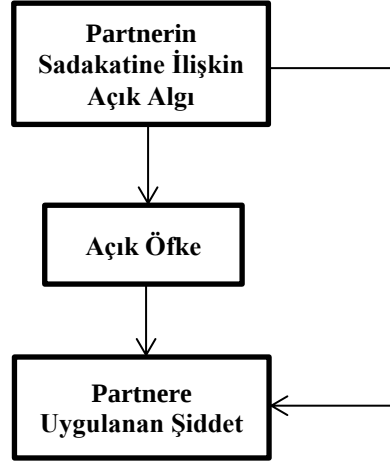
Şekil 1.3. *Partnerin Sadakatine İlişkin Örtük Algı ile Partnere Uygulanan Şiddet Arasındaki İlişkide Örtük Öfkenin Aracı Rolü*

2) Açık olarak partneri sadakatsiz algılamanın, partnere uygulanan şiddeti yordaması beklenmektedir.

2.a. Açık olarak partneri sadakatsiz algılama ile partnere uygulanan şiddet arasındaki ilişkiye deneyimlenen açık öfke duygusunun aracılık etmesi beklenmektedir (Şekil 1.4).

Şekil 1.4. *Partnerin Sadakatine İlişkin Açık Algı ile Partnere Uygulanan Şiddet Arasındaki İlişkide Açık Öfkenin Aracı Rolü*

3) Partnerin sadakatine ilişkin açık algı ile örtük algı arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki olması beklenmektedir.

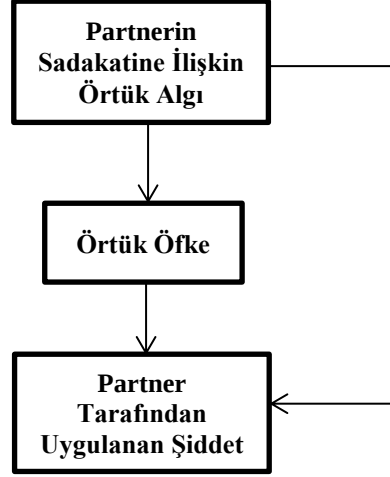
4) İlişkide deneyimlenen açık öfke duygusu ile örtük öfke duygusu arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki olması beklenmektedir.

5) Evlilikte partnere uygulanan şiddet ile partner tarafından bireye uygulanan şiddet arasında olumlu yönde anlamlı ve yüksek bir ilişki olması beklenmektedir.

6) Örtük olarak partneri sadakatsiz algılamanın, partner tarafından bireye uygulanan şiddeti yordaması beklenmektedir.

6.a. Örtük olarak partneri sadakatsiz algılama ile partner tarafından bireye uygulanan şiddet arasındaki ilişkiye örtük öfke duygusunun aracılık etmesi beklenmektedir (Şekil 1.5).

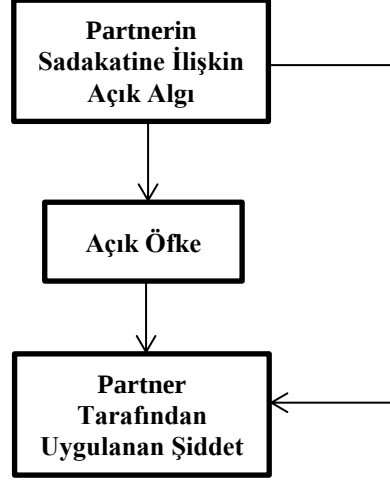
Şekil 1.5. *Partnerin Sadakatine İlişkin Örtük Algı ile Partner Tarafından Uygulanan Şiddet Arasındaki İlişkide Örtük Öfkenin Aracı Rolü*

7) Açık olarak partneri sadakatsiz algılamanın, partner tarafından bireye uygulanan şiddeti yordaması beklenmektedir.

7.a. Açık olarak partneri sadakatsiz algılama ile partner tarafından bireye uygulanan şiddet arasındaki ilişkiye deneyimlenen açık öfke duygusunun aracılık etmesi beklenmektedir (Şekil 1.6).

Şekil 1.6. *Partnerin Sadakatine İlişkin Açık Algı ile Partner Tarafından Uygulanan Şiddet Arasındaki İlişkide Açık Öfkenin Aracı Rolü*

2.BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Ön Çalışma

Çalışmanın ilk aşamasında, partnerin sadakatine ilişkin açık algıyı belirlemek üzere oluşturulan Sadakat Algısı Ölçeği'nin geçerliğini ve güvenirliğini belirlemek ve bunun yanı sıra, partnerin sadakatine ilişkin örtük algıyı ölçmek üzere kullanılan Örtük Çağrışım Testi'nde uyaran olarak kullanılacak sadık olma ve sadakatsiz olmayla ilgili kelimeleri belirlemek amaçlanmıştır.

2.1.1 Katılımcılar

Ön çalışmaya halihazırda herhangi bir duygusal ilişkisi olan (flört eden, sözlü, nişanlı, evli, vs.) toplam 192 birey katılmış ancak bir birey normal dağılımın dışında kaldığı için analize dahil edilmemiştir. Gerekli veri temizleme ve düzeltme işlemleri yapıldıktan sonra elde edilen betimleyici analiz sonuçlarına göre 191 katılımcının 114'ü (%59.7) kadın, 77'si (%40.3) erkektir. Katılımcıların yaş ranjı 18-47 ve yaş ortalaması 25.63 (SD= 4.24) olup, %60.7'si üniversite mezunu, %25.7'sinin yüksek lisans mezunu, %7.9'unun doktora mezunu, geri kalan %5.8'i ise yüksekokul veya lise mezunudur. Katılımcıların %71.8'si ilişki durumunu “sevgili”, %18.6'sı “evli”, %5.9'u “nişanlı” ve %3.7'si “sözlü” olarak tanımlamıştır. İlişki süresine bakıldığında, katılımcıların %46.3'ü 1 yıldan fazla süredir, %19.5'i 5 yıldan fazla süredir, %16.3'ü 6 aydan fazla süredir, %13.7'si 6 aydan kısa süredir ve %4.2'si 10

yıldan fazla süredir ilişkisini sürdürmektedir. Bunun yanı sıra katılımcıların %72.3'ü ayrı, %27.7'si birlikte yaşamaktadır.

2.1.2. Veri Toplama Araçları

Ön çalışmada veri toplama amacıyla demografik bilgi formu, sadakat algısı ölçeği ve uyaran belirleme formu kullanılmıştır.

2.1.2.1. Demografik Bilgi Formu

Ön çalışmanın örneklem özelliklerini belirlemek amacıyla katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve ilişkileriyle ilgili çeşitli sorular (ilişki durumu, süresi gibi) içeren bir demografik bilgi formu oluşturulmuştur.

2.1.2.2. Sadakat Algısı Ölçeği (SAÖ)

Katılımcıların, partnerlerinin hem kendilerine hem de ilişkilerine olan sadakatini nasıl algıladıklarını belirlemek amacıyla oluşturulmuş bu ölçek 5'li likert tipidir (bkz. EK 2). On dört maddeden oluşan SAÖ'nün yapı geçerliğini sınamak amacıyla varimax eksen döndürmeli temel bileşenler analizi gerçekleştirilmiş ve .92 olan Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Bartlett küresellik testinin anlamlılık düzeyi (1815.88, $p < .001$) verilerin faktör analizi için uygun olduğunu göstermiştir. Temel ve döndürülmüş bileşen matris bulguları, ölçeğin iki faktörlü bir yapıda olduğuna işaret etmektedir (ölçek boyutları, maddeler ve döndürülmüş bileşen matrisindeki madde yükleri Çizelge 2.1'de gösterilmiştir). Ayrıca faktör yapısını test etmek amacıyla paralel analiz uygulanmıştır. Paralel analiz için O'Connor'un (2000) oluşturduğu syntax kullanılmıştır. Yapılan paralel analizin sonuçları da iki faktörlü yapının uygun olacağına işaret etmiştir (gerçek veri matrisindeki özdeğerler, 7.59 ve

1.55; seçkisiz veri matrisindeki öz değerler, 1.48 ve 1.37'dir). Bu faktörlerden biri 10 maddeden oluşmakta ve toplam varyansın %44.44'ünü açıklamaktadır. Geri kalan 4 madde ikinci faktörde toplanmakta ve iki faktör birlikte toplam varyansın %65.22'sini açıklamaktadır. Araştırmacılar tarafından, boyutlara ayrılan maddelerin nitelikleri değerlendirilmiş ve değerlendirme sonucunda 10 maddeden oluşan ilk boyut aldatmaya ilişkin davranışsal ifadeler yansıtan maddelerden oluştuğu için *“aldatmaya eğilim algısı alt ölçeği”* olarak, 4 maddeden oluşan ikinci boyut ise ilk faktörden daha genel olan sadakat ifadeleri yansıtan maddeleri içerdiği için *“güven duyma alt ölçeği”* olarak adlandırılmıştır. Bu ölçekten alınan yüksek puanlar, partnerin daha sadakatsiz olarak algılandığına işaret etmektedir. Güven duyma alt ölçeğinin maddeleri olumlu ifadeler yansıttığından ters olarak kodlanmaktadır. Yapılan güvenirlik analizi sonuçlarına göre ölçeğin toplam Cronbach alpha iç tutarlılık katsayısı .93'tür. Aldatmaya eğilim algısı ve güven duyma alt ölçeklerinin Cronbach alpha iç tutarlılık katsayıları ise sırasıyla .94 ve .78'dir.

Çizelge 2.1. *Partnerin Sadakatine İlişkin Algı Ölçeği'ne Yönelik Faktör Analizi Bulguları, Aldatmaya Eğilim Algısı ve Güven Duyma Alt Ölçeklerine Dağılımına Göre Maddelerin Faktör Yükleri*

	Faktör	
	Aldatma eğilimi	Güven duyma
10.Partnerim karşı cinsten, çekici insanlara kur yapabilecek biridir.	.87	
11.Partnerim çapkınlık yapmaya yatkındır.	.86	
5.Partnerimin karşı cinsten çekici insanlara karşı zaafı vardır.	.83	
3.Partnerim, karşı cinsten biriyle flört edebilecek bir insandır.	.78	
12.Partnerim karşı cinsten, başka biriyle ilişki yaşayabilecek bir insandır.	.78	
9.Karşı cinsten çekici bir insan, birlikte ilişki yaşamak için partnerimin aklını çelebilir.	.78	
14.Partnerim başkasıyla cinsel ilişki yaşayabilecek bir insandır.	.77	
1.Partnerim beni aldatabilecek bir insandır.	.76	.39
7.Partnerimin gözü karşı cinsten çekici insanların üzerindedir.	.68	
2.Bana olan sadakati konusunda ikiyezölü davranmak partnerim için kolaydır.	.63	.34
8.Partnerim ilişkimiz konusunda bana karşı dürüsttür.		.79
6.Partnerim bana sadıktır.		.78
4.Partnerim bana bağılıdır.		.71
13.İlişkimiz konusunda partnerimin içi dışı birdir.		.70
Özdeğer:	7.59	1.55
Açıklanan Varyans:	44.44	20.79
Cronbach Alpha:	.94	.78

2.1.2.3. Uyarın Belirleme Formu

Ana çalışmadaki veri toplama araçlarından biri olan Örtük Çağrışım Testi'nde uyaran olarak sunulacak kelimeleri belirlemek üzere oluşturulan bu formda katılımcılardan sadakat ile ilgili 5, sadakatsizlik ile ilgili 5 olmak üzere toplam 10 kelime yazmaları istenmiştir. Bu kelimeler SPSS 18.0 programına aktarılmış ve kelimelerin hangi sırada yazıldıklarına bağlı olarak frekanslarına bakılmıştır. Frekans analizi sonuçları ve araştırmacı değerlendirmesi sonucunda sadakat için 8 (bkz. Çizelge 2.2), sadakatsiz olma için 8 (bkz. Çizelge 2.3) sıfat belirlenmiştir.

Çizelge 2.2. *ÖÇT'de Kullanılacak Sadık Olmayla İlişkili Kelimelerin Frekans ve Yüzdeleri*

Kelime	1.sıra	2.sıra	3.sıra	4.sıra	5.sıra	Toplam
Güvenilir	74 (%39)	32(%16.6)	10 (%5.2)	11(%5.6)	3 (%1.5)	130
Dürüst	33 (%17)	46(%23.9)	21(%10.9)	12 (%6.2)	7 (%3.7)	119
Bağlı	19(%9.8)	18 (%9.3)	12 (%6.2)	8 (%4.1)	1 (%0.5)	58
Aldatmaz	15 (%7.8)	13 (%6.8)	3 (%1.5)	2 (%1)	4 (%2.1)	37
Açıksözlü	X	4 (%2)	7 (%3.6)	1 (%0.5)	4 (%2)	16
Vefalı	X	3 (%1.5)	2 (%1)	3 (%1.5)	7 (%3.6)	15
Doğru	X	1 (%0.5)	5 (%2.5)	10 (%5.2)	3 (%1.5)	19
İçten	X	X	4 (%2.1)	5 (%2.5)	2 (%1)	11

Çizelge 2.3. ÖÇT’de Kullanılacak Sadakatsizlik İle İlişkili Kelimelerin Frekans ve Yüzdeleri

Kelime	1.sıra	2.sıra	3.sıra	4.sıra	5.sıra	Toplam
Yalancı	43(%21.8)	37(%19.2)	13(%6.8)	9 (%4.7)	8 (%4.1)	110
Güvenilmez	44(%22.9)	18 (%9.3)	16 (%8.2)	6 (%3.1)	5 (%2.5)	89
Aldatan	20(%10.3)	11 (%5.7)	6 (%3)	6 (%3.1)	1 (%0.5)	44
İhanet eden	6 (%3.1)	1 (%0.5)	2 (%1)	4 (%2)	1 (%0.5)	14
Bencil	3 (%1.5)	3 (%1.5)	3 (%1.5)	2 (%1)	5 (%2.6)	16
Gözü dışarıda	2 (%1)	4 (%2)	4 (%2)	3 (%1.5)	1 (%0.5)	14
Sevgisiz	2 (%1)	3 (%1.5)	1 (%0.5)	6 (%3.1)	3 (%1.5)	15
İkiyüzlü	1 (%0.5)	4 (%2)	6 (%3.1)	6 (%3.1)	1 (%0.5)	18

2.1.3. İşlem

182 katılımcının verileri internet yoluyla (surveey.com adlı siteden) toplanmıştır. Kalan 9 katılımcıdan ise kağıt kalem uygulaması ile veri toplanmıştır. Uygulamanın başında katılımcıları araştırma ve gönüllü katılım konusunda bilgilendirmek ve katılım onayı almak üzere “Bilgilendirilmiş Onam Formu” yer almıştır. Uygulamanın tamamlanması yaklaşık olarak 5 dakika sürmektedir.

2.2. Ana Çalışma

2.2.1. Katılımcılar

Araştırmaya Adana ve Ankara’da yaşayan 97 evli birey katılmıştır. Ancak toplam şiddet puanı 0 olan 12 katılımcı araştırmadan çıkarılmıştır. Örneklemen Mahanolobis aralığı incelendikten sonra uç değere sahip bir kişi daha örneklemden çıkarılmış ve

analizler 58'i kadın (%69), 26'sı erkek (%31) olmak üzere 84 katılımcının verileri ile yapılmıştır. Katılımcılar 25-50 yaş aralığında olup yaş frekansı yüzdelere göre üç gruba ayrılmışlardır. Buna göre, katılımcıların %36.9'u 25-36 yaş, %33.3'ü 37-42, %29.8'i 43-50 yaş aralığındadır. Örnekleme dair demografik bilgiler Çizelge 2.4'te verilmiştir.

Çizelge 2.4. *Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Frekans ve Yüzde*

Değişken	Frekans (N=84)	Yüzde (%)
Cinsiyet		
Kadın	58	69
Erkek	26	31
Yaş		
25-36	31	36.9
37-42	28	33.3
43-50	25	29.8
Eğitim Durumu		
lise ve aşağı	37	44
üniversite ve yukarı	47	56
Yaşam Yeri		
il ve daha aşağısı	33	39.3
büyükşehir ve metropol	51	60.7
Evlilik Süresi		
10 yıldan az	28	33.3
10 yıl ve daha fazla	56	66.7
Aylık Gelir		
2000 TL ve daha az	48	57.1
2000 TL üzeri	36	42.9

2.2.2. Veri Toplama Araçları

Çalışmada veri toplamak için açık ölçekler ve örtük ölçekler kullanılmıştır.

2.2.2.1. Açık Ölçekler

Çalışmanın verilerini toplamak amacıyla kullanılan açık ölçüm araçları, Çatışmaların Çözümüne Yaklaşım Ölçeği-2, Sadakat Algısı Ölçeği, Duygu Deneyimi Ölçeği, Demografik Bilgi Formu ve Duygu Yüğü Değerlendirme Ölçeği'dir.

2.2.2.1.1. Çatışmaların Çözümüne Yaklaşım Ölçeği 2 (ÇÇYÖ-2)

Bu ölçek Straus (1979) tarafından, eşlerin birbirleriyle çatışma durumunda kullandıkları şiddet davranışını belirlemek üzere oluşturulmuştur. Ölçek, yine Straus ve arkadaşları (1996) tarafından gözden geçirilerek Conflict Tactics Scale-2 (CTS-2-Revised) adıyla yeniden düzenlenmiştir. Çatışmaların Çözümüne Yaklaşım Ölçeği'nin (ÇÇYÖ) Türkçe'ye uyarlama çalışması Aba (2008) tarafından örneklem olarak üniversite öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Ölçek maddeleri şiddet davranışlarından oluşmaktadır ve katılımcılardan, her bir davranışla geçtiğimiz yıl içerisinde ne sıklıkta karşılaştıklarını belirtmeleri istenmektedir. Ölçek likert tipi olup 8 yanıt seçeneğine sahiptir (1=1 kez; 2=2 kez; 3=3-5 kez; 4=6-10 kez; 5=11-20 kez; 6=20'den fazla kez; 7= en son 1 yıl önce; 0=hiç anlamına gelmektedir). Ölçeten alınan puan hesaplanırken her seçeneğe belli bir puan verilmektedir. Buna göre, 7 ve 0 seçeneklerine 0 puan, 1 seçeneğine 1 puan, 2 seçeneğine 2 puan, 3 seçeneğine 3 puan, 4 seçeneğine 8 puan, 5 seçeneğine 15 puan ve 6 seçeneğine 25 puan verilmektedir (örnek maddeler için, bkz. Ek 4).

Ölçek toplam 78 maddeden oluşmakta ve bu maddelerden 39'u bireyin partnerine uyguladığı şiddeti, 39'u ise partnerinden gördüğü şiddeti ölçmektedir. Yapılan analizler sonucu ölçeğin tümü için Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .92 olarak bulunmuştur. Ölçeğin ölçüt geçerliğini tespit etmek amacıyla, hem şiddet uygulama açısından hem de şiddete maruz kalma açısından katılımcılar aldıkları puanlara göre alt grup ve üst grup olarak ayrılmışlar ve bu grupların ortalamaları arasındaki farka bakılmıştır. Analiz sonucunda, hem şiddet uygulama ($t=-5.61$; $p=0.00$) hem de şiddete maruz kalma ($t=-5.46$; $p=0.00$) açısından gruplar arasında anlamlı fark olduğu bulunmuştur. ÇÇYÖ-2 ölçeği, “uzlaşma”, “psikolojik şiddet”, “fiziksel şiddet”, “cinsel şiddet” ve “yaralanma” olmak üzere 5 alt ölçekten oluşmaktadır. *Uzlaşma* ölçeği 12 maddeden oluşmakta olup, bu alt ölçek için Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .88 olarak bulunmuştur. *Psikolojik şiddet* ölçeği 16 maddeden oluşmaktadır ve ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .85 olarak bulunmuştur. *Fiziksel şiddet* alt ölçeği 24 maddeden oluşmakta olup, bu ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .89 olarak bulunmuştur. *Cinsel şiddet* alt ölçeği 14 maddeden oluşmaktadır ve ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .79 olarak bulunmuştur. *Yaralanma* alt ölçeği 12 maddeden oluşmaktadır ve bu alt ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .76 olarak bulunmuştur (Aba, 2008).

2.2.2.1.2. Sadakat Algısı Ölçeği (SAÖ)

Bu ölçeğe ilişkin geçerlik ve güvenirlik bulguları ve faktör analizi sonuçları, ön çalışmanın anlatıldığı bölümde verilmiştir. 14 maddeden oluşan 5'li likert tipi bu ölçekten alınan yüksek puanlar, partnerin sadakatsiz olarak algılandığına işaret

etmektedir. Ölçeğin 4, 6, 8 ve 13. maddeleri ters kodlanmaktadır (örnek maddeler için, bkz. EK-2).

2.2.2.1.3. Duygu Deneyimi Ölçeği (DDÖ)

Katılımcıların son 6 ay içinde eşleriyle tartıştıkları durumlarda öfke ve üzüntü duygularını ne sıklıkta hissettiklerini belirlemek üzere, Özen (2012) tarafından Temel Duygular Ölçeği ve Duygu Sıfatları Listesi'nden (akt., Özen, 2012) alınan maddelerle oluşturulan Duygu Deneyimi Ölçeği'nin "öfke" ve "üzüntü" alt ölçekleri kullanılmıştır. Bu ölçek 7'li likert tipi bir ölçek olup bir duyguyla ilgili alt ölçekten alınan yüksek puanlar, o duygunun ilişkide sıklıkla yaşandığına işaret etmektedir. Ölçeğin üzüntü boyutu 6, öfke boyutu ise 4 maddeden oluşmaktadır. Üzüntü alt ölçeğinin Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı kadınlar için .89, erkekler için ise .85; öfke alt ölçeğinin güvenirlik katsayısı ise kadınlar için .85 ve erkekler için .86 olarak bulunmuştur (örnek maddeler için, bkz. EK-3).

2.2.2.1.4. Demografik Bilgi Formu

Bu form katılımcılardan yaş, partnerlerinin yaşı, cinsiyet, eğitim durumu, partnerlerinin eğitim durumu, gelir düzeyi, partnerlerinin gelir düzeyi, yaşamlarının çoğunun geçtiği yer, yaşamlarını içinde geçirdikleri aile tipi (çekirdek ya da kalabalık), ilişki süresi, evlilik süresi, çocuk sayısı gibi bilgileri elde etmek üzere oluşturulmuştur. Bunun yanı sıra sol elini daha rahat kullanan insanların eğer YKG testinde sağ ellerini kullandılar ise bundan kaynaklı olarak daha yavaş tepki verme ihtimalleri olduğu düşünülerek bireylerin hangi elleriyle yazı yazdıkları ve YKG testinde hangi ellerini kullandıklarına ilişkin iki soruya yer verilmiştir (bkz. EK-5)

2.2.2.1.5. Duygu Yüğü Değerlendirme Ölüeği (DYDÖ)

Bu ölüeğ katılımcıların, çalışmadaki örtük ölüeğlerden biri olan YKG testinde sunulan fotoğraflarda yansıtılmak istenen duyguya ilişkin değerlendirmelerini belirlemek için oluşturulmuştur. Ölüeğte katılımcılara fotoğraflar teker teker sunulmuş ve her bir fotoğrafın hangi duyguyu yansıttığını 7’li likert tipi bir ölüeğ üzerinde değerlendirmeleri istenmiştir. Ölüeğte soldan sağa doğru 1, 2 ve 3. seçenekler üzgün ifadeyi temsil etmekte olup 1’den 3’e doğru gidildikçe üzgün ifade yüğü azalmaktadır. 4. seçenek nötr seçenektir; başka bir deyişle herhangi bir duygu yansıtmamayı temsil etmektedir. Beş, 6 ve 7. seçenekler ise saldırganlığı temsil etmekte olup 5’ten 7’ye doğru gidildikçe saldırgan ifade yüğü artmaktadır. Aşağıda üzüntüyü (izelge 2.5) ve öfkeyi (izelge 2.6) temsil eden fotoğraflara ilişkin ortalamalar verilmiştir.

Çizelge 2.5. *Üzgün İfade Yansıtan Fotoğrafların Duygu Yüğülerine İlişkin Ortalamalar (N=84)*

Fotoğraf	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Ort.	2.01	2.08	1.86	2.23	1.94	2.37	2.23	1.89	1.96	2.10
s.s.	.98	.95	.98	1.22	.88	1.08	1.02	.93	.97	.98

Çizelge 2.6. *Öfke İfadesi Yansıtan Fotoğrafların Duygu Yüğülerine İlişkin Ortalamalar (N=84)*

Fotoğraf	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Ort.	5.95	6.52	6.67	6.67	6.17	6.50	6.10	6.48	6.48	5.10
s.s.	1.21	1.01	.59	.84	.99	1.05	1.02	.83	.74	1.56

2.2.2.2. Örtük Ölçekler

Çalışmada kullanılan örtük ölçüm araçları, Örtük Çağrışım Testi ve Yaklaşma-Kaçınma Görevi'dir.

2.2.2.2.1. Örtük Çağrışım Testi (ÖÇT)

Bireylerin herhangi bir kavrama ilişkin örtük tutumlarını ölçmek amacıyla Greenwald ve arkadaşları (1998) tarafından oluşturulmuş olan Örtük Çağrışım Testi (Implicit Association Test) kullanılmıştır. Ölçek, sosyal psikoloji alanında yapılan çalışmalarda örtük tutum ölçmede en çok kullanılan testlerden birisidir. Testin altında yatan varsayım, insanların zihinlerinde aynı kategoride yer alan kavramların otomatik olarak birbirlerini çağrıştırdıklarıdır. Bu varsayımı ve testin yapısını açıklayabilmek amacıyla aşağıda Örtük Tutum Testi'yle yapılan ilk çalışmalardan biri kısaca aktarılacaktır.

Araştırmacıların (Greenwald ve ark., 1998) testi oluştururken yaptıkları ilk çalışmaya konu edilen kavram çiftlerinden birisi siyah ve beyazlardır. Araştırmanın sorusu, zihinde otomatik olarak hoş ya da nahoş özellikler çağrıştırmak bakımından siyah insan ve beyazlar arasında bir fark olup olmadığıdır. Görüldüğü üzere araştırmada siyah ve beyaz olmak üzere birbiriyle karşılaştırılan iki “hedef kavram” ve iki farklı “tutum ögesi” (hoş- nahoş) bulunmaktadır. Bu sorudan yola çıkarak örtük tutum ölçümünü yapmak üzere iki kavramdan ve iki tutum ögesinden birinin birlikte kategorize edildikleri (beyaz-hoş özellikler; siyah-nahoş özellikler kategorizasyonu gibi) test blokları tasarlanmıştır. Test bloklarının daha kolay anlaşılabilmesi için bloklar öncelikle Çizelge 2.7’de sunulmuştur.

Çizelge 2.7. *Greenwald ve Arkadaşları (1998) Tarafından Oluşturulan ilk ÖÇT'nin Blokları*

Sıra	1	2	3	4	5
Görev tanımı	Hedef kavram ayrımı	İlişkili tutum ayrımı	Birinci birleştirilmiş görev	Ters hedef kavram ayrımı	Ters birleştirilmiş görev
Görev yönergesi	•Siyah Beyaz•	•Hoş Nahoş•	•Siyah •Hoş Beyaz• Nahoş•	Siyah• •Beyaz	Siyah• •Hoş •Beyaz Nahoş•
Örnek uyarılar	Meredith• •Latonya •Shavonn Heather• •Tashika Katie• Betsy• •Ebony	•lucky •honor poison• grief• •gift disaster• •happy hatred•	•Jasmine •pleasure Peggy• evil• Colleen• •miracle •Temeka bomb•	•Courtney •Stephanie Shereen• •Sue-Ellen Tia• Sharise• •Megan Nichelle•	•peace Latisha• filth• •Lauren •rainbow Shanise• accident• •Nancy

Çizelge 2.7’de görüldüğü üzere Örtük Çağrışım Testi 5 tip bloktan oluşmaktadır. Örtük Çağrışım Testi’nde katılımcılardan ekranda beliren uyarılara, klavyedeki belirli iki tuştan birine basarak yanıt vermeleri istenmektedir. Çizelgedeki kelimelerin yanındaki “•” işareti, katılımcıların o kavramla ilgili bir kelime gördüklerinde klavyedeki seçilmiş iki tuştan sağdakine mi yoksa soldakine mi basmaları gerektiğini temsil etmektedir. Testte alınan ölçüm, katılımcıların uyarılara verdikleri tepkilerin hızıdır. Yukarıdaki çizelgede belirtilen 1., 2. ve 4. bloklar alıştırma, 3. ve 5. sıradaki bloklar ise test bloklarıdır. Katılımcıların Örtük Çağrışım Testi’nden aldıkları puanlar temel olarak, test bloklarında verdikleri tepkilerin ortalamaları arasındaki farkın, o bloklara ait standart sapmaya bölünmesiyle hesaplanmaktadır. Çizelgedeki birinci blokta katılımcılardan istenen, ekranda siyah bir kadın ismi gördüklerinde soldaki, beyaz bir kadın ismi

gördüklerinde ise sağıdaki tuşa basarak tepki vermeleridir. Böylece bu blokta katılımcılar siyah ve beyaz olarak seçilmiş hedef kavramların ayrımını yapmaktadırlar. İkinci blokta ise katılımcılardan istenen karşılırlarına gelecek hoş ve nahoş kelimelerin ayrımını yapmaları ve hoş bir kelime gördüklerinde soldaki tuşa, nahoş bir kelime gördüklerindeyse sağıdaki tuşa basmalarındır. Bu iki blok, üçüncü blok için alıştırrma bloklarındır. İki test bloğundan ilkinde, bu kez 2 kavram (siyah-beyaz) ve iki tutum ögesi (hoş- nahoş) birlikte verilmekte ve ikişerli olarak kategorize edilmektedir. Burada katılımcılardan beklenen, siyah bir kadın ismi veya hoş bir kelime gördüklerinde soldaki, beyaz bir kadın ismi veya nahoş bir kelime gördüklerinde sağıdaki tuşa basmalarındır. Fark edileceğı üzere burada siyah kadın isimleri ve hoş kelimeler birlikte solda, beyaz ve nahoş kelimeler ise birlikte sağıda kategorize edilmiştir. Yine alıştırrma bloğı olan 4. bloktaki görev 1. bloktakinin tam tersi olup bu kez beklenen siyah bir kadın ismi görüldüğünde sağıdaki, beyaz kadın ismi görüldüğünde soldaki tuşa basılmasıdır. İkinci test bloğı olan son blokta ise yine 2 kavram ve 2 tutum ögesi birlikte verilmiş ancak bu kez siyah ile nahoş, beyaz ile hoş birlikte kategorize edilmiştir. Buradaki varsayım, örtük olarak beyazları siyahlardan daha olumlu özelliklerle bağdaştıran bir bireyin, iki test bloğundaki tepki süreleri arasındaki farkın yüksek olacağı ve bu bireyin, beyaz kadın isimleriyle hoş kelimelerin birlikte kategorize edildiğı bloktaki tepki hızının, beyaz kadın isimleriyle nahoş kelimelerin birlikte kategorize edildiğı bloktakinden daha yüksek olacağıdır. Bu araştırmada ise, bireylerin partnerlerinin (eşlerinin) sadakatine ilişkin örtük algılarını belirlemek üzere, Inquisit'in web sitesinde yer alan "IAT with items provided by participants" adındaki scriptten uyarlanan Örtük Çağrışım Testi kullanılacaktır. Testin blokları Çizelge 2.8'de gösterilmiştir.

Çizelge 2.8. Çalışmada Kullanılan ÖÇT'nin Blokları ve Bloklardaki Görevler

Sıra	1	2	3	4	5	6	7
Görev tanımı	İlişkili tutum ayrımı	Hedef kavram ayrımı	Uyumlu blok alıştırma	Birinci birleştirilmiş görev (uyumlu blok)	Ters hedef kavram ayrımı	Uyumsuz blok alıştırma	Ters birleştirilmiş görev (uyumsuz blok)
Görev yönergesi	•sadık olma sadakatsiz olma•	•Partnerim Partnerim değil•	•Partnerim •sadık olma Partnerim değil• sadakatsiz olma•	•Partnerim •sadık olma Partnerim değil• sadakatsiz olma•	Partnerim• •Partnerim değil	Partnerim• •sadık olma •Partnerim değil sadakatsiz olma•	Partnerim• •sadık olma •Partnerim değil sadakatsiz olma•

Testte kullanılacak sadık olma ve sadakatsiz olmayla ilgili uyaran kelimelere, ön çalışmanın anlatıldığı bölümde yer verilmiştir. Hedef kavramlar olan “Partnerim” ve “Partnerim değil” e ilişkin kelimeler ise katılımcı tarafından testin başında belirlenmektedir. Bu amaçla, test başlamadan önce bireye partnerinin ve karşı cinsten, partneriyle ilgisi olmayan hayali birinin adı, soyadı, mesleği, hobisi ve yaşı sorulmakta ve test esnasında uyaran olarak bu sorulara verdikleri yanıtlar sunulmaktadır.

Görüldüğü üzere 4. blokta Partnerim- sadık olma ve Partnerim değil-sadakatsiz olma kategorizasyonu yapılmıştır. Partneri sadık olarak algılama, bir ilişki içerisinde olması beklenen bir durum olduğundan bu blok “*uyumlu blok*” olarak adlandırılmaktadır (bu blokta verilmesi gereken tepkiler için bkz., Şekil 2.1)

Şekil 2.1. Uyumlu Bloкта Verilmesi Gereken Tepkiler

Partnerim sadık olma	Partnerim değil sadakatsiz olma
Partnerin İsmi (Partner ile ilgili bir kelime gördüğünde E tuşuna basmalıdır)	

Partnerim sadık olma	Partnerim değil sadakatsiz olma
Partnerin Olmayan İsim (Partner ile ilgili olmayan bir kelime gördüğünde I tuşuna basmalıdır)	

Partnerim sadık olma	Partnerim değil sadakatsiz olma
bağlı (sadık olma ile ilgili bir kelime gördüğünde E tuşuna basmalıdır)	

Partnerim sadık olma	Partnerim değil sadakatsiz olma
aldatan (sadakatsiz olma ile ilgili bir kelime gördüğünde I tuşuna basmalıdır)	

Bu blokta bireylerden ekranda partnerleriyle ya da sadık olmayla ilgili bir kelime gördüklerinde soldaki (soldaki tuş olarak klavyedeki E tuşu belirlenmiştir), partnerleri olmayan biriyle ya da sadakatsiz olmayla ilgili bir kelime gördüklerinde ise sağdaki (sağdaki tuş klavyedeki I tuşu olarak belirlenmiştir) tuşa basmaları ve bunu olabildiğince doğru ve hızlı bir şekilde yapmaları istenmektedir.

Ölçeğin 7. bloğundaki kategorizasyon 4. bloktakinin tam tersidir (Partnerim-sadakatsiz olma; Partnerim değil-sadık olma) ve partneri sadakatsiz olarak algılama beklenmeyen bir durum olduğundan bu blok “*uyumsuz blok*” olarak adlandırılmaktadır (bu blokta verilmesi gereken tepkiler için bkz., Şekil 2.2)

Şekil 2.2. Uyumsuz Bloкта Verilmesi Gereken Tepkiler

Partnerim değil sadık olma	Partnerim sadakatsiz olma
Partnerin Olmayan Meslek (Partner ile ilgili olmayan bir kelime gördüğünde E tuşuna basmalıdır)	

Partnerim değil sadık olma	Partnerim sadakatsiz olma
Partnerin Mesleği (Partner ile ilgili bir kelime gördüğünde I tuşuna basmalıdır)	

Partnerim değil sadık olma	Partnerim sadakatsiz olma
güvenilir (sadık olma ile ilgili bir kelime gördüğünde E tuşuna basmalıdır)	

Partnerim değil sadık olma	Partnerim sadakatsiz olma
iki yüzlü (sadakatsiz olma ile ilgili bir kelime gördüğünde I tuşuna basmalıdır)	

Bu blokta bireylerden ekranda partnerleri olmayan biriyle ya da sadık olmayla ilgili bir kelime gördüklerinde soldaki (soldaki tuş olarak klavyedeki E tuşu belirlenmiştir), partnerleriyle ya da sadakatsiz olmayla ilgili bir kelime gördüklerinde ise sağdaki (sağdaki tuş klavyedeki I tuşu olarak belirlenmiştir) tuşa basmaları ve bunu olabildiğince doğru ve hızlı bir şekilde yapmaları istenmektedir.

Her iki test bloğundan önce bu bloklarla aynı özelliklere sahip alıştırma blokları gelmektedir. Alıştırma bloklarının her biri 20, test bloklarının her biri 40 denemeden oluşmaktadır. Test bloklarındaki denemelerin 20 tanesinde (çift rakamlarda) hedef kavramlara ilişkin kelimeler, 20 tanesinde (tek rakamlarda) tutum ögelerine ilişkin kelimeler seçkisiz olarak ekranda belirlemektedir. Bir uyarana tepki verildikten sonra ikinci uyaran 250ms. sonra ekrana gelmektedir. Birey eğer yanlış bir tepki verirse ekranda kırmızı bir “X” işareti belirlemektedir. Bu durumda birey doğru tuşa bastığında diğer uyaran ekrana gelmektedir. Uyarının ekranda belirmesi ile katılımcının doğru tepkiyi vermesi arasında geçen süre bilgisayar tarafından milisaniye cinsinden kaydedilmektedir.

Son olarak, ÖÇT’nin nasıl puanlandığı konusunda Greenwald ve arkadaşları (2003) bir çalışma yapmışlar ve bu çalışmanın sonucunda ÖÇT’nin puanlanması için, 7 adımdan oluşan şu algoritmayı önermişlerdir:

- 1) 10.000 milisaniyenin üzerindeki denemeler silinir.
- 2) Denemelerinin %10’undan fazlası 300 milisaniyenin altında olan katılımcılar atılır.

- 3) 3. ve 6. aşamalardaki (bkz. Çizelge2.8) tüm denemeleri kapsayan standart sapma hesaplanır. Aynı şekilde 4. ve 7. Aşamaları kapsayan standart sapma da hesaplanır.
- 4) 3, 4, 6 ve 7. aşamaların her biri için ortalama puanlar hesaplanır.
- 5) İki ortalama farkı hesaplanır (Aşama6- Aşama3) ve (Aşama7- Aşama4).
- 6) Her fark puanı kendisini kapsayan standart sapmaya bölünür.
- 7) D= Bulunan oranların ağırlıklı ortalamaları hesaplanır.

Önerilen bu algoritma, bireyin denemelerde hiç hata yapmadığı koşul için geçerlidir. Araştırmacılar, hata yapılan koşullarda, algoritmanın 2. ve 3. basamakları arasında şu basamakların izlenmesi gerektiğini söylemişlerdir.

- 1) Her bir aşamadaki (3,4,6,7) doğru cevaplara ait ortalamalar hesaplanır.
- 2) Aşamalardaki yanlış denemelerin puanları şu iki ceza puanından biriyle değiştirilir
 - (a) O aşamaya ait ortalama puan + 600 ms. ya da,
 - (b) O aşamaya ait ortalama puan + o aşamadaki doğru cevapların standart sapmasının iki katı.

Daha sonra puanlamaya 3. basamak ile devam edilir.

Bu ölçekten alınan yüksek puanlar partnerin örtük olarak daha sadık algılandığına işaret edecektir.

2.2.2.2.2. Yaklaşma- Kaçınma Görevi (YKG)

Chen ve Bargh'ın (1999) temellerini attığı bu görevdeki ana düşünce, bir uyarana ilişkin otomatik değerlendirmelerin, uyarana yönelik bir davranış eğilimine yol açacağı düşüncesidir. Araştırmacılara göre olumlu olarak algılanan uyarılara dürtüsel bir yaklaşma tepkisi verilirken olumsuz olarak algılananlara dürtüsel olarak kaçınma tepkisi verilmektedir.

Bargh ve Chartrand (1999) bireylerin otomatik değerlendirmelerinin davranışsal sonuçlarından birinin, bireyin olumlu nesnelere yaklaşma olumsuz nesnelerden ise uzaklaşma tepkisi göstermesi olacağını belirtmektedirler. Zihinsel değerlendirme süreci ile fiziksel hazır olma hali arasında bir ilişki olduğu sayılıştısından yola çıkılarak yapılmış bazı araştırmalarda bu görüşü destekleyen bulgulara ulaşılmıştır (akt., Bargh ve Chartrand, 1999). Bu araştırmalarda katılımcılara olumlu ve olumsuz uyarılar sunulmaktadır. Katılımcıların yapması gereken, hazırlanmış bir kol düzeneğini, verilen yönerge doğrultusunda kendilerine doğru çekmek veya kendilerinden uzağa itmektir. Katılımcılar iki gruba ayrılmış ve bir gruptaki katılımcılara olumlu bir uyarı gördüklerinde kolu çekmeleri, olumsuz uyarı gördüklerinde kolu itmeleri söylenmiştir. Diğer gruptaki katılımcılara ise bu görevin tam tersi verilmiştir (bir başka deyişle bu gruptaki katılımcıların olumlu uyarı gördüklerinde kolu itmeleri, olumsuz uyarı ise kolu çekmeleri gerekmektedir). Araştırmaların sonuçları, bireylerin olumlu uyarıyı çektikleri görevde, olumsuz uyarıyı çektiklerine kıyasla daha hızlı tepki verdiklerini göstermiştir. Elde edilen bu bulgular, bireylerin otomatik değerlendirmelerinin, onlarda olumlu uyarılara karşı bir yaklaşma, olumsuz uyarılardan ise uzaklaşma tepkisi yarattığına işaret

etmektedir (akt., Bargh ve Chartrand, 1999). Wiers ve arkadaşları (2009) bağımlılık yaratan davranışların, verdikleri zarar bilindiği halde insanlar tarafından neden devam ettirildiği sorusuna otomatik değerlendirme süreci bağlamında yanıt aramışlardır. Araştırmacılar yanıt ararken düşünsel ve dürtüsel sistem kavramlarından faydalanmışlardır. Buna göre, dürtüsel sistem yoluyla bireylerde bağımlılık yaratan maddelere doğru hızlı ve otomatik olarak yaklaşma veya kaçınma gibi bir yönelim motivasyonu ortaya çıkmaktadır. Araştırmacılar bu varsayımı test etmek için Yaklaşma-Kaçınma Görevi'ni (Approach-Avoidance Task) (Rinck ve Becker, 2007) kullanmışlardır. Teste yoğun alkol tüketen 84 erkek katılmış ve katılımcılara 4 tip uyaran sunulmuştur; alkollü içecek fotoğrafları, iştah açıcı uyaran fotoğrafları, sıradan pozitif uyaran fotoğrafları ve sıradan negatif uyaran fotoğrafları. Araştırmanın bulguları, katılımcıların alkollü içecek fotoğrafları ile iştah açıcı uyaranlara yaklaşma tepkisi gösterdiklerini ancak sıradan fotoğraflara böyle bir tepkilerinin olmadığını göstermiştir. Bu bulgu, bağımlılık yaratabilecek uyarana yaklaşma ile bağımlılık davranışları arasındaki ilişkiyi göstermesi açısından önem taşımaktadır. Marsh ve arkadaşları (2005), insanlar için evrimsel açıdan sosyal sinyal niteliği taşıyan iki duygu ifadesinin, öfke ve korkunun yaklaşma ve kaçınma tepkileriyle ilişkisini araştırmışlardır. Araştırmacılar, öfke ifadelerinin insanlar için bir tehdit olarak algılanmasından dolayı bu ifadeye kaçınma tepkisinin verileceğini ancak yine olumsuz bir ifade olmasına rağmen korku ifadesinin insanlarda yatıştırıcı ve yakınlaştırmacı bir etki yaratacağını öne sürmüşler ve araştırmanın sonucunda bu öngörüyü destekleyen ve öfke ifadesinin kaçınma, korkunun ise yaklaşma tepkisini tetiklediğine işaret eden bulgulara ulaşmışlardır. Öfkenin kaçınma, korkunun ise yaklaşma tepkisi doğurduğuna karşıt bir görüşe göre, duygu ifadesine verilen tepki o

duygunun duygusal değerinden değil, duygunun yarattığı davranışsal güdülenmeden kaynaklanmaktadır. Bu görüşe göre, öfke bireyin bir hedefe erişmesinin engellenmesi sonucu ortaya çıkan bir duygu olduğundan, öfkenin ortaya çıkması sonucunda birey hedefe ulaşmak amacıyla yaklaşma güdüsüyle hareket edecektir. Buna karşın, korku duygusu zarar görmeye ilişkin bir tehdit barındırmaktadır; dolayısıyla korkunun bireyde yarattığı davranışsal güdülenme kaçınma olacaktır (akt., Carver ve Harmon-Jones, 2009). Alanyazında, öfkenin yaklaşma tepkisi yarattığını destekleyen çalışmalar yer almaktadır (Adams ve ark., 2006; Wilkowski ve Meier, 2010).

Alanyazındaki çalışmalar, duygu ifadelerinin ister olumlu ya da olumsuz değerleri sebebiyle, ister hedefe ulaşma doğrultusunda olsun, yaklaşma ve kaçınma tepkileriyle ilişkili olduğuna işaret etmektedir. Bu araştırmada çatışmaları çözmede dürtüsel olarak saldırgan davranışlar kullanan bireylerin hem öfkeyi diğer bireylerden daha olumlu algılayacakları hem de davranışsal güdülenmenin sonucu olarak öfke hissettiklerinde uyarana yaklaşma tepkilerinin daha hızlı olacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmada Yaklaşma-Kaçınma Görevi (YKG), bireyin yakın ilişkilerde öfkeyi değerlendirmesi sonucu uyarana verdiği anlık tepkiyi ölçmek için kullanılmıştır. YKG’de kullanılacak fotoğrafları oluşturmak üzere Ankara Üniversitesi Psikoloji bölümünde fotoğraf çekimleri yapılmıştır. Bu fotoğraflar için Ankara Üniversitesi Psikoloji Bölümü’nde görev yapmakta olan Öğr. Gör. Fatma Boyraz Uçar ve Ar. Gör. Cihat Çelik gönüllü olarak modellik yapmışlardır. Fotoğrafların tümü JPG formatında ve 5184x3456 boyutundadır. Fotoğrafların

renkleri siyah-beyaz olarak düzenlenmiştir (renk miktar: -33, doygunluk: -100). Fotoğrafların arka planının beyaz, bireylerin kıyafetlerinin desensiz olmasına ve fotoğrafta modellerden başka bir nesne bulunmamasına dikkat edilmiştir. Fotoğraflarda yansıtılacak duygu olarak, öfke duygusunun karşısına yine olumsuz bir duygu olan üzüntü duygusu seçilmiştir; böylece katılımcıların fotoğrafa olumlu-olumsuz özelliğinden dolayı tepki verme olasılıklarının önüne geçileceği düşünülmüştür. Modellere, örnek fotoğraflar gösterilmiş ve önce kavga eden saldırgan bir çift pozları, sonra üzgün bir çift pozları vermeleri istenmiştir. Çekilen fotoğraflardan her duygu için 12'şer fotoğraf, YKG'de kullanılmak üzere seçilmiştir. 24 fotoğraftan 4'ü (2'si üzgün ikisi saldırgan) alıştırma bloklarında, 20'si (10'u üzgün 10'u saldırgan) test bloklarında kullanılmıştır.

YKG'de yer alan test blokları ÖÇT ile birçok açıdan benzerlik göstermektedir; yine burada da birbirine zıt yönergeleri olan ve katılımcıların tepki sürelerinin ölçüldüğü görevler bulunmaktadır. Ancak bu kez katılımcılar klavyedeki aşağı ok ve yukarı ok tuşlarını kullanarak tepki vermektedirler. Testte uyaran olarak ekranda beliren fotoğraflara tepki verilmekte ve yukarı ok tuşuna basıldığında ekrandaki fotoğraf küçülerek uzaklaşmakta, aşağı ok tuşuna basıldığında ise büyüyerek yaklaşmaktadır. Test bloklarından birinde katılımcılardan istenen, ekranda arka arkaya beliren fotoğraflardan öfke yansıtan fotoğrafları kendilerinden uzaklaştırmaları, üzüntü yaratan fotoğrafları ise kendilerine yaklaştırmaları ve bunu olabildiğince doğru ve hızlı bir şekilde yapmalarıdır. Diğer blokta ise bu fotoğraflardan öfke yansıtan fotoğrafları yaklaştırmaları, üzüntü yansıtan fotoğrafları ise uzaklaştırmaları istenmektedir.

Görevin her test bloğundan önce o teste ilişkin alıştırmalar bloğu gelmekte ve her alıştırmalar bloğu 4'er denemeden oluşmaktadır. Katılımcı alıştırmalar bloklarında başarılı olamadığı sürece alıştırmalar bloğu tekrar etmektedir. Test blokları ise 82'ser denemeden oluşmakta ve her blokta aynı fotoğraf seçkisiz olarak 8 kez ekrana gelmektedir. Katılımcı yanlış bir tepki verdiğinde ekranda X işareti belirlemek ve bireyin doğru tepkiyi vermesine gerek olmaksızın diğer fotoğrafa geçilmektedir. Bu testte katılımcıların her fotoğrafa, o fotoğrafın ekranda belirmesinden sonra 1700ms. içinde tepki vermeleri gerekmektedir. Bu süre içinde tepki verilmediği takdirde ekranda "Çok yavaş" yazısı belirterek diğer fotoğrafa geçilmektedir.

ÖÇT'de olduğu gibi yine test süresince katılımcıların tepki süreleri bilgisayar tarafından milisaniye cinsinden kaydedilmektedir. Verilerin analizi için katılımcının iki blokta verdiği tepki sürelerinin ortalamaları arasındaki fark alınmakta ve bu fark puanı o bloklara ait standart sapma puanına bölünerek katılımcının YKG test puanı hesaplanmaktadır. Tıpkı ÖÇT'de olduğu gibi, uygulama sırasında bireylerin tepki verme süreleri milisaniye cinsinden otomatik olarak kaydedilecektir. Analizde bu puanların her bir katılımcı için ortalaması alınıp test bloklarından alınan puanların ortalamaları arasındaki fark hesaplanmış (uyumsuz-uyumlu) ve fark puanı d puanına çevrildikten sonra regresyon analizine eklenmiştir.

Bu ölçekten alınan yüksek puanlar, daha düşük bir örtük öfkeye işaret edecektir.

2.2.2.3. İşlem

Tüm çalışma Inquisit 4 adlı deney tasarlama programı üzerinde oluşturulmuştur. Bu program, dünya çapında pek çok davranış araştırmacısı tarafından kullanılmaktadır. Program ile çok sayıda bilişsel, sosyal ve nöropsikolojik ölçek

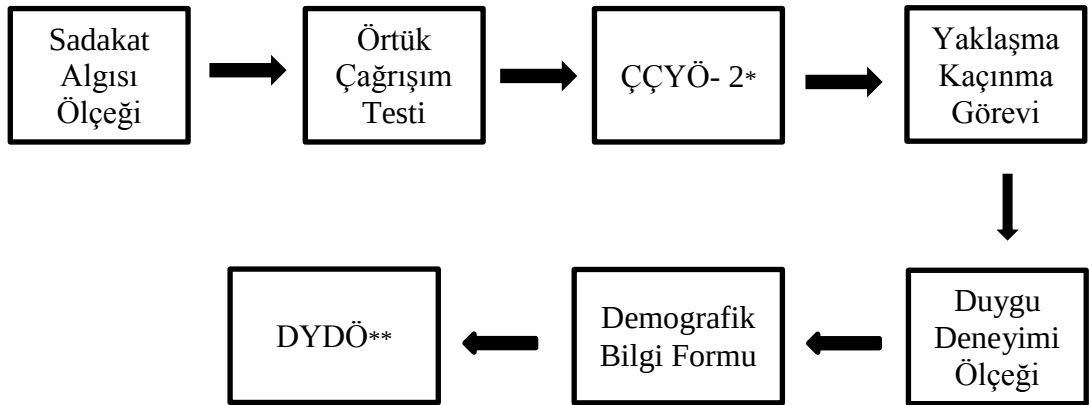
oluşturulabilmekte ve bilgisayar üzerinden uygulanabilmektedir. Inquisit üzerinden Örtük Çağrışım Testi, Yaklaşma-Kaçınma Görevi, Stroop Testi ve Anlamsal Karar Verme Görevi ve başka birçok paradigmaya dayanan örtük ölçeklerin yanısıra likert tipi ya da açık uçlu ölçekler ve demografik bilgi formu da oluşturulabilmektedir.³

Bu çalışmada, örtük tutum testlerindeki test bloklarından birinin diğerinden önce gelmesinin test puanı üzerinde karıştırıcı bir etki yaratacağı düşünüldüğünden Yaklaşma-Kaçınma Görevi'nde 84 katılımcının 43 tanesine önce öfke fotoğraflarını yaklaştırma, sonra uzaklaştırma bloğu, 41 tanesine önce öfke fotoğraflarını uzaklaştırma, sonra yaklaştırma bloğu sunulmuştur. Aynı şekilde Örtük Çağrışım Testi'nde blok sırasının etkisine bakmak üzere 84 katılımcının 43'üne önce uyumlu blok, sonra uyumsuz blok, 41'ine ise önce uyumsuz sonra uyumlu blok sunulmuştur. Katılımcılar bu gruplara seçkisiz olarak atanmışlardır.

Uygulamaya, bir seferde yalnızca bir kişi katılmış ve uygulamalar tek oturumda yürütülmüştür. Katılımcılar sessiz bir ortamda bilgisayar karşısına oturtulmuş ve uygulama boyunca araştırmacı ortamda bulunmuştur. Uygulama başlamadan önce katılımcıyı araştırma konusunda bilgilendirmek ve katılım onayını almak üzere “Bilgilendirilmiş Onam Formu” verilmiş ve katılımcılardan formu okuduktan sonra adlarını yazıp formu işaretlemeleri istenmiştir. Bu işlemden sonra kişiye anlamadığı bir yer olduğunda araştırmacıya danışabileceği söylenmiş ve araştırma başlatılmıştır. Veri toplama araçlarının uygulanma sırası Şekil 2.3’de verilmiştir.

³ Programa dair bilgiler ve programla oluşturulmuş bazı ölçeklerin hazır komut dizileri <http://www.millisecond.com/> internet sitesinde yer almaktadır.

Şekil 2.3. *Veri Toplama Araçlarının Uygulanma Sırası*

*ÇÇYÖ- 2: Çatışmaların Çözümüne Yaklaşım Ölçeği-2

** DYDÖ: Duygu Yüklü Değerlendirme Ölçeği

İlk olarak katılımcılara, partnerin sadakatine ilişkin açık algıyı ölçmek üzere, Sadakat Algısı Ölçeği sunulmuştur. Ölçeğin yönergesi ekranda verildikten sonra maddeler teker teker ekranda belirmiştir. Katılımcı maddenin altındaki likert tipi ölçek üzerinden yanıtını verdikten sonra sıradaki maddeye geçmiştir. Bu ölçekten sonra, partnerin sadakatine ilişkin örtük algıyı ölçmek üzere Örtük Çağrışım Testi uygulanmıştır. Ölçeğin yönergesinden sonra bloklara geçilmiş ve katılımcıdan bloklardaki görevleri yerine getirmesi istenmiştir (Ölçeğin blokları, bloklardaki görevler ve verilen uyarılar Örtük Çağrışım Testi'nin anlatıldığı bölümde açıklanmıştır). Daha sonra evlilikte eşler arasında yaşanan şiddeti ölçmek üzere, Çatışmaların Çözümüne Yaklaşım Ölçeği-2 sunulmuştur. Bu ölçek de tıpkı Sadakat Algısı Ölçeği gibi uygulanmıştır. Sonrasında, örtük öfkeyi ölçmek üzere oluşturulmuş Yaklaşma-Kaçınma Görevi ekrana gelmiştir. Yönergeleri farklı olmakla beraber, bu görevin uygulanışı, Örtük Çağrışım Testi'nin uygulanışı ile aynıdır (Bu görevin blokları, bloklardaki görevler ve uyarılar için Yaklaşma-

Kaçınma Görevi'nin anlatıldığı bölüm incelenebilir). Bu görevden sonra, evlilikte deneyimlenen açık öfkeyi ölçmek amacıyla kullanılan Duygu Deneyimi Ölçeği ekrana gelmiştir. Yine diğer açık ölçekler gibi bu ölçekte de önce yönerge sunulmuş, sonrasında katılımcıdan teker teker ekrana gelen maddelere aşağıdaki ölçek üzerinden yanıt vermeleri istenmiştir. Sonrasında Demografik Bilgi Formu ekrana gelmiştir. Son olarak, Yaklaşma-Kaçınma Görevi'nde uyaran olarak sunulan fotoğrafların duygu yüklerini belirlemek üzere Duygu Yüğü Değerlendirme Ölçeği uygulanmıştır. Bu ölçeğin de önce yönergesi ekrana gelmiş, ardından fotoğraflar sırayla ekrana gelmiş ve katılımcıdan gördüğü fotoğrafın, yansıtılmak istenen duyguyu ne derece yansıtabildiğini, fotoğrafın altındaki ölçek üzerinden değerlendirmesi istenmiştir. Uygulama sona erdiğinde katılımcıya teşekkür edilmiştir. Her bir uygulama yaklaşık 45 dakikada tamamlanmıştır.

3. BÖLÜM

BULGULAR

Bu çalışmanın amacı, evlilikte partneri sadakatsiz olarak algılayanın, ilişkide yaşanan şiddet ile ilişkisi olup olmadığı ve eğer iki değişken arasında ilişki varsa bu ilişkiye evlilikte yaşanan öfke duygusunun aracılık edip etmediğinin incelenmesidir. İnsan davranışının, bireylerin hem ifade ettikleri açık hem de otomatik olarak gelişen örtük düşünce ve duygularının etkisiyle oluştuğu kanısından yola çıkılarak bu çalışmada sadakat algısı ve öfke duygusu hem açık hem de örtük olarak ele alınmıştır. Elde edilen veriler SPSS-18 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Analize başlanmadan önce, çalışmanın değişkenlerine ilişkin betimsel değerler incelenmiştir. Analizde ilk olarak, YKG ve ÖÇT'den alınan puanlarda, ölçek bloklarının uygulanış sırasına göre fark olup olmadığına bakılmıştır. İkinci olarak, cinsiyetin değişkenler üzerindeki etkisine, bir başka deyişle ölçümlerden alınan puanlar açısından kadın ve erkekler arasında bir farklılık olup olmadığına bakılmıştır. Daha sonra araştırmanın soru ve denencelerini test etmek amacıyla, değişkenler arasındaki ilişkileri tespit etmeye yönelik korelasyon analizi, açık öfke ve üzüntü duygusunun şiddeti yordayıp yordamadığını araştırmak üzere hiyerarşik regresyon analizi uygulanmıştır. Partnerin sadakatine ilişkin açık ve örtük algının şiddeti yordayıp yordamadığını tespit etmek üzere çoklu doğrusal regresyon analizi ve partnerin sadakatine ilişkin algı ile şiddet arasında öfkenin aracı rolüne ilişkin denenceleri test etmek üzere regresyonda aracılık analizi yapılmıştır. Aşağıda bu analizlerden elde edilen bulgular sırasıyla açıklanmıştır.

3.1. Çalışmanın Değişkenlerine İlişkin Betimsel Bulgular

Çalışmanın denencelerini test etmeye yönelik analizlere geçilmeden önce, analize dahil edilen tüm değişkenlere ilişkin betimsel bulgular incelenmiştir. Araştırmanın amacı ve denencelerinin anlatıldığı bölümden hatırlanacağı üzere, çalışmanın bağımlı değişkeni evlilikte partnere yönelik ve partner tarafından uygulanan şiddet, bağımsız değişkeni partnerin sadakatine ilişkin açık ve örtük algı, aracı değişkeni ise açık ve örtük öfke duygusudur. Bağımlı değişken olan şiddeti ölçmede kullanılan Çatışmaların Çözümüne Yaklaşım Ölçeği-2, uzlaşma, psikolojik şiddet, fiziksel şiddet, cinsel şiddet ve yaralanma olmak üzere 5 alt ölçekten oluşmaktadır. Çalışmanın bağımsız değişkeni olan, partnerin sadakatine ilişkin açık algıyı ölçmek için bu çalışma kapsamında oluşturulan Sadakat Algısı Ölçeği ise, güven duyma ve aldatma eğilimine ilişkin algı olmak üzere 2 alt ölçeği içermektedir. Partnerin sadakatine ilişkin örtük algıyı ölçmek üzere ise Örtük Çağrışım Testi (ÖÇT) kullanılmıştır. Aracı değişken olan açık öfke duygusu ise tek boyutlu bir ölçek ile ölçülmüştür. Örtük öfke duygusunu ölçmek için Yaklaşma-Kaçınma Görevi'nde (YKG), öfke duygusunun karşısına, katılımcıların şiddet davranışlarını yordamada üzüntüye kıyasla öfkenin daha güçlü olduğu düşüncesinden yola çıkılarak üzüntü duygusu seçilmiştir. Bu nedenle, her ne kadar çalışmanın temel değişkenlerinden olmasa da, YKG ile ilişkisini ve şiddet üzerinde yordayıcı etkisi olup olmadığını inceleyebilmek amacıyla üzüntü duygusu da açık olarak ölçülmüştür. Bahsedilen değişkenlere ilişkin betimsel bulgular, aşağıda yer alan Çizelge 3.1.'de gösterilmiştir.

Çizelge 3.1. Çalışmanın Değişkenlerine İlişkin Betimsel Bulgular

Değişken	N	Min	Max	Ort.	Std. H.	s.s.
Partnere Yönelik Şiddet						
Uzlaşma	84	0	150	62.86	4.33	39.66
Psikolojik	84	0	123	24.23	3.25	29.80
Fiziksel	84	0	78	5.13	1.32	12.06
Cinsel	84	0	75	3.80	1.25	11.47
Yaralama	84	0	14	.56	.20	1.82
Toplam	84	1	204	33.71	4.62	42.33
Partner Tarafından Uygulanan Şiddet						
Uzlaşma	84	0	150	52.32	4.10	37.62
Psikolojik	84	0	143	26.62	3.66	33.50
Fiziksel	84	0	102	5.98	1.59	14.59
Cinsel	84	0	50	4.44	1.06	9.74
Yaralama	84	0	43	1.10	.58	5.28
Toplam	84	1	212	38.13	5.41	49.57
Partnerin Sadakatine İlişkin Algı						
Açık Sadakat Algısı	84	14	62	26.77	1.30	11.92
Güven Duyma	84	4	18	7.69	.38	3.48
Aldatma Eğilimi	84	10	50	19.08	1.06	9.73
Örtük Sadakat Algısı	84	-.42	1.98	.91	.04	.42
Öfke ve Üzüntü Duygusu						
Açık Öfke	84	4	28	17.83	.79	7.23
Örtük Öfke	84	-.61	.53	.001	.03	.29
Üzüntü	84	6	42	24.46	1.20	11.02

Çizelge 3.1’de görüldüğü üzere, şiddetin alt boyutları olan, partnere yönelik fiziksel şiddet ($\bar{X}=5.13$, s.s.=12.06), cinsel şiddet ($\bar{X}=3.80$, s.s.=11.47) ve yaralanma boyutunun ($\bar{X}=1.56$, s.s.=1.82) ortalamaları oldukça düşüktür. Benzer şekilde, partner tarafından uygulanan fiziksel şiddet ($\bar{X}=5.98$, s.s.=14.59), cinsel şiddet ($\bar{X}=4.44$, s.s.=9.74) ve yaralanma ($\bar{X}=1.10$, s.s.=5.28) boyutlarının ortalaması da düşüktür. Çalışmanın verilerine bakıldığında, bu alt boyutlardan 0 puan alan çok sayıda katılımcı olduğu görülmektedir (Partnere yönelik fiziksel şiddet boyutundan 42, cinsel şiddet boyutundan 61, yaralama boyutundan 70 katılımcı; partner tarafından uygulanan fiziksel şiddet boyutundan 50, cinsel şiddet boyutundan 55, yaralama boyutundan 73 katılımcı 0 puan almıştır). Bu nedenle Çizelge 3.1’de görüldüğü üzere, şiddetin psikolojik, fiziksel, cinsel ve yaralama boyutlarından alınan puanlar toplanarak toplam şiddet puanı hesaplanmıştır ve çalışmanın denencelerini test etmek üzere yapılacak analizlerde bağımlı değişken olarak toplam şiddet puanları ve ayrıca şiddetin alt boyutu olan uzlaşma alt ölçeğine ait puanlar kullanılmıştır.

Değişkenlere ilişkin betimsel bulgulardan sonra sırasıyla yukarıda bahsedilen analizler yapılmış ve bu analizlerin bulguları aşağıda anlatılmıştır. İlk olarak, YKG ve ÖÇT bloklarının (uyumlu ve uyumsuz bloklar) uygulanış sırasının (önce uyumlu blok ya da önce uyumsuz blok), YKG ve ÖÇT puanları üzerinde etkisi olup olmadığını görmek üzere yapılan analizin bulguları açıklanmıştır.

3.2. Blokların Uygulanış Sırasının YKG ve ÖÇT Testlerinden Alınan Puanlar Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulgular

Yaklaşma-Kaçınma Görevi (YKG) ve Örtük Çağrışım Testi (ÖÇT) tepki hızı ölçümüne dayanan ölçekler olup katılımcılardan birbirinin tersi olan görevleri yerine getirmelerinin beklendiği bloklardan oluşmaktadır. Ölçeklerden alınan puan hesaplanırken, katılımcıların bloklardan aldıkları puanların ortalamaları arasındaki fark hesaplanmıştır. Her ne kadar bu testlerle bireylerin değişime dirençli, otomatik tutumlarının ölçüldüğü düşünülse de, blokların uygulanış sırasının alınan puan üzerindeki etkisini kontrol etmek gerekmektedir. Testin bu özelliği, istatistiksel analiz bulgularını etkileyip değiştirebilir. Bu nedenle, 84 katılımcının 43 tanesine önce öfke fotoğraflarını yaklaştırma, sonra uzaklaştırma bloğu, 41 tanesine önce öfke fotoğraflarını uzaklaştırma, sonra yaklaştırma bloğu sunulmuştur. Aynı şekilde Örtük Çağrışım Testi'nde blok sırasının etkisine kontrol etmek üzere 84 katılımcının 43'üne önce uyumlu blok, sonra uyumsuz blok, 41'ine ise önce uyumsuz sonra uyumlu blok sunulmuştur. Oluşan gruplar arasında fark olup olmadığını test edebilmek amacıyla bağımsız gruplar için t testi uygulanmıştır. Analiz bulgularına göre, ÖÇT'den aldıkları puanlar açısından gruplar arasında bir fark yoktur. Ancak YKG'den alınan puanlar üzerinde blok uygulanış sırasının anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir ($t=3.72$, $p<.001$). Ortalama bulgularına göre, ilk blokta öfke fotoğraflarını yaklaştırması istenenlerin YKG d puanı ortalaması ($\bar{X}=.11$, $sd=.30$), ilk blokta üzüntü fotoğraflarını yaklaştırması istenen bloktakilerin YKG d puanı ortalamasından ($\bar{X}=-.11$, $sd=.25$) yüksektir.

3.3. Cinsiyetin Değişkenler Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulgular

Yapılan ikinci analizde, katılımcıların partnere yönelik ve partner tarafından uygulanan şiddet, uzlaşma alt boyutu, partnerin sadakatine ilişkin açık algı ve alt boyutları, partnerin sadakatine ilişkin örtük algı ve evlilikte yaşanan açık ve örtük öfke puanlarında cinsiyete göre fark olup olmadığı bağımsız gruplar için t testi kullanılarak test edilmiştir. Analiz bulguları Çizelge 3.2’de verilmiştir.

Çizelge 3.2. Cinsiyetin Değişkenler Üzerindeki Etkisine İlişkin t-testi Bulguları

Değişken	Cinsiyet				t	p
	Kadın (N=58)		Erkek (N=26)			
	Ort.	s.s.	Ort.	s.s.		
Partnere Yönelik Şiddet						
Uzlaşma	64.83	38.35	58.46	42.90	.68	.500
Toplam Şiddet	30.17	41.79	41.62	43.30	-1.15	.255
Partner Tarafından Uygulanan Şiddet						
Uzlaşma	54.62	36.15	47.19	40.99	.84	.406
Toplam Şiddet	41.40	54.22	30.85	37.08	1.04	.304
Partnerin Sadakatine İlişkin Algı						
Açık Sadakat Algısı	29.38	12.78	20.96	6.95	3.89***	.000
Güven Duyma	8.31	3.62	6.31	2.74	2.51**	.014
Aldatmaya Eğilim Algısı	21.07	10.36	14.65	6.31	3.49***	.001
Örtük Sadakat Algısı	.85	.44	1.04	.34	-1.96*	.053
Öfke Duygusu						
Açık Öfke	18.60	6.72	16.12	8.14	1.47	.146
Örtük Öfke	-.02	.27	.04	.33	-.85	.398

*p<.05 **p<.01 ***p<.001

Bulgulara göre, cinsiyetin, partnerin sadakatine ilişkin açık algı ($t=3.89$, $p<.001$), güven duyma ($t=2.51$, $p<.01$), aldatma eğilimi algısı ($t=3.49$, $p<.001$) ve partnerin sadakatine ilişkin örtük algı ($t=-1.96$, $p<.05$) üzerindeki etkisi anlamlıdır. Ortalamalara ilişkin sonuçlara göre, kadınların partnerlerinin sadakatine ilişkin algı ortalamaları ($\bar{X} = 29.38$, $ss=12.78$) erkeklerin partnerlerinin sadakatine ilişkin algı ortalamalarından ($\bar{X}=20.96$, $ss=6.95$) yüksek bulunmuştur. Benzer şekilde, kadınların güven duyma ($\bar{X}=8.31$, $ss=3.62$) ve aldatma eğilimi algısı ($\bar{X}=21.07$, $ss=10.36$) ortalamaları, erkeklerin güven duyma ($\bar{X}=6.31$, $ss=2.74$) ve aldatma eğilimi algısı ($\bar{X}=14.65$, $ss=6.31$) ortalamalarından yüksek olarak bulunmuştur. Erkeklerin partnerin sadakatine ilişkin örtük algı ortalamalarının ise ($\bar{X}=1.04$, $ss=.34$) kadınların ortalamasından ($\bar{X}=8.85$, $ss=.44$) yüksek olduğu bulunmuştur.

3.4. Değişkenler Arası Korelasyonlara İlişkin Bulgular

Çalışmanın yordanan, yordayıcı ve aracı değişkenleri arasında ilişki olup olmadığını belirlemek için korelasyon analizi yapılmıştır. Bu analize ilişkin korelasyonlar Çizelge 3.3'te verilmiştir ve devamında bu bulgular açıklanmıştır.

Çizelge 3.3. *Yordanan, Yordayıcı ve Aracı Değişkenler Arasındaki Korelasyon Bulguları*

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Uzlaşma	1										
Uzlaşma P.	.75**	1									
Toplam	.31**	.06	1								
Toplam P.	.34**	-.02	.70**	1							
Açık Sadakat Algısı	.01	-.19	.26*	.38**	1						
Ald. Eğ. Alg.	-.03	-.18	.22*	.32**	.97**	1					
Güven Duyma	.11	-.16	.29**	.42**	.72**	.52**	1				
Örtük Sadakat Algısı	-.28**	-.02	-.07	-.35**	-.39**	-.35**	-.35**	1			
Açık öfke	.22*	-.05	.38**	.54**	.19	.13	.29**	-.14	1		
YKG	-.10	-.14	-.07	-.04	.09	.09	.06	.14	.18	1	
Üzüntü	.13	-.10	.31**	.52**	.30**	.27*	.29**	-.20	.78**	.07	1

*p<.05, **p<.01 Uzlaşma P.=Uzlaşma Partner, Toplam P.=Toplam Partner, Ald. Eğ. Alg.= Aldatmaya Eğilim Algısı

Yapılan analiz sonucunda, evlilikte yaşanan şiddetin karşılıklı olduğuna ilişkin bulgular elde edilmiştir. Başka bir deyişle, bireyin partnerine uyguladığı şiddet ile partnerinin uyguladığı şiddet arasında anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir. Bulgulara göre, toplam şiddet ile partner tarafından uygulanan toplam şiddet arasında olumlu yönde anlamlı bir korelasyon bulunmaktadır ($r=.70$, $p<.01$). Bunun yanısıra uzlaşma ile partner tarafından uzlaşma ($r=.75$, $p<.01$) arasında da olumlu yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu korelasyonlar yukarıda yer alan Çizelge 3.3'te görülmektedir.

Çalışmanın yordayıcı değişkeni olan partnerin sadakatine ilişkin açık algı, sadakat algısının alt boyutları güven duyma ile partnerin aldatma eğilimine ilişkin algı, sadakate ilişkin örtük algı ve aracı değişkenler olan açık öfke ve örtük öfke arasındaki ilişkilere dair korelasyon bulgularına göre, partnerin sadakatine ilişkin örtük algı ile partnerin sadakatine ilişkin açık algı arasında anlamlı düzeyde bir korelasyon bulunmaktadır ($r=-.39$, $p<.01$). Bunun yanısıra örtük sadakat algısı ile güven duyma ($r=-.35$, $p<.01$) ve partnerin aldatma eğilimine ilişkin algı ($r=-.35$, $p<.01$) arasındaki korelasyonlar da anlamlıdır. Açık öfkeye ilişkin sonuçlara göre, yalnızca açık öfke ile güven duyma boyutu arasında anlamlı bir korelasyon vardır ($r=.29$, $p<.01$). Yaklaşma-kaçınma testi ile ölçülen örtük öfke ile diğer değişkenler arasında ise anlamlı ilişki bulunamamıştır.

Bağımlı değişken olan şiddet ve şiddetin alt boyutlarının bağımsız ve aracı değişkenler ile ilişkilerine yönelik bulgulara göre, partnerin sadakatine ilişkin açık algı ile partnere yönelik toplam şiddet ($r=.26$, $p<.05$) ve partner tarafından uygulanan toplam şiddet ($r=.38$, $p<.01$) arasında anlamlı korelasyonlar vardır. Sadakat algısının

alt boyutu olan güven duyma ile partnere yönelik toplam şiddet ($r=.29$, $p<.01$) ve partner tarafından uygulanan toplam şiddet ($r=.42$, $p<.01$) arasında da anlamlı korelasyonlar vardır. Bunun yanısıra, ölçeğin diğer alt boyutu olan aldatmaya eğilim algısı ile partnere yönelik toplam şiddet ($r=.22$, $p<.05$) ve partner tarafından uygulanan toplam şiddet ($r=.32$, $p<.01$) arasındaki korelasyonlar anlamlıdır. Partnerin sadakatine ilişkin örtük algı ise uzlaşma ($r=-.28$, $p<.01$), partner tarafından uygulanan toplam şiddet ($r=-.35$, $p<.01$) ile anlamlı korelasyonlara sahiptir. Evlilikte yaşanan açık öfke uzlaşma ($r=.22$, $p<.05$), toplam şiddet ($r=.38$, $p<.01$) ve partner tarafından uygulanan toplam şiddet ($r=.54$, $p<.01$) ile anlamlı korelasyonlara sahiptir. Örtük öfke duygusu ise hiçbir değişken ile anlamlı bir korelasyon göstermemektedir.

3.5. Şiddetin Öfke ve Üzüntü Duygusu Tarafından Yordanmasına İlişkin Regresyon Bulguları

Araştırmanın denenceleri bölümünden hatırlanacağı üzere, bu çalışmada partnerin sadakatine ilişkin örtük algı ile şiddet arasındaki ilişkiye örtük öfke duygusunun aracılık etmesi beklenmektedir. Örtük öfkeyi ölçmek için kullanılan Yaklaşma-Kaçınma Görevi'nde, öfke duygusunun karşısına yine olumsuz bir duygu olan üzüntü duygusu konulmuştur ve şiddete yatkın bireylerin öfke fotoğraflarını yaklaştırdıkları görevde, üzüntü fotoğraflarını yaklaştırdıkları göreve göre daha hızlı tepki verecekleri düşünülmektedir. Öfkenin şiddeti yordamada üzüntüden daha güçlü bir duygu olup olmadığını kontrol etmek amacıyla katılımcılardan öfkenin yanısıra evlilikte yaşadıkları üzüntü duygusu ile ilgili veri de toplanmıştır. Öfke ve üzüntünün partnere yönelik ve partner tarafından uygulanan şiddet üzerindeki etkisine bakmak

amacıyla hiyerarşik regresyon analizleri yürütülmüştür. Bu analizlere ilişkin bulgular Çizelge 3.4.'de sunulmuştur.

Çizelge 3.4. *Öfke ve Üzüntü Duygusu ile Şiddet Arasındaki İlişkiye Yönelik Hiyerarşik Regresyon Analizi Bulguları*

Yordanan	Model	Yordayıcı	Df	F _{değ.}	F	B	t	R ²	R ² _{değ.}	P
	1		1-82	13.84***	13.84			.14	.14	.000
		Öfke				.38	3.72			
	Toplam									
	2		2-81	.03	6.86			.14	.000	.861
		Öfke				.36	2.16*			.034
		Üzüntü				.03	.18			.861
	1		1-82	32.83***	32.83			.29	.29	.000
		Öfke				.54	5.73			
	Toplam P.									
	2		2-81	3.22	18.47			.31	.03	.077
		Öfke				.33	2.20*			.031
		Üzüntü				.27	1.79			.077

*p<.05 ***p<.001, Toplam P.=Toplam Partner

İlk olarak değişkenler arasındaki korelasyonlar incelendiğinde (Çizelge 3.3), öfke duygusu ile partnere yönelik toplam şiddet ($r=.38$, $p<.01$) ve partner tarafından uygulanan toplam şiddet ($r=.54$, $p<.01$) arasındaki korelasyonların anlamlı olduğu görülmektedir. Üzüntü duygusu ile şiddet arasındaki korelasyon bulgularına göre, üzüntü ile partnere yönelik toplam şiddet ($r=.31$, $p<.01$) ve partner tarafından uygulanan toplam şiddet ($r=.52$, $p<.01$) arasındaki korelasyonlar da anlamlıdır. Öfke ve üzüntü duygusu arasındaki korelasyona bakıldığında iki değişken arasında anlamlı ve yüksek bir korelasyon olduğu görülmektedir ($r=.78$, $p<.01$).

Öfke ve üzüntü duygusunun partnere yönelik şiddet üzerindeki yordayıcı etkisini test etmek üzere yapılmış regresyon analizinde denkleme ilk olarak öfke duygusu girmiştir. Çizelge 3.4’de görüldüğü üzere, öfke duygusu partnere yönelik toplam şiddetteki varyansın %14’ünü açıklamaktadır ve bu anlamlı bir değerdir ($F_{1-82}=13.84$, $p<.001$). İkinci olarak denkleme üzüntü eklendiğinde iki değişken partnere yönelik toplam şiddetteki varyansın toplam %14’ünü açıklamaktadır ve bu değer anlamsızdır ($F_{deg\ 2-81}= .03$, $p>.05$). Başka bir deyişle, öfke partnere yönelik toplam şiddetteki varyansı tek başına anlamlı bir şekilde yordarken, üzüntü denkleme girdiğinde açıklanan varyansta anlamlı bir değişim yaratmamıştır.

Öfke ve üzüntü duygusunun partner tarafından uygulanan şiddet üzerindeki yordayıcı etkisini test etmek amacıyla yapılmış regresyon analizinde denkleme ilk olarak öfke eklendiğinde, öfkenin partner tarafından uygulanan şiddetteki varyansın %29’unu açıkladığı görülmüştür. Denkleme ikinci olarak üzüntü duygusu eklendiğinde iki değişken birlikte partner tarafından uygulanan şiddetteki varyansın %31’ini açıklamıştır ancak bu değer anlamsızdır ($F_{deg}= 3.22$, $p>.05$). Başka bir deyişle öfke tek başına partner tarafından uygulanan şiddeti yordarken, üzüntü denkleme girdiğinde açıklanan varyansta anlamlı bir değişim yaratmamıştır.

3.6. Şiddet ve Şiddetin Uzlaşma Alt Boyutunun Partnerin Sadakatine İlişkin Açık ve Örtük Algı Tarafından Yordanmasına İlişkin Regresyon Bulguları

Çalışmanın temel denencelerinden olan partnerin sadakatine ilişkin açık ve örtük algının partnere yönelik ve partner tarafından uygulanan şiddet ve şiddetin uzlaşma alt boyutu ile ilişkisi, örtük sadakat algısı, partnerin sadakatine ilişkin algının alt

boyutları olan güven duyma ve aldatma eğilimi algısı çoklu regresyon analizine alınarak test edilmiştir. Yapılan analizin bulguları, Çizelge 3.5’te gösterilmiştir.

Çizelge 3.5. *Partnerin Sadakatine İlişkin Örtük Algı, Güven Duyma ve Aldatmaya Eğilim Algısının Partnere Yönelik ve Partner Tarafından Uygulanan Şiddet ve Şiddetin Uzlaşma Alt Boyutu Üzerindeki Yordayıcı Etkisine Yönelik Çoklu Regresyon Analizi Bulguları*

Yordanan	Yordayıcı	df	F _{değ.}	F	β	T	R ²	R ² _{değ.}	p
		3-80	3.18*	3.18			.11	.11	.028
	ÖSA				-.32	-2.75**			.007
Uzlaşma	GD				.10	.77			.441
	AEA				-.19	-1.52			.134
		3-80	1.41	1.41			.05	.05	.247
	ÖSA				-.12	-1.03			.306
Uzlaşma P.	GD				-.12	-.90			.373
	AEA				-.16	-1.23			.222
		3-80	2.74*	2.74			.09	.09	.049
	ÖSA				.06	.48			.636
Toplam	GD				.25	1.98*			.051
	AEA				.11	.86			.393
		3-80	7.75***	7.75			.22	.22	.000
	ÖSA				-.21	-1.99*			.050
Toplam P.	GD				.29	2.49**			.015
	AEA				.09	.76			.447

*p<.05 **p<.01 ***p<.001, Uzlaşma P.=Uzlaşma Partner, Toplam P.=Toplam Partner,

ÖSA=Örtük Sadakat Algısı, GD=Güven Duyma, AEA=Aldatmaya Eğilim Algısı

Partnerin sadakatine ilişkin açık ve örtük algının partnere yönelik uzlaşma davranışı üzerindeki yordayıcı etkisine bakmak üzere üç değişken (örtük sadakat algısı, güven duyma, aldatmaya eğilim algısı) aynı anda regresyon denklemine girmiştir. Analiz sonucunda üç değişkenin birlikte partnere yönelik uzlaşma davranışındaki varyansın %11'ini açıkladığı görülmektedir ve bu değer anlamlıdır ($F_{3-80}=3.18$, $p<.05$). Değişkenlere ilişkin katsayılara bakıldığında, yalnızca örtük sadakat algısının, partnere yönelik uzlaşma davranışı üzerindeki etkisinin ($\beta=-.32$) anlamlı olduğu görülmektedir ($t=-2.75$, $p<.01$).

Partnerin uzlaşma davranışına ilişkin bulgulara bakıldığında hem örtük hem de açık sadakat algısının bu değişken üzerinde yordayıcı etkisinin olmadığı görülmektedir.

Partnere yönelik toplam şiddete ilişkin bulgulara göre, örtük ve açık sadakat algısı değişkenleri denkleme birlikte eklendiğinde toplam şiddetteki varyansın %9'unu açıklamaktadır ve bu değer anlamlıdır ($F_{3-80}= 2.74$, $p<.05$). Partnerin sadakatine ilişkin örtük ve açık algının katsayılarına yönelik bulgulara göre, yalnızca güven duyma alt boyutunun partnere yönelik toplam şiddet üzerindeki etkisi ($\beta=.25$) anlamlıdır ($t=1.98$, $p<.05$).

Son olarak partner tarafından uygulanan toplam şiddet üzerinde açık ve örtük sadakat algısının yordayıcı etkisini test etmek için üç değişken birlikte regresyon denklemine eklenmiştir. Analizin bulgularına göre değişkenler birlikte partner tarafından uygulanan toplam şiddetteki varyansın % 22'sini açıklamaktadır ve bu değer anlamlıdır ($F_{3-80}=7.75$, $p<..001$). Değişkenlerin katsayılarına ilişkin bulgulara göre, örtük sadakat algısının ($\beta=-.21$) ve güven duymanın ($\beta=.29$), partner tarafından

uygulanan toplam şiddet üzerindeki etkileri anlamlıdır (sırasıyla, $t=-1.99$, $p<.05$; $t=2.49$, $p<.01$).

3.7. Partnerin Sadakatine İlişkin Açık ve Örtük Algı ile Şiddet Arasındaki İlişkide Açık ve Örtük Öfkenin Aracı Rolüne İlişkin Regresyon Bulguları

Partnerin sadakatine ilişkin açık ve örtük algının, evlilikte yaşanan çatışmalarda şiddet kullanımı ile ilişkisi olduğu ve bu ilişkiye açık ve örtük öfke duygusunun aracılık ettiği, bu çalışmanın temel denencesidir. Bu denenceyi test etmek için Baron ve Kenny'nin (1986) önerdiği şekilde regresyon ile aracı değişken testi yapılmıştır. Baron ve Kenny'ye göre, bu analiz sonucunda aracılık etkisinin anlamlı olduğunun çıkarsanabilmesi için şu ölçütlerin karşılanması gerekmektedir:

1. Bağımsız değişkendeki değişimler, aracı değişkendeki değişimleri anlamlı bir şekilde açıklamalıdır (a yolu).
2. Aracı değişkendeki değişimler, bağımlı değişkendeki değişimleri anlamlı bir şekilde açıklamalıdır (b yolu).
3. Aracı değişken eşitliğe sokulmadan, bağımsız değişken bağımlı değişkeni anlamlı bir şekilde yordamalıdır (c yolu).
4. a ve b yolları kontrol edildiğinde, bağımsız ve bağımlı değişken arasında daha önce anlamlı olan ilişki ortadan kalkmalı (tam aracılık) ya da azalmalıdır (kısmi aracılık).

Analiz yapılmadan önce, söz konusu değişkenler arasındaki korelasyonlara bakılmış (Çizelge 3.3) ve açık öfkenin bağımsız değişkenlerden yalnızca güven duyma ile anlamlı ilişkisi olduğu görülmüştür ($r=.29$, $p<.01$). Örtük öfkenin ise hiçbir değişken ile anlamlı ilişkisi olmadığı görülmüştür. Güven duymanın bağımlı

değişkenlerden toplam şiddet ($r=.29$, $p<.01$) ve partner tarafından uygulanan toplam şiddet ($r=.42$, $p<.01$) ile anlamlı korelasyonlara sahip olduğu görülmüştür. Analiz sonuçlarına göre, aracı değişken olan açık öfke ise uzlaşma ($r=.22$, $p<.05$), toplam şiddet ($r=.38$, $p<.01$) ve partner tarafından uygulanan toplam şiddet ($r=.54$, $p<.01$) ile anlamlı korelasyonlara sahiptir. Bu korelasyon analizinin sonucunda aracı değişken analizine alınacak değişkenler; yordayıcı değişken güven duyma, aracı değişken açık öfke ve yordanan değişkenler partnere yönelik toplam şiddet ve partner tarafından uygulanan toplam şiddet olacak şekilde belirlenmiştir. Başka bir deyişle, partnerin sadakatine ilişkin algının alt boyutu olan güven duymanın, evlilikte yaşanan açık öfke aracılığında birey ve partneri tarafından uygulanan toplam şiddeti yordayıp yordamadığına bakılmıştır.

3.7.1. Güven Duyma ile Şiddet Arasındaki İlişkide Açık Öfkenin Aracı Rolüne İlişkin Bulgular

Güven duymanın açık öfke aracılığında partnere yönelik ve partner tarafından uygulanan toplam şiddeti yordayıp yordamadığını test etmek için hiyerarşik regresyon analizleri yapılmış ve değişkenler Baron ve Kenny (1986) tarafından önerilen adımlar test edilecek şekilde analize alınmıştır. Hiyerarşik regresyon analizlerinden önce, bağımsız değişkenin aracı değişken üzerindeki yordayıcı etkisini test etmek üzere basit regresyon analizi yapılmıştır. Çizelge 3.6.'da bu analizin bulgularına yer verilmiştir.

Çizelge 3.6. *Güven Duyma ile Açık Öfke Arasındaki İlişkiye Yönelik Regresyon Analizi Bulguları*

Yordanan	Yordayıcı	df	F _{değ}	F	β	t	R ²	R ² _{değ}	p
Açık Öfke	Güven Duyma	1-82	7.62	7.62**	.29	2.76	.08	.08	.007

**p<.01

Çizelge 3.6’da görüldüğü üzere, güven duyma açık öfke duygusundaki varyansın %8’ini açıklamaktadır ve bu değer istatistiksel olarak anlamlıdır ($F_{1-82}=7.62$, $\beta=.29$) $p<.01$). Bu bulgu doğrultusunda, Baron ve Kenny (1986) tarafından önerilen aracılık ölçütlerinden birisi karşılanmıştır. Önerilen diğer ölçütlerin karşılanıp karşılanmadığına bakmak üzere yapılmış hiyerarşik regresyon analizlerine dair bulgular Çizelge 3.7’de gösterilmiştir.

Çizelge 3.7. *Güven Duyma ile Partnere Yönelik Toplam Şiddet Arasındaki İlişkide Açık Öfkenin Aracı Rolüne İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Bulguları*

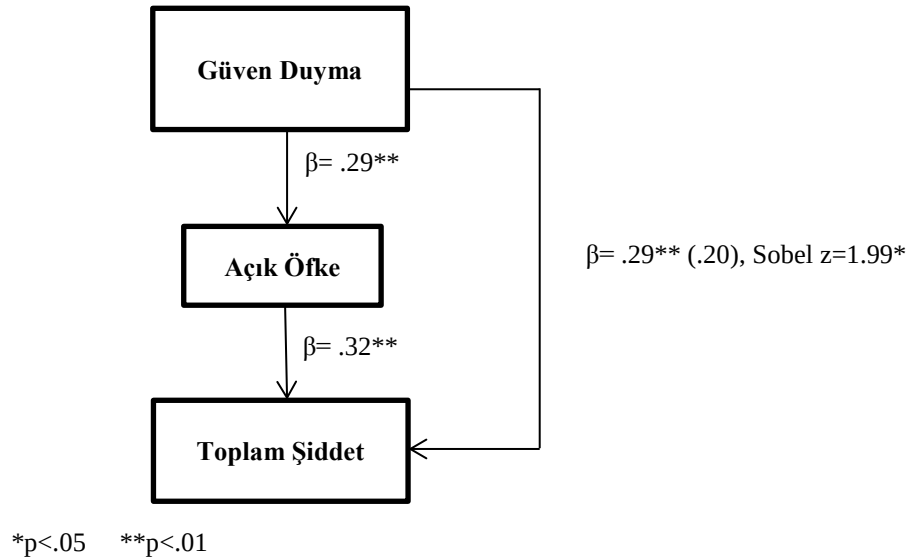
Model	Yordayıcı	df	F _{değ}	F	β	T	R ²	R ² _{değ}	p
1		1-82	7.50	7.50**			.08	.08	.008
	Güven Duyma				.290	2.74			
2		2-81	9.42**	8.85			.18	.10	.003
	Güven Duyma				.195	1.86			.067
	Açık Öfke				.323	3.07**			.003

**p<.01

Partnere yönelik toplam şiddete ilişkin bulgulara göre (Çizelge 3.7), ilk adımda denkleme alınan güven duyma boyutu toplam şiddeti anlamlı bir şekilde yordamakta ($F_{1-82}=7.50$, $p<.01$) ve toplam şiddetteki varyansın %8’ini açıklamaktadır. 2. aşamada açık öfke denkleme eklendiğinde iki değişken birlikte toplam şiddetin %18’ini açıklamaktadır ve açıklanan varyanstaki bu değişim anlamlıdır ($F_{değ\ 2-81}=9.42$, $p<.01$). Açık öfkenin etkisi kontrol edildiğinde güven duyma ile toplam şiddet

arasındaki ilişkinin katsayısında ($\beta=.29$) düşüş olduğu ($\beta=.20$) ve anlamsız hale geldiği görülmüştür ($p>.05$). Yapılan Sobel testi bu düşüşün anlamlı olduğuna işaret etmektedir ($z=1.99$, $p<.05$). Başka bir deyişle, açık öfke güven duyma ile partnere yönelik toplam şiddet arasındaki ilişkide tam aracı rol oynamaktadır. Şekil 3.1’de bu ilişkiye ait katsayılar gösterilmiştir.

Şekil 3.1. *Güven Duyma ile Partnere Yönelik Toplam Şiddet Arasındaki İlişkide Açık Öfkenin Aracı Rolüne İlişkin Katsayılar*

Güven duymanın açık öfke aracılığında partner tarafından uygulanan toplam şiddeti yordayıp yordamadığını test etmek üzere hiyerarşik regresyon analizleri yapılmış ve değişkenler Baron ve Kenny (1986) tarafından önerilen adımlar test edilecek şekilde analize alınmıştır. Aşağıda yer alan Çizelge 3.8.’de bu analizin bulgularına yer verilmiştir.

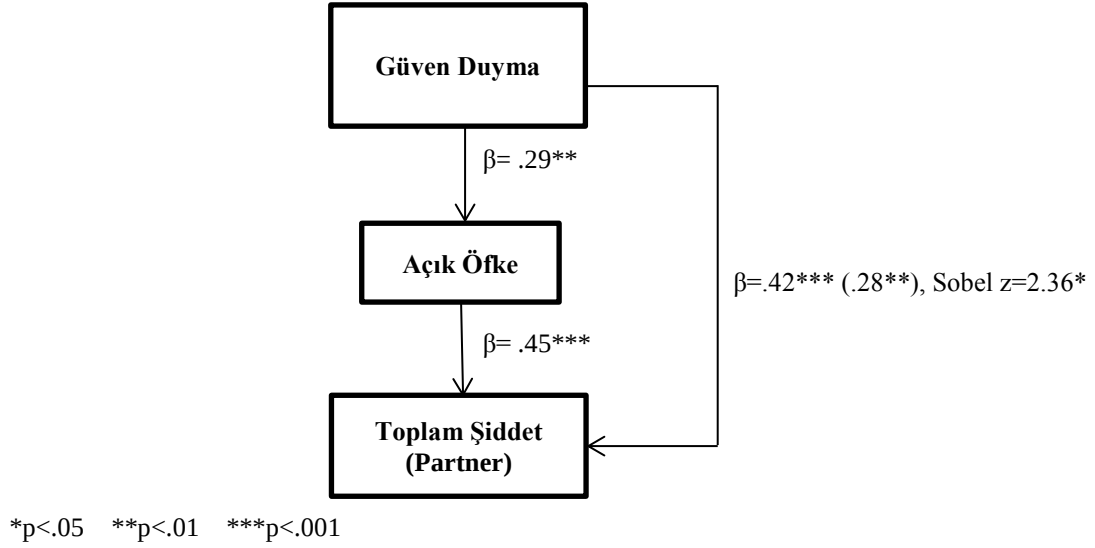
Çizelge 3.8. *Güven Duyma ile Partner Tarafından Uygulanan Toplam Şiddet Arasındaki İlişkide Açık Öfkenin Aracı Rolüne İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Bulguları*

Model	Yordayıcı	df	F _{değ}	F	β	t	R ²	R ² _{değ}	p
1		1-82	17.07	17.07***			.17	.17	.000
	Güven Duyma				.415	4.13			
2		2-81	23.64***	22.71			.36	.19	.000
	Güven Duyma				.283	3.05**			.003
	Açık Öfke				.452	4.86***			.000

p<.01, *p<.001

Partner tarafından uygulanan toplam şiddete ilişkin regresyon bulgularına göre (Çizelge 3.8), ilk aşamada denkleme güven duyma eklendiğinde, bu değişken partner tarafından uygulanan toplam şiddetteki varyansın %17'sini açıklamakta ve partner tarafından uygulanan toplam şiddeti anlamlı şekilde yordamaktadır ($F_{1-82}=17.07$, $p<.001$). İkinci aşamada denkleme açık öfke eklendiğinde iki değişken birlikte partner tarafından uygulanan toplam şiddetteki varyansın %36'sını açıklamaktadır ve ve açıklanan varyanstaki bu değişim anlamlıdır ($F_{değ\ 2-81}=23.64$, $p<.001$). Açık öfke kontrol edildiğinde güven duyma ile partner tarafından uygulanan toplam şiddet arasındaki ilişkinin katsayısında ($\beta=.42$) düşüş olduğu görülmektedir ($\beta=.28$) Yapılan Sobel testine göre katsayıdaki bu düşüş anlamlıdır ($z=2.36$, $p<.05$). Başka bir deyişle, açık öfke güven duyma ile partner tarafından uygulanan toplam şiddet arasındaki ilişkide kısmi aracı rol oynamaktadır. Şekil 3.2'de bu ilişkiye ait katsayılar verilmiştir.

Şekil 3.2. *Güven Duyma ile Partner Tarafından Uygulanan Toplam Şiddet Arasındaki İlişkide Açık Öfkenin Aracı Rolüne İlişkin Katsayılar*

Yukarıda görüldüğü üzere, çalışmanın denencelerini test etmek amacıyla yapılan analizler sonucunda birtakım bulgulara ulaşılmıştır. Bir sonraki bölümde, elde edilen bulguların olası nedenleri tartışılmıştır.

4.BÖLÜM

TARTIŞMA

Evlilikte eşler arasında yaşanan şiddetin ortaya çıkmasında rol oynayan etmenler ve ortaya çıkma süreci, şiddeti önleme ve engelleme açısından ele alınması gereken konulardır. Bu bağlamda, bu çalışmanın temel amacı, iki etmenin (partnerin sadakatine ilişkin algı ve öfke duygusu) şiddetle olan ilişkisini araştırmaktır. Bu doğrultuda çalışmanın temel denencesi ise, partnerin sadakatine ilişkin algının evlilikte yaşanan şiddet ile ilişkili olduğu ve öfke duygusunun bu ilişkiye aracılık ettiği şeklindedir. Bunun yanısıra, bireyin şiddet davranışını, hem farkında olduğu (açık) düşünceleri ve duygularının, hem de bilinçdışı bir süreçten geçerek oluşmuş ve otomatik olarak çalışan (örtük) düşünce ve duygularının belirleyebileceği düşünülmektedir. Bu nedenle çalışmada, partnerin sadakatine ilişkin algıyı ve evlilikte yaşanan öfke duygusunu hem açık hem de örtük olarak ölçmek hedeflenmiştir. Bu çerçevede, partnerin sadakatine ilişkin açık algının, açık öfke duygusu; örtük algının ise örtük öfke duygusu aracılığıyla şiddeti yordayacağı düşünülmüştür. Sözü edilen açık ve örtük yapılar arasında ilişki olup olmadığı ve evlilikte eşler arasında yaşanan şiddetin karşılıklı olup olmadığı da çalışmanın diğer sorularıdır. Çalışmanın temel denencelerini test etmek için yapılan analizlerin yanısıra, örtük ölçeklerden alınan puanlarda blok sırasının etkisinin olup olmadığını; şiddet, partnerin sadakatine ilişkin algı ve öfke açısından cinsiyetler arasında bir fark olup olmadığını; ve öfke ile birlikte ele alındığında üzüntü duygusunun şiddeti yordayıp yordamadığını belirlemek üzere analizler yapılmıştır. Yapılan analizler

sonucunda birtakım anlamlı bulgulara ulaşılmıştır. Bu bölümde, analizler sonucunda elde edilen bulgular, giriş bölümünde yer verilen kuramlar ve denenceler çerçevesinde tartışılmıştır.

4.1.Blokların Uygulanış Sırasının YKG ve ÖÇT'den Alınan Puanlar Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulguların Tartışılması

Bu çalışmada ele alınan örtük yapıları ölçmek amacıyla iki örtük test kullanılmıştır. Partnerin sadakatine ilişkin algıyı ölçmek üzere, örtük tutumları ölçmede en sık kullanılan test olan Örtük Çağrışım Testi (ÖÇT), örtük öfkeyi ölçmede ise Yaklaşma-Kaçınma Görevi (YKG) kullanılmıştır. Daha önce de bahsedildiği gibi, örtük yapıları ölçmek amacıyla geliştirilen testler, bireylerin tepki hızının ölçümüne dayanmaktadır. Bu çalışmada kullanılan her iki test de, katılımcılardan birbirine zıt görevleri yerine getirmelerinin istendiği bloklardan oluşmakta ve bu bloklarda verilen tepkilerin ortalama hızları arasındaki fark alınarak testten alınan puan hesaplanmaktadır. Testi oluşturan blokların birbirinin zıttı görevleri olmak dışında tamamen aynı niteliklere sahip olduğu düşünüldüğünde, önce gelen bloğun diğer blok üzerinde bir etki yaratması olasıdır. Bu çalışmada, bu etkiyi kontrol edebilmek üzere testler, her iki testteki blokların sırası seçkisiz olarak değiştirilerek uygulanmıştır. Ayrıca, blokların sırasının farkına bağlı olarak oluşan gruptaki katılımcıların testlerden aldıkları puanlar t testi ile karşılaştırılmıştır.

Elde edilen bulgular, ÖÇT'den alınan puanlar üzerinde, hangi bloğun önce uygulandığının etkisinin olmadığını göstermektedir. Başka bir deyişle, ÖÇT üzerinde blok sırası etkisi gözlenmemiştir. Buna karşın YKG'den alınan puanlar açısından, önce uyumlu bloğun uygulandığı grup ile önce uyumsuz bloğun uygulandığı grup

arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Bu bulguya göre, önce uyumsuz blok (öfke fotoğraflarının yaklaştırılması gereken blok) uygulanan grubun YKG puanı, önce uyumlu blok (öfke fotoğraflarının uzaklaştırılması gereken blok) uygulanan grubun test puanından daha yüksektir. YKG puanının hesaplanmasının “uyumsuz blok-uyumlu blok” farkına dayandığı düşünüldüğünde bu bulgu, önce uyumsuz blok uygulanan gruptaki katılımcıların, teste alışmış olmalarından ötürü uyumlu bloğa daha hızlı yanıt vermiş olabileceklerine, önce uyumlu blok uygulananlar için ise tam tersi bir etkinin gerçekleşmiş olabileceğine işaret etmektedir.

Alanyazına bakıldığında blok sırası etkisinin, ÖÇT üzerinde de etkiye sahip yöntemsel bir özellik olduğuna işaret edilmektedir (Greenwald ve Nosek, 2001). Nosek ve arkadaşları (2005), eğer ÖÇT’de görülen sıra etkisinin nedeni, başta öğrenilmiş bir yanıt setinin sonradan başka bir yanıt setiyle değiştirilmesi ise bu etkinin, yeni yanıt setinden önceki alıştırma sayısının artırılmasıyla azaltılabileceğini öne sürmüşlerdir. Başka bir deyişle, ilk blokta yapılması gereken bir göreve alışıldığından, diğer blokta verilen tepkinin hızında azalma olabileceğini, ancak ikinci bloktan önce daha fazla alıştırma verilirse bu etkinin azalabileceği düşünülmüştür. Araştırmacılar yaptıkları çalışma sonucunda, blok sırasının ÖÇT etkisinin büyüklüğü üzerinde değişim yarattığına ancak ölçeğin güvenilirliği ve açık ölçeklerle ilişkisi üzerinde etkisinin olmadığına işaret etmişlerdir. Aynı zamanda, ikinci test bloğunun öncesindeki alıştırma bloğundaki denemelerin artırılmasıyla bu etkinin azaltılabileceğine ve hatta giderilebileceğine işaret etmişlerdir. Bu çalışmada, ÖÇT puanları üzerinde blok sırasının anlamlı bir etkisinin bulunmaması, ölçeğin bu yöntemsel özelliğe karşı güçlü olduğu yönünde bir bulgudur.

YKG'den alınan puanlar açısından iki grup arasında çıkan fark, yukarıda bahsedilen blok sırası etkisinden daha farklı bir etkiye işaret etmektedir. Bu testte, önce gelen blokta katılımcılar test yönergesine ve göreve alışmış oldukları için ikinci blokta daha hızlı oldukları şeklinde bir durum görülmektedir. Bu durum, bu çalışmada YKG etkisinin bu yöntemsel özelliğe karşı hassas olduğunu göstermektedir.

4.2.Cinsiyetin Değişkenler Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulguların Tartışılması

Çalışmanın bağımsız, aracı ve bağımlı değişkenleri açısından kadın ve erkekler arasında fark olup olmadığına bakıldığında, beklentiler doğrultusunda bulgular elde edilmiştir. Öncelikle, şiddet yaşantısına ilişkin bulgulara bakıldığında, hem toplam şiddet hem de uzlaşma boyutu açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir fark olmadığı bulgusuna ulaşıldığı görülmektedir. Evlilik yaşantısında partnere şiddet uygulamak ya da partnerden şiddet görmek açısından kadın ve erkek arasında fark olup olmadığı, şiddetle ilgili yapılmış araştırmaların büyük kısmında ele alınmış bir konudur (Kimmel, 2002; Dutton ve Nicholls, 2005). Bir yaklaşıma göre, yakın ilişkilerde yaşanan şiddette mağdur olan ve daha çok zarar gören taraf kadındır (Dobash ve Dobash, 1979; Dobash ve Dobash, 2004). Diğer bir yaklaşıma göre ise, yakın ilişkilerde yaşanan şiddet karşılıklıdır (Straus, 1999). Daha önce de belirtildiği gibi, aslında yakın ilişkilerde yaşanan şiddet tek tip olarak değerlendirilmemelidir. Johnson ve Ferraro'nun (2000) ayrımını yaptığı yakın ilişki terörü ve yaygın çift şiddeti açısından bakılacak olursa bu çalışmada şiddet uygulama açısından cinsiyetler arasında bir fark olmadığı bulgusu anlaşılabilir bir bulgudur. Bahsedildiği üzere yakın ilişki teröründe, tek tarafın (kadının) şiddet gördüğü, yaygın çift şiddetinde ise,

şiddetin karşılıklı olduğu söylenmektedir. Bunun yanısıra, bu iki tür şiddetin, görüldükleri örneklem bakımından farklılaştıklarından söz edilmektedir (Johnson, 2006). Buna göre, kadın sığınma evleri ya da cezaevi gibi kurumlardan, yakın ilişki terörüne işaret eden veriler toplanabilecekken, normal örneklemden toplanan veriler yaygın çift şiddetine işaret edebilecektir. Bu açıdan bakıldığında, küçük bir normal örneklem grubuyla yapılan bu çalışmada, uygulanan şiddet açısından kadın ve erkekler arasında fark çıkmaması olağan kabul edilebilir. Çalışmanın değişkenlerine ilişkin betimsel bulgulara bakıldığında, şiddetin alt boyutlarından (özellikle, fiziksel, cinsel ve yaralama) alınan puanların genel olarak oldukça düşük olduğu görülmektedir. Bu puanların düşük olması da, normal örneklemle yürütülen bu çalışmada şiddetin sıklığının daha az olduğunu göstererek yaygın çift şiddetinin sayıltılarından birini (şiddetin sıklığının ve yoğunluğunun daha az olduğu) desteklemiştir. Bunun yanısıra, alt ölçeklerde çok sayıda birey 0 puan aldığı için çalışmanın analizlerinin toplam şiddet puanı ile yürütüldüğü hatırlanacak olursa, bu puanda en çok yükü psikolojik şiddetin almış olduğu çıkarsaması da yapılabilir. Ayrıca, hem puanlar düşük olduğu, hem de toplam şiddet en çok psikolojik şiddet ile ilişkili olduğu için, verilerin ortalama olarak düşük yoğunlukta bir şiddete işaret ettiği söylenebilir. Ek olarak, partnere yönelik ve partner tarafından uygulanan şiddet arasındaki korelasyonlara bakıldığında da yüksek bir ilişki olduğu görülmektedir. Bir başka deyişle, bireyler partnerlerine şiddet uyguladıkları oranda şiddet gördüklerini belirtmişlerdir. Ancak burada, bireylerin gördükleri şiddet sonucunda ne kadar zarar gördükleri hakkında bir çıkarım yapılmaması gerektiği göz önünde bulundurulmalıdır. Dobash ve Dobash (2004), yakın ilişkilerde şiddetin kim tarafından uygulandığı sorusuna yanıt aradıkları çalışmada, kadınların uyguladığı

şiddetin, erkeklerin uyguladığı şiddetten, şiddetin sıklığı, ciddiyeti ve bireyin iyilik hali açısından farklı olduğu ve kadınların şiddet sonucunda daha fazla zarar gördüğü sonucuna varmışlardır. Diğer yandan, yakın ilişki terörü bağlamında şiddet kullanan bireylerin normal örneklemele yürütülen çalışmalara katılmaktan çekineceği ya da yanlış cevaplar vereceği de düşünülebilir (Johnson, 2006). Bu durum, normal örneklemele yürütülen şiddet çalışmalarında, yoğun ve bireyler için yıkıcı boyutta olan şiddetin tespit edilme olasılığını daha da azaltan bir etmen olabilir.

Partnerin sadakatine ilişkin algı açısından kadın ve erkekler arasında fark olup olmadığını test etmek üzere yapılan analizin sonuçlarına göre, kadınlar partnerlerini hem açık hem de örtük olarak erkeklerin partnerlerini algıladığından daha sadakatsiz algılamaktadırlar. Bu bulgunun nedeni erkeklerin gerçekten de aldatmaya kadınlardan daha eğilimli olmaları (Atkins ve ark., 2001; Allen ve Baucom, 2004; Polat, 2006) olabilir. Ayrıca kadınlar, toplum düzeninde erkeklere kıyasla daha güçsüz bir konumda yer almaları sebebiyle daha fazla aldatılma şüphesi ve kıskançlık yaşıyor olabilirler (akt., Demirtaş-Madran, 2008). Demirtaş ve Dönmez (2006), yaptıkları çalışma sonucunda, evli kadınların evli erkeklere göre daha fazla kıskançlık rapor ettikleri bulgusuna ulaşmışlardır. Bunun yanısıra evli kadınlar aldatmaya diğer kadınlara göre daha az meyilli olabilirler (Forste ve Tanfer, 1996). Bu açıdan bakıldığında evlilikte partnerin sadakatine ilişkin algı açısından kadın ve erkekler arasında fark olması anlaşılır bir bulgudur.

4.3.Değişkenler Arasındaki Korelasyonlara İlişkin Bulguların Tartışılması

Çalışmanın değişkenleri olan şiddet, partnerin sadakatine ilişkin açık ve örtük algı ve açık ve örtük öfke duygusu arasındaki ilişkileri tespit etmek üzere korelasyon

analizi yapılmıştır. Bu analiz sonucunda, evlilikte şiddetin karşılıklı olduğu, açık ve örtük yapılar arasında ilişki olduğu ve şiddetin sadakat algısı ve öfke ile ilişkili olduğu şeklinde denenceleri destekleyen bulgulara ulaşılmıştır. Bu bulgular aşağıda tartışılmıştır.

Evlilikte partnere yönelik şiddet ile partner tarafından uygulanan şiddet arasındaki ilişkiye bakıldığında, iki değişken arasında yüksek bir korelasyon olduğu görülmektedir. Bu bulgu çalışmanın, şiddetin karşılıklılığına ilişkin denencesini desteklemektedir. Follingstad ve Edmundson (2010), yaptıkları çalışmada, yakın ilişkilerde psikolojik kötüye kullanma davranışlarının büyük ölçüde karşılıklı bir durum olduğunu ve psikolojik kötüye kullanmanın, fiziksel güç kullanmaya göre karşılıklılığa daha yatkın olduğunu belirlemişlerdir. Bunun yanısıra Field ve Caetano (2005), ABD genel popülasyonunda yaşayan farklı etnik kökenlerden (Beyaz, Siyah, İspanyol) çiftler arasında şiddetin daha çok hangi cinsiyet tarafından uygulandığını araştırmışlardır. Bu araştırmanın sonucunda etnik köken fark etmeksizin çiftler arasında yaşanan şiddetin en sık karşılıklı seyrettiği bulgusuna ulaşmışlardır. Bu çalışmada partnerler arasında şiddetin karşılıklı olduğu bulgusu, bu araştırmaların bulgularıyla tutarlıdır. Bunun yanısıra, partnere yönelik uzlaşma ile partner tarafından uzlaşma gösterme arasında da güçlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Evlilikte hem şiddetin hem de uzlaşmanın karşılıklı olması, evliliğin karşılıklı doğasına işaret etmektedir. Bu durum, yakın ilişkiler alanında önemli bir yeri olan Karşılıklı Bağımlılık Kuramı (Thibaut ve Kelley, 1959) ile açıklanabilir. Kurama göre, herhangi bir kişilerarası ilişkinin özünü etkileşim oluşturur. Bu anlamda etkileşim, bireylerin birbirlerinin varlığında davranış ortaya koyması, birbirleri için ürün ortaya koymaları ya da birbirleriyle iletişim kurmasıdır. Kurama göre bir

ilişkide etkileşimden söz ediliyorsa orada bir bireyin eylemlerinin diğer bireyi etkileme potansiyeli vardır. Bu açıdan bakıldığında, yakın ilişkide bireylerden birinin çatışma durumunda uzlaşma ya da şiddet sergilemesi partnerini etkileyebilir ve belli bir davranışa yönlendirebilir.

Ancak bu bulgu ile şiddetin yoğunluğu ya da bireylere ne derece zarar verdiğine ilişkin bir sonuca varılması mümkün değildir. Bireylerin partnerlerinden gördükleri şiddete karşılık vermeleri bu yaşantıdan iki tarafın eşit ya da benzer şekilde etkilendiğini göstermemektedir. Şiddet davranışını ölçmek üzere ÇÇYÖ-2'nin kullanıldığı araştırmalara getirilen eleştirilerden biri, bu ölçek ile yalnızca şiddetin sıklığının ölçülmesi ancak şiddetin ortaya çıktığı bağlamın ele alınmamasıdır (Anderson, 2005; Prospero ve Kim, 2009). Bu çalışmada da şiddetin ölçülmesinde ÇÇYÖ-2 kullanıldığından bu durum göz önünde bulundurulmalıdır. Giriş bölümünde belirtildiği gibi alanyazındaki çalışmalar, kadınların şiddet sonucunda genellikle daha fazla zarar gören taraf olduğuna işaret etmektedir. (Archer, 2000; Brush, 1990). Şiddet sonucu görülen zarar hakkında bir çıkarım yapabilmek için bireylerin şiddet sonucunda duygusal, zihinsel ya da bedensel olarak neler yaşadıklarının incelenmesi gerekmektedir.

Araştırmanın denenceleri bölümünden hatırlanacağı üzere, çalışmanın temel denencelerinden biri açık ve örtük yapılar arasında ilişki olduğudur. Bu denenceyi test etmek üzere yapılan analiz sonucunda, partnerin sadakatine ilişkin açık algı ile örtük algı arasında ilişki olduğu şeklinde bir bulgu elde edilmiştir. Bu bulgu ile araştırmanın en önemli denencelerinden biri desteklenmiştir. Partnerin sadakatine ilişkin açık ve örtük algının birbirinden farklı ancak birbiriyle ilişkili zihinsel yapılar

olduğu düşüncesinin desteklenmiş olması bu çalışma için oldukça önemlidir. Beklendiği üzere, açık ve örtük algı arasındaki ilişki, anlamlı ancak düşük bir ilişki olarak bulunmuştur. Bu bulgu, iki yapının aynı şey olmadığını ancak birbiriyle ilişkili olduğunu göstermektedir. Bulgulara göre, partnerin sadakatsiz olduğuna ilişkin açık algı arttıkça partnerin sadakatsiz olduğuna ilişkin örtük algı da artmaktadır. Elde edilen bu sonuç öne sürülen denence ile tutarlıdır. Aynı zamanda bu bulgu alanyazında yer alan ve açık tutumlar ile örtük tutumlar arasında korelasyon olduğunu gösteren araştırmalarla da tutarlıdır (Wittenbrink ve ark., 1997; Banse ve ark, 2001, McConnell ve Leibold, 2001). Bulunan bu anlamlı sonuç, Örtük Çağrışım Testi'nin, partnerin sadakatine ilişkin algının ölçülmesinde geçerli bir ölçek olduğunu destekler niteliktedir. Ancak alanyazında açık ve örtük tutumlar arasında ilişki olmadığını gösteren araştırmalar da mevcuttur (Eckhardt ve Crane, 2014; Karpinski ve Hilton, 2001). 1.Bölümde örtük biliş anlatılırken bahsedildiği üzere, Hofmann ve arkadaşları (2005) yaptıkları meta analiz çalışması sonucunda Örtük Çağrışım Testi ve açık ölçekler arasındaki korelasyonun düşmesine gerekçe olarak açık ölçekleri yanıtlarken yanlı davranma, örtük olarak değerlendirilen zihinsel temsillere ulaşmada güçlük, bilginin zihinden getirilmesini etkileyen faktörler, ölçeklerin yöntemsel özellikleri ve açık ve örtük ölçeklerle ölçülen kavramların bağımsız olmasını göstermişlerdir. Bu araştırmada partnerin sadakatine ilişkin açık ve örtük ölçeklerin özelliklerine bakıldığında açık ve örtük ölçek için sadakati temsil etmek üzere seçilmiş madde ve kelimelerin birbirlerine benzerliklerinin yüksek olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra Örtük Çağrışım Testi'nde hedef kavramlar "Partnerim" ve "Partnerim değil", tutum öğeleri ise sadık olma ve sadakatsiz olmadır; bu hedef kavramlar ve tutum öğeleri kolaylıkla zihinde birlikte kategorize

edilebilir niteliktedir. Başka bir deyişle, birey partnerini düşündüğünde otomatik olarak zihninde sadık olma ya da sadakatsiz olma ile ilgili sıfatların çağrışması kolaydır. Ayrıca partnerin sadakatine ilişkin açık algı ölçeğinin Örtük Çağrışım Testi'nden daha önce sunulmasının, bireyleri kavramları kategorize etmeye hazır hale getirmiş olabileceği düşünülmektedir. Dolayısıyla kullanılan Örtük Çağrışım Testi yöntemsel açıdan da açık ölçeğin özelliklerine yaklaşmış olabilir. Ölçekler arasında çıkan korelasyon anlamlı çıkmasına karşın korelasyonun katsayısı yüksek değildir. Bu bulgu, açık ve örtük tutumların birbirleriyle ilişkili ancak birbirlerinden farklı kavramlar olduğunu ve bir tutumu ya da algıyı ortaya koymaya çalışırken o tutum ya da algıyı farklı zihinsel süreçler açısından ele almanın işlevsel olabileceğine işaret etmektedir.

Bu çalışmanın değişkenlerinden biri olan örtük öfke, yöntem bölümünden hatırlanacağı üzere Yaklaşma-Kaçınma Görevi (YKG) aracılığıyla ölçülmeye çalışılmıştı. Çalışmanın denencelerinden birisi, örtük öfkenin partnerin sadakatine ilişkin örtük algı ile partnere yönelik ve partner tarafından uygulanan şiddet arasındaki ilişkide aracı rol oynayacağı şeklindeydi. Ancak yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular örtük öfkenin hiçbir değişkenle ilişkili olmadığını göstermiştir. Yöntem bölümünde Yaklaşma-Kaçınma Görevi'nin anlatıldığı bölümden hatırlanacak olursa, bu görevin kullanıldığı araştırmalarda, bağımlılık davranışı (Rinck ve Becker, 2007), ya da evrimsel yüz ifadeleri (Marsh ve ark., 2005; Wilkowski ve Meier, 2010) üzerinde çalışılmış ve yaklaşma tepkisi kol düzeneği kullanılarak ölçülmüştür. Halihazırdaki çalışmada YKG, bunlardan farklı bir kavrama; evlilikte eşler arası öfkeye verilen tepkiyi ölçmek üzere kullanılmıştır. Bunun yanı sıra bu çalışmada kullanılan uyaranlar da belli açılardan önceki

Çalışmaların uyarılarından ayrılmaktadır. nceki çalışmalarda bireylere evrimsel yüz ifadeleri ya da içecek fotoğrafları uyarı olarak sunulmuş ve bunlara gösterdikleri yaklaşma kaçınma tepkisi ölçülmüştü. Ancak bu çalışmada bir nesne ya da yüz ifadesine değil, iki bireyin dahil olduğu daha spesifik bir duruma verilen tepki ölçülmeye çalışılmıştır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, YKG halihazırdaki çalışmaya zgn bir şekilde uyarlanmış ancak beklenen YKG etkisi gözlenememiştir.

4.4.şiddetin öfke ve üzüntü Duygusu Tarafından Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Bu çalışmada partnerin sadakatine ilişkin algı ile evlilikte şiddet arasındaki ilişkide aracı rol üstlenen öfke duygusu, tıpkı partnerin sadakatine ilişkin algı gibi, hem açık hem de örtük olarak ölçülmüştür. Yöntem bölümünden hatırlanacağı üzere, öfkenin örtük olarak lmnde, Yaklaşma-Kaçınma Görevi (YKG) kullanılmıştır. Bu görevde, öfkenin karşısına yine olumsuz bir duygu olan üzüntü duygusu konulmuş ve örtük öfkesi yüksek olan bireyler, eşler arasında öfke yansıtan fotoğrafları kendilerine daha yakın olarak değerlendireceklerinden, bu bireylerin öfke fotoğraflarını yaklaştırmaları istenen görevde daha hızlı olacakları ve evliliklerinde daha fazla şiddet olacağı düşünülmüştür. Bu doğrultuda, evliliklerinde şiddet yaşayanların, ilişkilerinde üzüntü duygusuna kıyasla öfke duygusunu daha çok yaşıyor oldukları dşnlmektedir. Bu varsayımı açık leklerle kontrol etmek amacıyla, çalışmanın temel değişkenlerinden olmamasına rağmen üzüntü duygusu da açık olarak ölçülmüş ve öfke duygusuyla birlikte, evlilikte yaşanan şiddeti yordama gücü olup olmadığı araştırılmıştır.

Yapılan analizler, öfke ile üzüntünün arasında güçlü bir ilişki olduğunu, öfkenin analize tek başına alındığı durumda şiddeti yordadığını ve üzüntü denkleme eklendiğinde bunun şiddeti yordamada bir değişim yaratmadığını göstermiştir. Böylece, öfkenin üzüntü ile kıyaslandığında şiddeti yordamada güçlü olan duygu olduğuna işaret eden bir bulgu elde edilmiştir. Başka bir deyişle, evliliklerinde şiddet olan bireyler, şiddet durumunda üzüntüden çok öfke duygusu yaşamaktadırlar. Bu bulgu YKG’de öfke duygusunun karşısına üzüntü duygusu seçilirken öne sürülen varsayımı destekler niteliktedir. Buradan yola çıkarak, katılımcıların YKG’de örtük olarak öfke fotoğraflarını üzüntü fotoğraflarından daha yakın olarak değerlendirecek olmalarının, evliliklerinde yaşadıkları şiddet ile ilişkili olacağı düşüncesi anlam kazanmaktadır.

4.5.Şiddet ve Şiddetin Uzlaşma Alt Boyutunun Partnerin Sadakatine İlişkin Açık ve Örtük Algı Tarafından Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Partneri açık ve örtük olarak sadakatsiz algılamanın evlilikte partnere yönelik ya da partner tarafından uygulanan şiddet ile ilişkili olup olmadığını test etmek üzere analizler yapılmıştır. Bu analizlerin sonuçları, hem açık hem de örtük sadakat algısının şiddet üzerinde yordayıcı etkisi olduğuna işaret etmektedir. Ancak bu etkiye ilişkin bulgular, partnerin sadakatine ilişkin açık ve örtük algının şiddet davranışını farklı şekillerde yordadığına işaret etmektedir. Bu durum, Düşünsel-Dürtüsel Model’in (Strack ve Deutsch, 2004), zihinde birbirinden farklı iki sürecin var olduğu ve bu süreçlerin davranışı farklı şekillerde etkileyebileceği görüşünü destekler niteliktedir. Buna göre, açık ve örtük yapılar zihinde farklı yollar izleyerek aktive olmakta ve davranışa yön vermektedirler.

Analiz bulgularına bakıldığında, partneri açık olarak sadakatsiz algılamının, hem partnere yönelik hem de partner tarafından uygulanan toplam şiddetteki varyansı anlamlı bir şekilde açıkladığı görülmektedir. Elde edilen bu bulgu, öne sürülen denence ile tutarlıdır. Bahsedildiği üzere ilişkiye yönelik gerçek ya da hayali bir tehdit algısı, bireyin kıskançlık yaşaması ile ilgilidir (White ve Mullen, 1989). Bu bağlamda, bireyin partneri tarafından aldatılabileceğine ilişkin bir korkuya sahip olması ve partnerine güvenmemesi öfke, üzüntü gibi olumsuz duygularla ilişkili olabilir. Bununla bağlantılı olarak, yaşadığı kıskançlık partnere yönelik şiddet uygulanmasına yol açabilir (Fenton ve Rathus, 2010). Aynı zamanda şiddetin karşılıklı olduğu varsayımından yola çıkıldığında, partnere sadakati konusunda güven duyulmamasının, partnerden görülen şiddet ile ilişkili olması da anlaşılır bir bulgudur.

Ancak alt boyutlar açısından bakıldığında, partnerin sadakatine ilişkin açık algının yalnızca güven duyma alt boyutunun şiddeti yordadığı görülmektedir. Yöntem bölümünden hatırlanacağı üzere, ölçeğin aldatmaya eğilim algısı alt boyutu, sadakatsizlikle ilgili davranışsal ifadeler içermektedir; başka bir deyişle, partnerin sadakatsizliğe işaret eden davranışlarıyla ilgili maddelerden oluşmaktadır. Güven duyma alt boyutu ise, sadakatsizliğe ilişkin daha soyut ifadeler yansıtmakta ve bireyin sadakat konusunda partnerine güvenip güvenmediği hakkında maddelerden oluşmaktadır. İki alt boyut sadakat algısını ölçme açısından kıyaslandığında, aldatmaya eğilim algısının, daha özel ve davranışsal maddeler içermesinden dolayı güven duymadan daha belirleyici olduğu düşünülebilir. Ancak şiddeti yordamada güven duyma boyutunun etkili çıkması bu düşünce ile çelişmektedir. Ancak bu bulgu, alanyazında yer alan bazı bilgiler çerçevesinde değerlendirildiğinde anlam

kazanmaktadır. İlk olarak, cinsiyetin değişkenler üzerindeki etkisine ilişkin bulgular hatırlanacak olursa, hem aldatmaya eğilim hem de güven duyma açısından kadın ve erkek arasında fark olduğu ve kadınların eşlerini erkeklere kıyasla daha sadakatsiz algıladıkları bulunmuştur. Bunun yanısıra erkeklerin, partnerlerinin aldatmaya eğilim algısı ortalamalarının oldukça düşük olduğu görölmüştür. Bu bağlamda düşünöldüğünde, erkeklerin puan dağılımı bir uçta toplandığından, kadınların eşlerinin aldatmaya eğilimine ilişkin algı puanlarının erkeklerin puanlarından daha baskın olduğu düşünölmektedir. Bu açıdan bakıldığında, aldatmaya eğilim algısının etkisinin anlamsız çıkması, kıskançlıkla ilgili evrimsel görüş ile açıklanabilir. Evrimsel görüşe göre, kadınlar ve erkeklerin sadakatsizliğe verdikleri tepkiler birbirinden farklıdır (Harris ve Christenfeld, 1996); erkekler daha çok cinsel sadakatsizlik sonucunda kıskançlık yaşarken, kadınlar duygusal sadakatsizliğe daha çok kıskançlık tepkisi vermektedirler (Buss ve ark., 1992; Buunk ve ark., 1996, Demirtaş, 2004). Bu bağlamda düşünöldüğünde, erkekler eşlerini genel olarak sadık algıladıkları ve evrimsel görüşe göre kadınlar eşlerinin duygusal sadakatsizliğinden dolayı daha fazla kıskançlık yaşadıklarından, güven duyma boyutu şiddet ile ilişkili çıktığı halde aldatmaya eğilim algısı boyutu anlamlı çıkmamış olabilir.

Bunun yanısıra, partnere sadakati konusunda güven duymanın şiddet ile ilişkisi, kıskançlığa dair transaksiyonel yaklaşım (Bringle, 1991) ile açıklanabilir. Bu yaklaşıma göre, kıskançlık tepkisini belirlemede üç etmen önemlidir; bunlar; bağlılık, güvensizlik ve uyarılmışlıktır. Yaklaşımda güvensizlik, “kıskanç olan bireyin, partnerinin ilişkiye olan bağlılığı hakkındaki değerlendirmelerinin bir işlevi” olarak belirtilmiştir. Bireyin partnerinin niyetinden emin olamaması, partnerin bağlılığında bir boşluk algılaması ve partnerin kıskançlık uyaran etkinlikler içinde

olması bireyde güvensizlik yaratmaktadır. Bu araştırmada, partnere sadakati konusunda güven duymamanın şiddeti yordadığı bulgusu, transaksiyonel yaklaşımı destekler niteliktedir.

Partneri örtük olarak sadakatsiz algılamanın şiddet üzerindeki yordayıcı etkisinin test edilmesi sonucu elde edilen bulgulara göre, partnerin sadakatsiz olduğuna ilişkin örtük bir algıya sahip olmak partnere yönelik uzlaşma davranışını ve partner tarafından uygulanan toplam şiddeti yordamaktadır. Bu bulgu, tıpkı partnerin sadakatsiz olduğuna ilişkin açık algı gibi örtük algının da hem partnere yönelik hem de partner tarafından uygulanan şiddet ile ilişkili olması beklentisini kısmen karşılamaktadır. Yakın ilişkilerde şiddetin karşılıklı olabileceği şeklindeki görüş ve bu araştırmanın bulguları hatırlanacak olursa, partnerin sadakatsiz olduğuna ilişkin örtük bir algının evlilikte yaşanan çatışmaları artıracak ve buna bağlı olarak çatışmalarda şiddete maruz kalma olasılığının artacağı düşünülebilir. Ancak partnerin sadakatine ilişkin örtük algının bireyin kendisinin uyguladığı şiddet ile ilişkili olmaması çalışmanın beklentisi ile uyuşmamaktadır. Fazio ve Olson (2003) örtük biliş ölçümlerinin davranışı yordamasına ilişkin bulguların karışık olduğuna değinmişlerdir. Alanyazına bakıldığında, örtük ölçümlerden elde edilen bulguların davranışı yordadığına gösteren çalışmalar olduğu görülmektedir (McConnell ve Leibold, 2001; Dovidio ve ark., 2002). Buna karşın, örtük ölçümlerin davranışı yordamadığı çalışmalar da mevcuttur (Karpinski ve Hilton, 2001). Hofmann ve arkadaşları (2005) Örtük Çağrışım Testi ile kendini ifade etmeye dayanan ölçekler arasındaki korelasyonun, açık ifadeler spontan hale geldikçe arttığını göstermişlerdir. Bu bulgudan yola çıkarak, örtük ölçeklerin otomatik çağrışimleri, kendini ifade etmeye dayanan ölçeklerin ise, çaba sarf edilerek bellekten getirilen bilgileri

yansıttığına işaret etmişlerdir. Bu çalışmada bireylerin şiddet davranışını ölçmek üzere açık bir ölçeğin kullanıldığı ve bireylerin son bir yıldaki yaşantılarını belleklerinden geri getirdikleri düşünülürse, örtük ölçümden alınan bilgi ile geçmişte sergilenen davranış arasında, iki ölçümün farklı yöntemlere dayanmasından kaynaklanan bir ilişkisizlik olması anlaşılabilir. Buradan yola çıkarak, partnere uygulanan şiddete ilişkin bilgi bellekten getirilirken belki de farkındalık dışı bir şekilde bozulmuş ya da değiştirilmiş olabilir. Buna karşılık, partnerin sadakatine ilişkin örtük algının partner tarafından uygulanan şiddet ile ilişkili çıkması, örtük algıların da davranışları yordama gücüne kanıt niteliğinde olması sebebiyle oldukça önemli bir bulgudur. Bu bulgu, bireylerin kendi davranışlarına ilişkin ifadeleri ile örtük ölçeklere verdikleri tepki arasındaki ilişkinin, başkalarının davranışlarına ilişkin ifadeleri ile örtük ölçeklere tepkileri arasındaki ilişkiden daha zayıf olduğunu göstermektedir. Bu çalışmanın bulguları, yakın ilişkilerde şiddetin büyük oranda karşılıklı seyrettiğine işaret ettiği halde böyle bir bulgunun elde edilmesi, bireylerin kendi şiddet davranışları ve partnerlerinden gördükleri şiddeti farklı şekilde algılıyor olabileceklerine işaret etmektedir. Bunun yanı sıra, katılımcıların partnerin sadakatine ilişkin örtük algılarının, partnerlerine yönelik uzlaşma davranışlarını yordadığı görülmüştür. Bulguya göre, örtük olarak partneri sadık algıladıkça uzlaşma davranışı azalmaktadır. Aslında partneri sadık algıladıkça, olumlu bir çatışma çözme yolu olan uzlaşmanın da artması beklenebilir. Buna rağmen böyle bir bulgunun elde edilmesi, uzlaşma alt boyutundan alınan puanlara ilişkin korelasyon değerlerine bakıldığında anlam kazanmaktadır. Korelasyonlara göre uzlaşma alt boyutu hem partnere yönelik toplam şiddet, hem de açık öfke ile olumlu yönde ilişkiye sahiptir. Bu bulgu, çalışmanın katılımcılarından evliliğinde şiddet yaşayanların, aynı zamanda uzlaşma

davranışlarını da daha fazla kullandığına işaret etmektedir. Bu açıdan bakıldığında, partnerini örtük olarak sadakatsiz algılamadaki artışın uzlaşma davranışında da artışa işaret etmesi anlaşılabilir. Ancak bu algı, partnerlerinden gördükleri uzlaşma davranışını yordamamaktadır. Uzlaşma davranışına ilişkin bulgular, bu davranışın da genellikle karşılıklı olduğuna işaret ettiği halde partnerin sadakatine ilişkin örtük algının yalnızca partnere yönelik uzlaşmayı açıklaması da bireylerin kendi davranışları ile partnerlerinin davranışlarını farklı şekillerde algılıyor olabilecekleri düşüncesini desteklemektedir. Aynı zamanda örtük sadakat algısının, uzlaşma davranışını yordadığı halde, uzlaşma ile ilişkili olan partnere yönelik şiddeti yordamaması da açık ölçeklerden alınan bilgiler ile örtük ölçeklerden alınan veriler arasında her zaman beklenen doğrultuda bir ilişki tespit edilemeyeceğine işaret etmektedir.

Bu düşünceye alternatif olarak, açık olarak partneri sadakatsiz olarak algılamakla, hem partnere yönelik hem de partner tarafından uygulanan şiddet arasında ilişki bulunduğu halde, partneri örtük olarak sadakatsiz algılamanın yalnızca partner tarafından uygulanan şiddet ile ilişkili olması, katılımcıların ifadelerinde her zaman gerçeği yansıtmamış olabileceğini akla getirmektedir. Tahmin edileceği üzere evlilikte şiddet yaşantısı hassas bir konudur. Psikoloji alanında bu tip hassas konular üzerine çalışılırken bireylerin özellikle kendilerine utanç verici konularda eksik ya da yanlış ifade vermesi yaygın görülen bir durumdur (Tourangeau ve Yan, 2007). Böyle durumlarda genellikle sosyal istenirlik denilen kavram devreye girmektedir (Crowne ve Marlowe, 1964). Araştırmalarda yöntemsel bir yanlılık olarak sosyal istenirlik, bazı bireylerin ölçek maddelerine gerçek hislerinden çok sosyal kabul edilirliliğe bağlı olarak yanıt verme eğilimlerine işaret etmektedir (Podsakoff ve ark., 2003). Bu

açından bakıldığında katılımcıların evliliklerindeki şiddeti ya da partnerlerinin sadakatine ilişkin algılarını, bilerek ya da bilmeyerek yanlış olarak ifade etmiş olabilecekleri düşünülmektedir. Sugarman ve Hotaling (1997), yakın ilişkilerde yaşanan şiddetin açık ölçeklerle ölçüldüğü araştırmalardan elde edilen bulguların sosyal istenirlik ile ilişkisini araştırmışlardır. Yapılan meta-analizin bulguları, partnere şiddet uygulamaya ilişkin ifadelerin, partnerden şiddet görmeye ilişkin olanlara kıyasla, sosyal istenirlikle daha çok ilişkili olduğunu göstermiştir. Başka bir deyişle bu bulgular, bireylerin partnerlerine uyguladıkları şiddeti ifade ederken şiddetin sosyal olarak kabul edilebilirliğini, partnerlerinden gördükleri şiddeti ifade ederken olduğundan daha fazla dikkate aldıklarına işaret ediyor olabilir.

4.6. Partnerin Sadakatine İlişkin Açık ve Örtük Algı ile Şiddet Arasındaki İlişkide Açık ve Örtük Öfkenin Aracı Rolüne İlişkin Bulguların Tartışılması

Bu çalışmanın çatısını oluşturan ve girişte yer verilen TTK Kuramı'na göre, yakın ilişki bağlamında gelişen bazı etmenler bireyi partnerine yönelik şiddet kullanma yönünde tahrik edebilir. Bu tahrik edici etmenlerin varlığında diğer birtakım etmenler şiddetin ortaya çıkması yönünde bireyi tetikleyebilir. Böylelikle şiddetin ortaya çıkmasında iki etmen birlikte rol oynamaktadırlar. Bu çalışmada tahrik edici bir etmen olarak “partnerin sadakatsiz olduğuna ilişkin algı”nın, tetikleyici olarak “evlilikte yaşanan öfke duygusu” aracılığında şiddetle nasıl bir ilişkisi olduğu sorusuna yanıt aranmıştır. Korelasyon analizinin sonuçları, öfke duygusunun yalnızca partnerin sadakatine ilişkin algı ölçeğinin alt boyutu olan güven duymayla ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu nedenle aracı değişken analizi ile yalnızca partnere güven duymanın evlilikte yaşanan açık öfke aracılığında şiddeti nasıl

yordadığı sorusuna yanıt aranabilmiştir. Bulgulara göre, partnere güven duyma azaldıkça hem partnere yönelik hem de partner tarafından uygulanan şiddet artmakta ve evlilikte yaşanan açık öfke bu ilişkiye aracılık etmektedir. Elde edilen bu bulgu aşağıda tartışılmıştır.

4.6.1.Güven Duyma ile Şiddet Arasındaki İlişkide Açık Öfkenin Aracı Rolüne İlişkin Bulguların Tartışılması

Bu çalışmanın temel denencelerinden biri olan, partnerin sadakatine ilişkin algının alt boyutu olan güven duymanın, açık öfke aracılığında evlilikte yaşanan şiddeti yordayıp yordamadığını test etmek üzere analizler yapılmıştır. Bu analizlerin bulguları, sadakati konusunda partnere güven duyma ile hem partnere yönelik, hem de partner tarafından uygulanan şiddet arasında, açık öfkenin aracılık ettiği bir ilişki olduğuna işaret etmektedir. Başka bir deyişle, partnere sadakati konusunda duyulan güven azaldıkça hissedilen öfke artmakta, öfke arttıkça da evlilikte daha fazla şiddet yaşanmaktadır. Bu bulgu alanyazında yer alan, sadakatsizliğin neden olduğu kıskançlık ve şiddet arasında ilişki olduğunu gösteren (Babcock, 2004; O’Leary ve ark., 2007) ve öfke duygusu ile şiddet arasındaki ilişkiyi gösteren (Norlander ve Eckhardt, 2005; Shorey ve ark., 2011) çalışmalarla tutarlıdır. Bunun yanısıra partnerin sadakatine ilişkin algının alt boyutu olan güven duymanın öfkeyi yordadığı bulgusu da beklentilerle tutarlıdır. Giriş bölümünden hatırlanacağı üzere, partnerin sadakatine ilişkin algının kıskançlıkla ilgili olduğu söylenmişti. Bunun yanısıra kıskançlığın içinde üzüntü, öfke gibi duyguları barındırdığı ve kıskançlığa verilecek tepkinin, o sırada ortaya çıkan duyguya bağlı olarak şekilleneceği görüşünden bahsedilmiştir (Sharpsteen, 1991). Bu açıdan bakıldığında, partnere sadakati

konusunda güven duymamanın, hissedilen öfkeyi açıklaması anlaşılabilir. Aracı role ilişkin bulgu değerlendirildiğinde, bu bulgu denencelerde öne sürülen beklentileri desteklemektedir. Giriş bölümünden hatırlanacağı üzere, partnerin sadakatine ilişkin algı ve öfkenin şiddeti nasıl yordayacağı konusunda TTK Kuramı temel alınmıştır (Finkel ve Eckhardt, 2013). Bu kuram doğrultusunda, partnerin sadakatsiz olduğu şeklinde bir algıya sahip olmanın, bireyleri evlilikte şiddet yaşamaya tahrik edeceği, bu tahrik edilme sonucunda ortaya çıkması beklenen öfke duygusunun ise bireyleri şiddet uygulama yönünde tetikleyeceği beklenmiştir. Başka bir deyişle, tahrik edici etmen olarak partnerin sadakatsiz olduğu algısı ile tetikleyici olarak öfke duygusunun, şiddetin ortaya çıkma sürecinde farklı roller üstlenerek birlikte etkili olacağı düşünülmüştür. Yapılan analizler sonucunda, bu şekilde bir etki gözlenmiştir; partnerin sadakatine ilişkin algının alt boyutu olan güven duyma öfke duygusunu, ve bu öfke duygusu da evlilikte yaşanan şiddeti yordamıştır. Başka bir deyişle, sadakati konusunda partnere güven duymama öfkeyi, öfke ise şiddet ortaya çıkma olasılığını artırmaktadır. Bu sonuç, TTK Kuramı'nın (Finkel ve Eckhardt, 2013), şiddetle ilişkili etmenlerin nasıl bir süreç sonucunda şiddete yol açtığına yönelik varsayımlarını desteklemektedir. Bununla beraber, partnerin sadakatine ilişkin açık algının açık öfkeyi, bunun da şiddeti yordaması, Genel Saldırganlık Modeli (Anderson ve Bushman, 2002) ve Düşünsel-Dürtüsel Model'e destek oluşturmaktadır. Buna ek olarak, güven duyma ile öfke duygusu yalnızca bireyin partnerine yönelik şiddetini değil, aynı zamanda partnerinden gördüğü şiddeti de yordamıştır. Önceden de değinildiği üzere, çalışılan örnekleme şiddetin karşılıklı seyredeceği düşünülmüş ve bu beklentiyi doğrulayan bulgular elde edilmiştir. Bu

bağlamda düşünöldüğünde, partnere yönelik şiddete neden olan bir koşulun aynı zamanda partneri de şiddet uygulamaya yöneltiyor olması anlaşılır bir durumdur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmanın sonucunda, partnerin sadakatine ilişkin algının, açık ve örtük olmak üzere iki farklı bilişsel formunun olduğu; bu açık ve örtük yapıların birbiriyle ilişkili olduğu; ve bu yapıların şiddet davranışını yordamada farklı etkilerinin olduğu şeklinde bulgular elde edilmiştir. Bu bulgular ile beklentilerin büyük oranda karşılanmış olması, sosyal psikoloji alanında özellikle tutum ve davranışlar arasındaki ilişkiler çalışılırken farklı zihinsel süreçlerin göz önünde bulundurulmasının önemini ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra, örtük yapılar ile ilgili denenceler test edilirken, ölçüm aracı olarak Örtük Çağrışım Testi ve Yaklaşma-Kaçınma Görevi'nin kullanılması da bu çalışmayı farklı kılmaktadır.

Evlilikte eşler arasında yaşanabilen şiddetin ortaya çıkmasında birtakım olumsuz duygu ve düşünceler rol oynamaktadır. TTK Kuramı'na göre şiddete yol açan bu risk etmenleri, şiddetin ortaya çıktığı süreç içinde farklı roller (tahrik edici, tetikleyici veya ketleyici) üstlenmekte ve genellikle birbirleriyle etkileşim halinde şiddete neden olmaktadır. Bu doğrultuda çalışmada, partnerin sadakatsiz olduğu şeklinde bir düşünceye sahip olmanın bireyi şiddet kullanmaya tahrik edici bir etmen olabileceği ve bu tahrik edilme sonucu yaşanan öfke duygusunun şiddete yönelik tetikleyici bir etmen olacağı öne sürülmüştür. Başka bir deyişle, öfke duygusunun, partnerin sadakatsiz olduğu algısı ile evlilikte şiddet arasındaki ilişkiye aracılık etmesi beklenmiştir. Alanyazında yer alan araştırmalar partnerin sadakatsiz olduğu algısının sonucunda yaşanan kıskançlığın ve öfke duygusunun yakın ilişkilerde yaşanan şiddetle ilişkisine işaret etmektedir. Ancak bu iki etmenin birlikte, nasıl bir zihinsel

sürecin sonucunda şiddete yol açtığına dair bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle bu çalışmada partnerin sadakatine ilişkin algı ve öfke duygusunun nasıl bir zihinsel süreçten geçerek şiddete neden olduğu da ele alınmıştır. Halihazırdaki çalışma, partnerin sadakatine ilişkin algı ve öfke duygusunun hem açık hem de örtük olarak değerlendirilmesi ve zihindeki açık ve örtük yapıların, farklı sistemlerde işlenerek davranışı belirlediğini öne süren Düşünsel-Dürtüsel Model ile saldırganlığın nasıl bir süreç sonucunda ortaya çıktığını açıklamak üzere geliştirilen Genel Saldırganlık Modeli'nin varsayımlarının birleştirilmesi açısından bir ilk çalışmadır. Bahsedilen 3 modelin (TTK, Düşünsel-Dürtüsel Model ve Genel Saldırganlık) sayıltıları bir araya getirilerek bu çalışmanın denenceleri oluşturulmuştur. Bu doğrultuda, partnerin sadakatine ilişkin açık algının açık öfke, örtük algının ise örtük öfke aracılığıyla şiddeti yordaması beklenmiştir. Bu denencelerin yanısıra halihazırdaki çalışmada, açık ve örtük yapıların birbirleriyle ilişkili olup olmadığı, evlilikte şiddetin karşılıklı olup olmadığı ve çalışmanın değişkenleri olan şiddet, partnerin sadakatine ilişkin açık-örtük algı ve açık-örtük öfke duygusu açısından cinsiyetler arasında bir fark olup olmadığı sorularına da yanıt aranmıştır.

Çalışmanın sonucunda, alanyazına katkı sağlayacağı düşünülen birtakım anlamlı bulgular elde edilmiştir. İlk olarak, partnerin sadakatine ilişkin hem açık hem de örtük algının şiddeti yordadığı belirlenmiştir. Bu bulgu ile, hem sadakatsizlik algısı ile şiddet arasındaki ilişki tespit edilmiş, hem de zihindeki açık yapılar kadar örtük yapıların da şiddeti yordama gücü olduğu tespit edilmiştir. Ancak, partnerin sadakatine ilişkin açık algının alt boyutlarından biri olan güven duyma hem partnere yönelik hem de partner tarafından uygulanan şiddeti yordarken, partnerin sadakatine

ilişkin örtük algının yalnızca partner tarafından uygulanan şiddeti yordadığı görülmüştür. Bu durum, örtük ölçekler ve açık ölçekler ile elde edilen bilgiler farklı zihinsel süreçler sonucunda bellekten getirildiği için bu ölçekler arasındaki ilişkinin azalabileceğine ya da açık ölçeklerle yapılan ölçümlerde birtakım yanlışlıklar olabileceğine işaret etmekte ve bu anlamda örtük tutum ölçümünün önemine işaret etmektedir. Bununla beraber, beklenildiği üzere partnerin sadakatine ilişkin açık algı ile örtük algı arasında düşük ancak anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu bulgunun da, davranışı etkileme gücüne sahip bu iki yapının ilişkili olmalarına rağmen birbirlerinden farklı olduklarını göstermesi açısından, alanyazına önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Partnerin sadakatine ilişkin algı ile şiddet arasındaki ilişkide öfkenin aracı rolüne ilişkin denenceler ise kısmen doğrulanabilmiştir. Açık ölçeklerle ilgili sonuçlara bakıldığında, sadakat algısının alt boyutu olan güven duymanın, açık öfke aracılığında öfkeyi yordadığı bulgusu elde edilmiştir. Bu bulgu ile, TTK Kuramı'nın sayılısı desteklenmiştir. Başka bir deyişle, şiddete tahrik edici olduğu düşünülen bir etmenin, tetikleyici olduğu düşünülen başka bir etmen aracılığıyla şiddeti yordadığına kanıt oluşturan bir bulgu elde edilmiştir. Bunun yanısıra Düşünsel-Dürtüsel Model ve Genel Saldırganlık Modeli'nin öngörülleri doğrultusunda öne sürülen denencelerden birisi desteklenmiştir. Buna göre, açık (farkında olunan) yapılar birlikte davranıştaki değişimi açıklamaktadır. Ancak örtük yapılarla ilgili denence desteklenememiştir. Çalışmada örtük öfkeyi ölçmek üzere kullanılan Yaklaşma-Kaçınma Görevi, hiçbir değişken ile ilişkili bulunmamıştır. Bunun nedeninin, bu çalışmada görevin daha önce kullanılmadığı bir şekilde kullanılması olabileceği düşünülmektedir.

Bunun yanısıra, beklendiği üzere, evlilikte yaşanan şiddetin karşılıklı olduğu bulgusu elde edilmiştir. Şiddet kullanma açısından kadın ve erkekler arasında bir fark olup olmadığına bakıldığında ise, cinsiyetler arasında bir fark olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Evlilikte yaşanan şiddetin karşılıklı olduğu ve şiddet uygulama açısından cinsiyetler arasında bir fark olmadığı bulgusu, yaygın çift şiddeti adı verilen şiddet türüne kanıt oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme ve şiddetin alt boyutlarından alınan puanların ortalamaları düşünüldüğünde, bu bulgu anlam kazanmaktadır. Yakın ilişkilerde kadının gördüğü şiddete ilişkin alanyazında yer alan bulgular hatırlanacak olursa, bu çalışmadan elde edilen bulguların, yakın ilişki terörü adı verilen, genellikle mağdur olan tarafın kadın olduğu ve kadının büyük zarar gördüğü şiddet türünden farklı bir tür olan yaygın çift şiddetine işaret ettiği görülebilir.

Bunların yanısıra, çalışmanın birtakım sınırlılıkları da bulunmaktadır. İlk olarak, bu çalışmada elde edilen bulgular, tam deneysel bir çalışmaya dayanmadığı için değişkenler arasındaki ilişkilerden neden-sonuç çıkarımları yapılamamaktadır. İkinci olarak, araştırmanın verileri oldukça küçük bir örneklem grubundan toplandığından, bu bulguların evrene genellenmesi sınırlanmaktadır. Bunun yanısıra, örneklemin hem normal örneklem olması hem de dar olması nedeniyle, şiddetin alt boyutları ayrı ayrı değerlendirilememiştir. Gelecek çalışmalarda, daha geniş ve farklı örneklem gruplarıyla çalışılarak şiddetin alt boyutları ayrı ayrı ele alınabilir. Yine örneklem özelliklerinden dolayı (dar ve normal örneklem olması) analizler yapılırken değişkenlerin ortak etkilerine bakılamamış ve değişkenler arası ilişkiler üzerinde cinsiyetin etkisi incelenememiştir. Yakın ilişkiler alanında çalışılan konularda cinsiyetin oldukça önemli bir değişken olduğu düşünülürse, bu çalışma daha geniş ve cinsiyetler arası farkı test etmeye uygun bir örneklem grubuyla tekrarlanabilir.

Ayrıca bu çalışmanın örneklemini evli bireyler oluşturmaktadır. Gelecek çalışmalar evli çiftler, ya da farklı romantik yakın ilişki grupları (çıkan, birlikte yaşayan, nişanlı, vs.) ile yürütülebilir. Bilindiği üzere bu çalışmada şiddete neden olan etmenler olarak yalnızca partnerin sadakatine ilişkin algı ve öfke duygusu ele alınmıştır. İlerde yapılacak çalışmalarda başka etmenler arasındaki ilişkilere bakılabilir ve bu çalışmaya katılmayan ketleme süreci de çalışmaya eklenebilir. Ayrıca şiddet davranışını belirlemek üzere, yaşantıların zihinden bilinçli bir şekilde geri getirilmesine dayanan açık bir ölçek yerine anlık davranışı ölçen bir araç kullanılabilir ve partnerin sadakatine ilişkin algının bu tepki üzerindeki etkisi incelenebilir. Son olarak, bu çalışmada örtük öfkenin ölçümü için kullanılan Yaklaşma-Kaçınma Görevi yeniden düzenlenerek örtük öfkeyi ölçüp ölçmediği yeniden test edilebilir ya da örtük öfke duygusunu ölçmek üzere başka örtük ölçekler kullanılabilir.

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, evlilikte partnerin sadakatine ilişkin açık ve örtük algı ile evlilikte çiftler arasında yaşanan şiddet arasında, açık ve örtük öfke duygusunun aracılık ettiği bir ilişki olup olmadığını test etmektir. Bunun yanısıra evlilikte şiddetin karşılıklı olup olmadığı ile partnerin sadakatine ilişkin algı ve öfkenin açık ve örtük şekilleri arasında ilişki olup olmadığı da çalışmanın sorularıdır. Çalışmanın örnekleme normal örneklemden seçilmiş 84 evli bireyden oluşmaktadır. Veri toplamak amacıyla Sadakat Algısı Ölçeği, Örtük Çağrışım Testi, Duygu Deneyimi Ölçeği ve Yaklaşma- Kaçınma Görevi kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda araştırma denencelerinin bir kısmı desteklenmiştir. Bulgular, partnerin sadakatine ilişkin açık ve örtük algı arasında ilişki olduğuna; hem açık hem de örtük sadakat algısının evlilikte yaşanan şiddeti yordamada etkili olduğuna; sadakat algısının alt boyutu olan güven duymanın, evlilikte yaşanan şiddeti yordadığına ve açık öfkenin bu ilişkiye aracılık ettiğine; evlilikte yaşanan şiddetin büyük bir oranda karşılıklı seyrettiğine işaret etmektedir. Ancak bulgular, örtük öfkeye ilişkin denenceleri desteklememiştir. Çalışmanın bulguları ve gelecekte yapılacak çalışmalar için öneriler tartışılmıştır.

ABSTRACT

The aim of the present study is to test the relationship between explicitly and implicitly perceived fidelity of the partner and violence between couple which is mediated by explicit and implicit anger in marriage. On the other hand, mutuality of marital violence and the relationships between explicit and implicit forms of perceived fidelity of the partner and anger are other research questions. Study sample consisted of 84 married people which is selected from normal sample. Instruments included Perception of Fidelity Scale, Implicit Association Test, Emotional Experience Scale and Approach- Avoidance Task. As a result of the analysis, the hypotheses are partially supported. The results indicated that there is a relationship between explicitly and implicitly perceived fidelity; both explicitly and implicitly perceived fidelity have an effect to predict violence in marriage; trust subdimension of perception of fidelity predicts violence in marriage and explicit anger mediates this relationship; violence in marriage is mutual to a large extent. However, the results did not support the hypotheses related to implicit anger. Results of the study and suggestions for future research were discussed.

KAYNAKLAR

- Aba, Y.A. (2008). Çatışmaların Çözümüne Yaklaşım Ölçeği'nin "The Revised Conflict Tactics Scales (CTS-2)" üniversite öğrencilerinde geçerlik ve güvenirlik çalışması. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Antalya: Akdeniz Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Abramsky, T., Watts, C.H., Garcia-Moreno, C., Devries, K., Kiss, L., Ellsberg, M. ve ark. (2011). What factors are associated with recent intimate partner violence? Findings from the WHO multi-country study on women's health and domestic violence. *BMC Public Health*, 11, 109.
- Adams, R.B., Ambady, N., Macrae, C.N. ve Kleck, R.E. (2006). Emotional expressions forecast approach-avoidance behavior. *Motivation and Emotion*, 30, 179-188.
- Aidman, E.V. ve Carroll, S.M. (2003). Implicit individual differences: Relationships between implicit self-esteem, gender identity, and gender attitudes. *European Journal of Personality*, 17, 19-37.
- Akdemir, A., Cangöz, D., Örsel, S. ve Selekler, K. (2007). Hafif Kognitif Bozukluğu Olan Hastalarla Alzheimer Tipi Demans Hastalarının Örtük Bellek Performansı Açısından Karşılaştırılması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 18 (2), 118-128.

- Aktan, T. (2012). Compensatory nature of mixed stereotypes: An investigation of underlying mechanisms in the framework of stereotype content model. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara: ODTÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Allen, E.S. ve Baucom, D.H. (2004). Adult attachment and patterns of extradyadic involvement. *Family Process*, 43 (4), 467-488.
- Alpay, A. (2009). Yakın ilişkilerde bağışlama: Bağışlamanın; bağlanma, benlik saygısı, empati ve kıskançlık değişkenleri yönünden incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara: A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altınay, A.G. ve Arat, Y. (2007). *Türkiye’de kadına yönelik şiddet araştırma raporu*, Ankara: Tübitak.
- Anderson, K.L. (1997). Gender, status and domestic violence: An integration of feminist and family violence approaches. *Journal of Marriage and Family*, 59 (3), 655-669.
- Anderson, K.L. (2005). Theorizing gender in intimate partner violence research. *Sex Roles*, 52 (11/12), 853-865.
- Anderson, C.A. ve Bushman, B.J. (2002). Human aggression. *Annual Reviews of Psychology*, 53, 27-51.
- Archer, J. (2000). Sex differences in aggression between heterosexual partners: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 126 (5), 651-680.

- Atkins, D.C., Baucom, D.H. ve Jacobson, N.S. (2001). Understanding infidelity: Correlates in a national random sample. *Journal of Family Psychology*, 15 (4), 735-749.
- Averill, J.R. (1983). Studies on anger and aggression.-Implications for theories of emotion. *American Psychologist*, 38 (11), 1145-1160.
- Babcock, J.C., Costa, D.M., Green, C.M. ve Eckhardt, C.I. (2004). What situations induce intimate partner violence? A reliability and validity study of the Proximal Antecedents to Violent Episodes (PAVE) Scale. *Journal of Family Psychology*, 18, 433-442.
- Banaji, M.R. ve Greenwald, A.G. (1995). Implicit gender stereotyping in judgments of fame. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68 (2), 181-198.
- Banse, R., Seise, J. ve Zerbis, N. (2001). Implicit attitudes towards homosexuality: Reliability, validity, and controllability of the IAT. *Zeitschrift für Experimentelle Psychologie*, 48 (2), 145-160.
- Bargh, J.A. ve Chartrand, T.L. (1999). The unbearable automaticity of being. *American Psychologist*, 54 (7), 462-479.
- Barlett, C.P. ve Anderson, C.A. (2013). Bad news, bad times, and violence: The link between economic distress and aggression. *Psychology of Violence*, 4 (3), 309-321.

- Baron, R.M. ve Kenny, D.A. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51 (6), 1173-1182.
- Baron, K.G., Smith, T.W., Butner, J., Nealey-Moore, J. Hawkins, M.W. ve Uchino, B.N. (2007). Hostility, anger, and marital adjustment: Concurrent and prospective associations with psychosocial vulnerability. *Journal of Behavioral Medicine*, 30 (1), 1-10.
- Bell, K.M. ve Naugle, A.E. (2008). Intimate partner violence theoretical considerations: Moving towards a contextual framework. *Clinical Psychology Review*, 28, 1096-1107.
- Berkowitz, L. (1990). On the formation and regulation of anger and aggression: A cognitive- neoassociationistic analysis. *American Psychologist*, 45 (4), 494-503.
- Berkowitz, L. (2003). Affect, aggression and antisocial behavior. R.J. Davidson, K. Scherer ve H.H. Goldsmith (Ed.), *Handbook of Affective Sciences* içinde (804-823). New York: Oxford University Press.
- Berkowitz, L. ve Harmon-Jones, E. (2004). Toward an understanding of the determinants of anger. *Emotion*, 4 (2), 107-130.
- Bringle, R.G. (1991). Psychosocial aspects of jealousy: A transactional model. P. Salovey (Ed.), *The Psychology of Jealousy and Envy* içinde (103-131). New York: The Guilford Press.

- Brush, L.D. (1990). Violent acts and injurious outcomes in married couples: Methodological issues in the national survey of families and households. *Gender & Society*, 4 (1), 56-67.
- Buss, D.M., Larsen, R.J., Westen, D. ve Semmelroth, J. (1992). Sex differences in jealousy: Evolution, physiology, and psychology. *Psychological Science*, 3 (4), 251-255.
- Buss, D.M., Shackelford, T.K., Kirkpatrick, L.A., Choe, J.C., Lim, H.K. ve ark. (1999). Jealousy and the nature of beliefs about infidelity: Test of competing hypotheses about sex differences in the United States, Korea, and Japan. *Personal Relationships*, 6, 125-150.
- Buunk, B.P., Angleitner, A., Oubaid, V. ve Buss, D.M. (1996). Sex differences in jealousy in evolutionary and cultural perspective: Tests from the Netherlands, Germany and the United States. *Psychological Science*, 7 (6), 359-363.
- Campbell, J., Jones, A.S., Dienemann, J., Kub, J., Schollenberger, J. ve ark. (2002). Intimate partner violence and physical health consequences. *Archives of Internal Medicine*, 162, 1157-1163.
- Cangöz, B. (2002). İleri yaşlılar ile genç yetişkinlerde kodlama düzeyinin örtük ve açık bellek üzerindeki etkisi. *Geriatrics*, 5 (4), 125-131.
- Carbone-Lopez, K., Kruttschnitt, C. ve Macmillan, R. (2006). Patterns of intimate partner violence and their associations with physical health, psychological distress, and substance use. *Public Health Reports*, 121, (382-392).

- Carver, C.S. ve Harmon-Jones, E. (2009). Anger is an approach-related affect: Evidence and implications. *Psychological Bulletin*, 135 (2), 183-204.
- Chen, M. ve Bargh, J.A. (1999). Nonconscious approach and avoidance behavioral consequences of the automatic evaluation effect. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 25, 215-224.
- Coker, A.L., Smith, P.H., McKeown, R.E. ve King, M.J. (2000). Frequency and correlates of intimate partner violence by type: Physical, sexual, and psychological battering. *American Journal of Public Health*, 90 (4), 553-559.
- Crowne, D.P. ve Marlowe, D. (1964). *The Approval Motive: Studies in Evaluative Dependence*. New York: Wiley.
- Cunradi, C.B., Caetano, R. ve Schafer, J. (2002). Socioeconomic predictors of intimate partner violence among White, Black and Hispanic couples in the United States. *Journal of Family Violence*, 17 (4), 377-389.
- Demirtaş, H.A. (2004). Yakın ilişkilerde kıskançlık (bireysel, ilişkisel ve durumsal değişkenler). Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demirtaş-Madran, H.A. (2008). Duygusal ve cinsel kıskançlık açısından temel cinsiyet farklılıkları: Evrimsel yaklaşım ve süregelen tartışmalar. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 19 (3), 300-309.
- Demirtaş, H.A. ve Dönmez, A. (2006). Jealousy in close relationships: Personal, relational, and situational variables. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 17 (3), 181-191.

- Dentale, F., Vecchione, M., De Coro, A. ve Barbaranelli, C. (2012). On the relationship between implicit and explicit self-esteem: The moderating role of dismissing attachment. *Personality and Individual Differences*, 52, 173-177.
- DeWall, C.N., Anderson, C.A. ve Bushman, B.J. (2011). The general aggression model: theoretical extensions to violence. *Psychology of Violence*, 1 (3), 245-258.
- Dijkstra, P. ve Buunk, A.P. (1998). Jealousy as a function of rival characteristics: An evolutionary perspective. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 24, 1158-1166.
- Dixon, L. ve Graham-Kevan, N. (2011). Understanding the nature and etiology of intimate partner violence and implications for practice and policy. *Clinical Psychology Review*, 31, 1145-1155.
- Dobash, R.E. ve Dobash R.P. (1979). *Violence against Wives*. New York: The Free Press.
- Dobash, R.P. ve Dobash, R.E. (2004). Women's violence to men in intimate relationships: Working on a puzzle. *British Journal of Criminology*, 44, 324-349.
- Doğulu, C. (2012). System justification and terror management: Mortality salience as a moderator of system-justifying tendencies in gender context. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara: ODTÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Dovidio, J.F., Kawakami, K. ve Gaertner, S.L. (2002). Implicit and explicit prejudice and interracial interaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82 (1), 62-68.
- Dovidio, J.F., Kawakami, K., Johnson, C., Johnson, B. ve Howard, A. (1997). On the nature of prejudice: Automatic and controlled processes. *Journal of Experimental Social Psychology*, 33, 510-540.
- Drigotas S.M. ve Barta, W. (2001). The cheating heart: Scientific explorations of infidelity. *Current Directions in Psychological Science*, 10, 177-180.
- Dutton, D.G. (1985). An ecologically nested theory of male violence toward intimates. *International Journal of Women's Studies*, 8 (4), 404-413.
- Dutton, D.G. ve Nicholls, T.L. (2005). The gender paradigm in domestic violence: Research and theory. *Aggression and Violent Behavior*, 10, 680-714.
- Eagly, A.H. ve Chaiken, S. (1993). *The psychology of attitudes*. Fort Worth, TX: Harcourt Brace Jovanovich.
- Eckhardt, C.I. ve Crane, C.A. (2014). Male perpetrators of intimate partner violence and implicit attitudes toward violence: Associations with treatment outcomes. *Cognitive Therapy and Research*, 38 (3), 291-301.
- Eckhardt, C.I., Samper, R.E. ve Murphy, C.M. (2008). Anger disturbances among perpetrators of intimate partner violence: Clinical characteristics and outcomes of court-mandated treatment. *Journal of Interpersonal Violence*, 23 (11), 1600-1617.

- Eckhardt, C.I., Samper, R., Suhr, L. ve Holtzworth-Munroe, A. (2012). Implicit attitudes towards violence among male perpetrators of intimate partner violence. *Journal of Interpersonal Violence*, 27, 471-491.
- Egloff, B. ve Schmukle, S.C. (2002). Predictive validity of an implicit association test for assessing anxiety. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83 (6), 1441-1455.
- Ellsberg, M., Jansen, H.A., Heise, L., Watts, C.H., Garcia-Moreno, C. ve ark. (2008). Intimate partner violence and women's physical and mental health in the WHO multi-country study on women's health and domestic violence: An observational study. *Lancet*, 371 (5), 1165-1172.
- Fazio, R.H. (2001). On the automatic activation of associated evaluations: An overview. *Cognition and Emotion*, 15 (2), 115-141.
- Fazio, R.H. ve Olson, M.A. (2003). Implicit measures in social cognition research: Their meaning and use. *Annual Reviews of Psychology*, 54, 297-327.
- Fenton, B. ve Rathus, J.H. (2010). Men's self-reported descriptions and precipitants of domestic violence perpetration as reported in intake evaluations. *Journal of Family Violence*, 25 (2), 149-158.
- Field, C.A. ve Caetano, R. (2005). Longitudinal model predicting mutual partner violence among White, Black, and Hispanic couples in the United States general population. *Violence and Victims*, 20 (5), 499-511.

Finkel, E.J. (2007). Impelling and inhibiting forces in the perpetration of intimate partner violence. *Review of General Psychology*, 11 (2), 193-207.

Finkel, E.J., DeWall, C.N., Slotter, E.B., McNulty, J.K., Pond, Jr., R.S. ve ark. (2012). Using I³ theory to clarify when dispositional aggressiveness predicts intimate partner violence perpetration. *Journal of Personality and Social Psychology*, 102 (3), 533-549.

Finkel, E.J. ve Eckhardt, C.I. (2013). Intimate partner violence. J.A. Simpson ve L. Campbell, (Ed.), *The Oxford Handbook of Close Relationships* içinde (452-474). New York: Oxford University Press.

Follingstad, D.R. ve Edmundson, M. (2010). Is psychological abuse reciprocal in intimate relationships? Data from a national sample of American adults. *Journal of Family Violence*, 25, 495-508.

Foran, H.M. ve O'Leary, K.D. (2008). Problem drinking, jealousy, and anger control: Variables predicting physical aggression against a partner. *Journal of Family Violence*, 23, 141-148.

Forste, R. ve Tanfer, K. (1996). Sexual exclusivity among dating, cohabiting and married women. *Journal of Marriage and The Family*, 58, 33-47.

Garcia, P.R.J.M., Restubog, S.L.D. ve Denson, T.F. (2010). The moderating role of prior exposure to aggressive home culture in the relationship between negative reciprocity beliefs and aggression. *Journal of Research in Personality*, 44 (3), 380-385.

- Gawronski, B. ve Strack, F. (2004). On the propositional nature of cognitive consistency: Dissonance changes explicit, but not implicit attitudes. *Journal of Experimental Social Psychology*, 40, 535-542.
- Gawronski, B. ve Bodenhausen, G.V. (2006). Associative and propositional processes in evaluation: An integrative review of implicit and explicit attitude change. *Psychological Bulletin*, 132 (5), 692-731.
- Gawronski, B. ve LeBel, E.P. (2008). Understanding patterns of attitude change: When implicit measures how change, but explicit measures do not. *Journal of Experimental Social Psychology*, 44, 1355-1361.
- Gawronski, B., Deutsch, R. ve Banse, R. (2011). Response interference tasks as indirect measures of automatic associations. K.C. Klauer, C. Stahl ve A. Voss, (Ed.), *Cognitive methods in social psychology* içinde (78-123). New York: Guilford Press.
- Gil-Gonzalez, D., Vives-Cases, C., Ruiz, M.T., Carrasco-Portino, M. ve Alvarez-Dardet, C. (2007). Childhood experiences of violence in perpetrators as a risk factor of intimate partner violence: A systematic review. *Journal of Public Health*, 30 (1), 14-22.
- Glashouwer, K.A., Vroling, M.S., Jong, P.J., Lange, W.G., Keijser, J. (2013). Low implicit self-esteem and dysfunctional automatic associations in social anxiety disorder. *Journal of Behavioral Therapy and Experimental Psychiatry*, 44, 262-270.

- Goff, P.A., Eberhardt, J.L., Williams, M.J. ve Jackson, M.C. (2008). Not yet human: Implicit knowledge, historical dehumanization, and contemporary consequences. *Journal of Personality and Social Psychology*, 94 (2), 292-306.
- Golby, A., Silverberg, G., Race, E., Gabrieli, S., O'Shea, J., Knierim, K. ve ark. (2005). Memory encoding in Alzheimer's disease: An fMRI study of explicit and implicit memory. *Brain*, 128 (4), 773-787.
- Golding, J.M. (1999). Intimate partner violence as a risk factor for mental disorders: A meta-analysis. *Journal of Family Violence*, 14 (2), 99-132.
- Graham-Kevan, N. ve Archer, J. (2003). Intimate terrorism and common couple violence. A test of Johnson's predictions in four British samples. *Journal of Interpersonal Violence*, 18 (11), 1247-1270.
- Greenwald, A.G. ve Banaji, M.R. (1995). Implicit social cognition: Attitudes, self-esteem, and stereotypes. *Psychological Review*, 102 (1), 4-27.
- Greenwald, A.G., McGhee, D.E. ve Schwartz, J.L.K. (1998). Measuring individual differences in implicit cognition: The implicit association test. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74 (6), 1464-1480.
- Greenwald, A.G. ve Farnham, S.D. (2000). Using the implicit association test to measure self-esteem and self-concept. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79 (6), 1022-1038.

Greenwald, A.G. ve Nosek, B.A. (2001). Health of the implicit association test at age 3. *Zeitschrift für Experimentelle Psychologie*, 48 (2), 85-93.

Greenwald, A.G., Nosek, B.A. ve Banaji, M.R. (2003). Understanding and using the Implicit Association Test: An improved scoring algorithm. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85 (2), 197-216.

Greenwald, A.G., Poehlman, T.A., Uhlmann, E.L. ve Banaji, M.R. (2009). Understanding and using the Implicit Association Test: III. Meta-analysis of predictive validity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 97 (1), 17-41.

Grumm, M., Hein, S. ve Fingerle, M. (2011). Predicting aggressive behavior in children with the help of measures of implicit and explicit aggression. *International Journal of Behavioral Development*, 35 (4), 352-357.

Guerrero, L.K., Andersen, P.A., Jorgensen, P.F., Spitzberg, B.H. ve Eloy, S.V. (1995). Coping with the green-eyed monster: Conceptualizing and measuring communicative responses to romantic jealousy, *Western Journal of Communication*, 59, 270-304.

Güler, N., Tel, H. Ve Tuncay, F.Ö. (2005). Kadının aile içinde yaşanan şiddete bakışı. *C.Ü. Tıp Fakültesi Dergisi*, 27 (2), 51-56.

Güngör-Houser, A. (2009). Evli bireylerin sahip oldukları iletişim çatışması türü, romantik kıskançlık ve duygusal zeka düzeylerinin evlilik doyumları üzerine etkisi. Yayımlanmamış doktora tezi. Ankara: A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Haden, S.C. ve Hojjat, M. (2006). Aggressive responses to betrayal: Type of relationship, victim's sex and nature of aggression. *Journal of Social and Personal Relationships*, 23 (1), 101-116.
- Harders, C. (2011). Gender relations, violence and conflict transformation. *Advancing Conflict Transformation. The Berghof Handbook II* içinde (131-155). Opladen/Farmington Hills: Barbara Budrich Publishers.
- Harris, C.R. ve Christenfeld, N. (1996). Gender, jealousy, and reason. *Psychological Science*, 7 (6), 364-366.
- Harris, C.R. (2003). A review of sex differences in sexual jealousy, including self-report data, psychophysiological responses, interpersonal violence and morbid jealousy. *Personality and Social Psychology Review*, 7, 102-128.
- Harris, C.R. ve Darby, R.S. (2010). Jealousy in adulthood. S.L. Har ve M. Legerstee (Ed.), *Handbook of Jealousy: Theory, Research, and Multidisciplinary Approaches* içinde (547-571). UK: Blackwell Publishing Ltd.
- Hetts, J.J., Sakuma, M. ve Pelham, B.W. (1999). Two roads to positive regard: Implicit and explicit self-evaluation and culture. *Journal of Experimental Social Psychology*, 35, 512-559.
- Hofmann, W., Gawronski, B., Gschwendner, T., Le, H. ve Schmitt, M. (2005). A meta-analysis on the correlation between the implicit association test and explicit self-report measures. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 31 (10), 1369-1385.

- Hosie, J., Gilbert, F., Simpson, K. ve Daffern, M. (2014). An examination of the relationship between personality and aggression using the general aggression and five factor models. *Aggressive Behavior*, 40 (2), 189-196.
- Jansen, H.A.F.M. (2011). Lessons from Turkey: Men's perceptions on violence against women. T. Saiaş, W. Stark ve D. Fryer (Ed.), *Community Psychology: Common Values, Diverse Practices* içinde (230-233). Saint-Cloud: AFPC.
- Jewkes, R. (2002). Intimate partner violence: Causes and prevention. *Lancet*, 359, 1423-1429.
- Johnson, M.P. ve Ferraro, K.J. (2000). Research on domestic violence in the 1990s: Making distinctions. *Journal of Marriage and the Family*, 62, 948-963.
- Johnson, M.P. ve Leone, J.M. (2005). The differential effects of intimate terrorism and situational couple violence. Findings from the national violence against women survey. *Journal of Family Issues*, 26 (3), 322-349.
- Johnson, M.P. (2006). Conflict and control: Gender symmetry and asymmetry in domestic violence. *Violence Against Women*, 12 (11), 1003-1018.
- Karaboğa, I. (2013). Şiddete maruz kalan kadınlarda psikolojik belirtiler: Kişilik özellikleri ve sosyal destek algısı açısından bir inceleme. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara: A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karpinski, A. ve Hilton, J.L. (2001). Attitudes and the implicit association test. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81 (5), 774-778.

- Kimmel, M.S. (2002). "Gender Symmetry" in domestic violence. *Violence Against Women*, 8 (11), 1332-1363.
- Kolburan, G. (1998). Eş öldürme olgularında sosyal kültürel ve psikolojik faktörler. Yayınlanmamış doktora tezi. İstanbul: İ.Ü. Adli Tıp Enstitüsü.
- Kramer, U.M., Jansma, H., Tempelmann, C. ve Münte, T.F. (2007). Tit-for-tat: The neural basis of reactive aggression. *NeuroImage*, 38, 203-211.
- Krieglmeyer, R., Wittstadt, D. ve Strack, F. (2009). How attribution influences aggression: Answers to an old question by using an implicit measure of anger. *Journal of Experimental Social Psychology*, 45, 379-385.
- KSGM. (2008). *Aile içi şiddetle mücadele el kitabı*. Ankara: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.
- KSGM. (2009). *Türkiye’de kadına yönelik aile içi şiddet*. Ankara: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.
- LeBel, E.P. ve Campbell, L. (2012). The interactive role of implicit and explicit partner evaluations on ongoing affective and behavioral romantic realities. *Social Psychological and Personality Science*, 4 (2), 167-174.
- Marsh, A.A., Ambady, N. ve Kleck, R.E. (2005). The effects of fear and anger facial expressions on approach-and avoidance-related behaviors. *Emotion*, 5 (1), 119-124.

- McConnell, A.R. ve Leibold, J.M. (2001). Relations among the Implicit Association Test, discriminatory behavior, and explicit measures of racial attitudes. *Journal of Experimental Social Psychology*, 37, 435-442.
- Meyer, D.E. ve Schvaneveldt, R.W. (1971). Facilitation in recognizing pairs of words: Evidence of a dependence between retrieval operations. *Journal of Experimental Psychology*, 90 (2), 227-234.
- Moore, T.M., Stuart, G.L., Meehan, J.C., Rhatigan, D.L., Hellmuth, J.C. ve Keen, S.M. (2008). Drug abuse and aggression between intimate partners: A meta-analytic review. *Clinical Psychology Review*, 28, 247-274.
- Mullen, P.E. ve Martin J. (1994). Jealousy: A community study. *The British Journal of Psychiatry*, 164, 35-43.
- Murray, S.L., Pinkus, R.T., Holmes, J.G., Harris, B., Gomillion, S. ve ark. (2011). Signaling when (and when not) to be cautious and self-protective: Impulsive and reflective trust in close relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 101 (3), 485-502.
- Norlander, B. ve Eckhardt, C. (2005). Anger, hostility, and male perpetrators of intimate partner violence: A meta-analytic review. *Clinical Psychology Review*, 25, 119-152.
- Nosek, B.A., Greenwald, A.G. ve Banaji, M.R. (2005). Understanding and using the implicit association test: II. method variables and construct validity. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 31 (2), 166-180.

- O'Connor, B.P. (2000). SPSS and SAS programs for determining the number of components using parallel analysis and Velicer's MAP test. *Behavior Research Methods, Instrumentation, and Computers*, 32, 396-402.
- O'Leary, K.D. (2000). Are women really more aggressive than men in intimate relationships? Comment on Archer. *Psychological Bulletin*, 126 (5), 685-689.
- O'Leary, K.D., Slep, A.M.S. ve O'Leary, S.G. (2007). Multivariate models of men's and women's partner aggression. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 75 (5), 752-764.
- Ortony, A. ve Turner, T.J. (1990). What's basic about basic emotions? *Psychological Review*, 97 (3), 315-331.
- Özen, A. (2012). Experience and expression of emotions in marital conflict: An attachment theory perspective. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Page, A.Z. ve İnce, M. (2008). Aile içi şiddet konusunda bir derleme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 11 (22), 81-94.
- Parish, W.L., Wang, T.F., Laumann, E.O., Pan, S.M. ve Luo, Y. (2004). Intimate partner violence in China: National prevalence, risk factors and associated health problems. *International Family Planning Perspectives*, 30 (4), 174-181.
- Perruchet, P. ve Baveux, P. (1989). Correlational analyses of explicit and implicit memory performance. *Memory & Cognition*, 17 (1), 77-86.

- Perugini, M. (2005). Predictive models of implicit and explicit attitudes. *British Journal of Social Psychology*, 44, (29-45).
- Podsakoff, P.M., MacKenzie, S.B., Lee, J.Y. ve Podsakoff, N.P. (2003). Common method biases in behavioral research: A critical review of the literature and recommended remedies.
- Polat, D. (2006). Evli bireylerin evlilik uyumları, aldatma eğilimleri ve çatışma eğilimleri arasındaki ilişkilerin bazı değişkenler açısından incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara: A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Prospero, M. ve Kim, M. (2009). Mutual partner violence: Mental health symptoms among female and male victims in four racial/ethnic groups. *Journal of Interpersonal Violence*, 24 (12), 2039-2056.
- Rajaram, S. ve Roediger, H.L. (1993). Direct comparison of four implicit memory tests. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, 19 (4), 765-776.
- Richetin, J. ve Richardson, D.S. (2008). Automatic processes and individual differences in aggressive behavior. *Aggression and Violent Behavior*, 13, 423-430.
- Riggs, D.S., Caulfield, M.B. ve Street, A.E. (2000). Risk for domestic violence: Factors associated with perpetration and victimization. *Journal of Clinical Psychology*, 56 (10), 1289-1316.

- Rinck, M. ve Becker, E.S. (2007). Approach and avoidance in fear of spiders. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 38, 105-120.
- Roediger, H.L. (1990). Implicit memory: Retention without remembering. *American Psychologist*, 45 (9), 1043-1056.
- Rudman, L.A. ve Kilianski, S.E. (2000). Implicit and explicit attitudes toward female authority. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26 (11), 1315-1328.
- Sayar, F. ve Cangöz, B. (2013). Genç ve yaşlı bireylerin duygusal bellek işlevleri açısından karşılaştırılması. *Turkish Journal of Geriatrics*, 16 (2), 177-184.
- Schacter, D.L. (1987). Implicit memory- History and current status. *Journal of Experimental Psychology- Learning Memory and Cognition*, 13 (3), 501-518.
- Schafer, J., Caetano, R. ve Cunradi, C.B. (2004). A path model of risk factors for intimate partner violence among couples in the United States. *Journal of Interpersonal Violence*, 19 (2), 127-142.
- Schnabel, K., Banse, R. ve Asendorpf, J.B. (2006). Assessment of implicit personality self-concept using the implicit association test (IAT): Concurrent assessment of anxiousness and anger. *British Journal of Social Psychology*, 45, 373-396.
- Schumacher, J.A., Feldbau-Kohn, S., Smith Slep, A.M. ve Heyman, R.E. (2001). Risk factors for male-to-female partner physical abuse. *Aggression and Violent Behavior*, 6, 281-352.

- Sharpsteen, D.J. (1991). The organization of jealousy knowledge: Romantic jealousy as a blended emotion. P. Salovey, (Ed.), *The psychology of jealousy and envy* içinde (31-51). New York: Guilford Press.
- Sharpsteen, D.J. ve Kirkpatrick, L.A. (1997). Romantic jealousy and adult romantic attachment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72 (3), 627-640.
- Shorey, R.C., Brasfield, H., Febres, J. ve Stuart, G.L. (2011). The association between impulsivity, trait anger, and the perpetration of intimate partner and general violence among women arrested for domestic violence. *Journal of Interpersonal Violence*, 26 (13), 2681-2697.
- Smith, E.R. ve DeCoster, J. (2000). Dual-Process Models in Social and Cognitive Psychology: Conceptual Integration and Links to Underlying Memory Systems. *Personality and Social Psychology Review*, 4 (2), 108-131.
- Spielberger, C.D., Jacobs, G., Russell, J.S. ve Crane, R.S. (1983). Assessment of anger: The state-trait anger scale. J.N. Butcher ve C.D. Spielberger (Ed.), *Advances in Personality Assessment*, 2, Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates Inc.
- Stieger, S., Preyys, A.V. ve Voracek, M. (2012). Romantic jealousy and implicit and explicit self-esteem. *Personality and Individual Differences*, 52, 51-55.
- Stieglitz, J., Gurven, M., Kaplan, H. ve Winking, J. (2012). Infidelity, jealousy, and wife abuse among Tsimane forager-farmers: Testing evolutionary hypotheses of marital conflict. *Evolution and Human Behavior*, 33 (5), 438-448.

- Strack, F. ve Deutsch, R. (2004). Reflective and impulsive determinants of social behavior. *Personality and Social Psychology Review*, 8 (3), 220-247.
- Straus, M.A. (1979). Measuring intrafamily conflict and violence: The conflict tactics (CT) scales. *Journal of Marriage and the Family*, 41 (1), 75-88.
- Straus, M.A., Hamby, S.L., Boney-McCoy, S. ve Sugarman, D.B. (1996). The revised conflict tactics scales (CTS2)- Development and preliminary psychometric data. *Journal of Family Issues*, 17 (3), 283-316.
- Straus, M.A. (1999). The controversy over domestic violence by women.- A methodological, theoretical, and sociology of science analysis. X.B. Arriaga ve S. Oskamp, (Ed.), *Violence in Intimate Relationships* içinde (17-44). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Stuart, G.L. ve Holtzworth-Munroe, A. (2005). Testing a theoretical model of the relationship between impulsivity, mediating variables, and husband violence. *Journal of Family Violence*, 20 (5), 291-303.
- Sugarman, D.B. ve Hotaling, G.T. (1997). Intimate violence and social desirability: A meta-analytic review. *Journal of Interpersonal Violence*, 12, 275-290.
- Taft, C.T., O'Farrell, T.J., Torres, S.E., Panuzio, J., Monson, C.M., Murphy, M. ve ark. (2006). Examining the correlates of psychological aggression among a community sample of couples. *Journal of Family Psychology*, 20 (4), 581-588.

- Tanrıverdi, G. ve Şıpkın, S. (2008). Çanakkale’de sağlık ocaklarına başvuran kadınların eğitim durumunun şiddet görme düzeyine etkisi. *Fırat Tıp Dergisi*, 13 (3), 183-187.
- Thibaut, J.W. ve Kelley, H.H. (1959). *The Social Psychology of Groups*. New York: Wiley.
- Thurstone, L.L. (1931). The measurement of attitudes. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 26, 249-269.
- Tourangeau, R. ve Yan, T. (2007). Sensitive questions in surveys. *Psychological Bulletin*, 133 (5), 859-883.
- Tulving, E., Schacter, D.L. ve Stark, H.A. (1982). Priming effects in word- fragment completion are independent of recognition memory. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, 8 (4), 336-342.
- Tuncay-Senlet, E. (2012). Domestic violence against women in relations to marital adjustment and psychological well-being, with the effects of attachment, marital coping, and social support. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara: ODTÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TÜİK. (2012). *İstatistiklerle kadın*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- Uçar, O. (2011). İzmir aile mahkemelerinde boşanma davası görülen kadınların eş şiddetine maruz kalma durumu. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Voss, J.L. ve Paller, K.A. (2008). Brain substrates of implicit and explicit memory: The importance of concurrently acquired neural signals of both memory types. *Neuropsychologia*, 46, 3021-3029.
- Waalén, J., Goodwin, M.M., Spitz, A.M., Petersen, R. ve Saltzman, L.E. (2000). Screening for intimate partner violence by health care providers. *American Journal of Preventive Medicine*, 19 (4), 230-237.
- White, G.L. ve Mullen, P.E. (1989). *Jealousy: Theory, research, and clinical strategies*. New York: Guilford.
- WHO. (2010). *Preventing intimate partner and sexual violence against women: Taking action and generating evidence*. Geneva: World Health Organization.
- WHO (2013). Global and regional estimates of violence against women: Prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence.
- Wiers, R.W., Rinck, M., Dictus, M. ve Wildenberg, E. (2009). Relatively strong automatic appetitive action-tendencies in male carriers of the OPRM1 G-allele. *Genes, Brain and Behavior*, 8, 101-106.
- Wilkowski, B.M. ve Meier, B.P. (2010). Bring it on: Angry facial expressions potentiate approach-motivated motor behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 98 (2), 201-210.

- Wilkowski, B.M. ve Robinson, M.D. (2010). Associative and spontaneous appraisal processes independently contribute to anger elicitation in daily life. *Emotion*, 10 (2), 181-189.
- Wilson, T.D., Lindsey, S. ve Schooler, T.Y. (2000). A model of dual attitudes. *Psychological Review*, 107 (1), 101-126.
- Wittenbrink, B., Judd, C.M. ve Park, B. (1997). Evidence for racial prejudice at the implicit level and its relationship with questionnaire measures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72 (2), 262-274.
- Yang, M., Roskos-Ewoldsen, D.R., Dinu, L. ve Arpan, L.M. (2006). The effectiveness of “in-game” advertising: Comparing college students’ explicit and implicit memory for brand games. *Journal of Advertising*, 35 (4), 143-152.
- Zeytinoğlu, E. (2013). Evli bireylerin benlik saygısı, kıskançlık düzeyi, evlilikteki çatışmalar ve evlilik doyumu arasındaki ilişkilerin incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

EKLER

EK-1: Bilgilendirilmiş Onam Formu

Değerli Katılımcı,

Ankara Üniversitesi Psikoloji Bölümü'nde yüksek lisansını sürdürmekte olan Araştırma Görevlisi Ceren ATAKEY'in, Prof. Dr. Nurhan ER'in danışmanlığında yürüttüğü yüksek lisans tezini oluşturan bu araştırma evliliklerde yaşanan çatışmalar ile ilgilidir. Katılımı tamamen gönüllülük esasına dayanan bu araştırmada sizden beklenen bilgisayar ekranında size sunulan soruları yanıtlamanız ve görevleri yerine getirmenizdir. Araştırmadaki her bölüm, o bölümde yapmanız gereken şeyi açıklayan bir yönerge ile başlamaktadır. Lütfen bu yönergeleri dikkatle okuyunuz. Uygulama süresince araştırmacı yanınızda bulunacaktır. Yönergenin herhangi bir yerini anlamadığınızda araştırmacıya danışabilirsiniz. Uygulamanın yaklaşık 30- 40 dakika (tek oturum) sürmesi beklenmektedir.

Araştırmadan sağlıklı ve güvenilir bulgular elde edilebilmesi için lütfen sorulara dikkatle ve dürüstlikle cevap vermeye özen gösteriniz. Verdiğiniz bilgilerin tümüne yalnızca ilgili araştırmacılar tarafından ulaşılacak, hiçbir bilgi üçüncü kişilerle paylaşılmayacak ve bilgiler kişisel olarak değil, toplu olarak değerlendirilecektir.

Araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul ediyorsanız lütfen () işaretleyiniz.

Adınız- Soyadınız:

Katılımınız için çok teşekkür ederiz. Araştırmayla ilgili sorularınız için cerenatakay@yahoo.com e-posta adresinden araştırmacıyla iletişim kurabilirsiniz.

Araştırma Görevlisi Ceren ATAKEY

Prof. Dr. Nurhan ER

EK-2: Sadakat Algısı Ölçeği

Birazdan romantik ilişki içinde olunan partnere ilişkin bazı ifadeler göreceksiniz.

Lütfen bu ifadeleri kendi partnerinizi düşünerek okuyunuz ve her bir ifadeye ne ölçüde katıldığınızı aşağıdaki ölçek üzerinden belirtiniz.

(1)Kesinlikle Katılmıyorum ve (5) Kesinlikle Katılıyorum olmak üzere sayılar arttıkça ifadeye katılma dereceniz artmaktadır.

Örnek maddeler	1 Kesinlikle Katılmıyorum	2 Katılmıyorum	3 Kararsızım	4 Katılıyorum	5 Kesinlikle Katılıyorum
1.Partnerim beni aldatabilecek bir insandır.					
5.Partnerimin karşı cinsinden olan çekici insanlara karşı zaafı vardır.”					
8.Partnerim ilişkimiz konusunda bana karşı dürüsttür.					
12.Partnerim karşı cinsinden olan başka biriyle ilişki yaşayabilecek bir insandır.					
13.İlişkimiz konusunda partnerimin içi dışı birdir.					

EK-3: Duygu Deneyimi Ölçeği

Bu ölçek, farklı duyguları tanımlayan birtakım sözcükler içermektedir. Lütfen son altı ay içinde eşinizle tartıştığınız ya da kavga ettiğiniz zamanları düşünün. Lütfen her bir maddeyi dikkatlice okuduktan sonra duygu ve düşüncelerinizi yansıtan en uygun rakamı işaretleyiniz.

Her bir maddeyi “Son altı ay içinde eşimle ne zaman tartışsak kendimi hissederim.” cümlesindeki noktalı yere gelecek şekilde okuyunuz.

Örnek maddeler	1 Çok az veya hiç	2	3	4 Ara sıra	5	6	7 Çok fazla
1.Öfkeli							
5.Kaygılı							
8.Hiddetli							
10.Üzgün							

EK-4: Çatışmaların Çözümüne Yaklaşım-2 Ölçeği

Bir çiftin, ne kadar iyi geçinseler de karşılarındaki kişiye sinirlendikleri, karşı taraftan farklı şeyler istedikleri ya da sadece yorgun, moralleri bozuk olduğu için tartıştıkları veya kavga ettikleri zamanları olabilir. Çiftler, farklılıklarından kaynaklanan bu tip durumları çeşitli şekillerde çözmeye çalışırlar.

Birazdan göreceğiniz cümleler, partnerinizle aranızda çatışma yaşandığında olabilecekler hakkındadır. Lütfen, geçtiğimiz yıl içinde sizin ve partnerinizin, listedekileri ne sıklıkla yaptığını işaretleyiniz. Eğer bunlardan birini geçtiğimiz yıl yaşamadınız ama önceki yıllarda yaşadysanız 7'yi işaretleyiniz.

Örnek maddeler	1 1 kez	2 2 kez	3 3- 5kez	4 6- 10 kez	5 11- 20 kez	6 20'den fazla	7 Son bir yıldan daha önce	8 Hiç
1.Partnerimle görüş ayrılığımız olmasına karşın ona ilgi gösterdim.								
2.Partnerimle görüş ayrılığımız olmasına karşın bana ilgi gösterdi.								
17.Partnerimi ittim ya da sarstım.								
18.Partnerim beni itti ya da sarstı.								
19.Oral ya da anal ilişkiye girmek için partnerime karşı güç kullandım (vurmak, yere çalmak, silah kullanmak gibi).								
20.Oral ya da anal ilişkiye girmek için partnerim bana karşı güç kullandı (vurmak, yere çalmak, silah kullanmak gibi).								
23.Kavga sırasında partnerim başıma vurduğu için bağımlılık geçirdim.								
24.Kavga sırasında partnerimin başıma vurduğum için partnerim bağımlılık geçirdi.								
25.Partnerimi şişko ya da çirkin diye çağırdım.								
26.Partnerim beni şişko ya da çirkin diye çağırdı.								

EK-5: Demografik Bilgi Formu

Lütfen aşağıda yer alan soruları cevaplayınız.

1. Yaşınız:

2. Partnerinizin Yaşı:

3. Cinsiyetiniz

Kadın () Erkek ()

4. Eğitim Durumunuz

a) İlkokul mezunu b) Ortaokul mezunu c) Lise mezunu

d) Yüksekokul/ Üniversite mezunu e) Yüksek lisans mezunu f) Doktora mezunu

5. Partnerinizin Eğitim Durumu

a) İlkokul mezunu b) Ortaokul mezunu c) Lise mezunu

d) Yüksekokul/ Üniversite mezunu e) Yüksek lisans mezunu f) Doktora mezunu

6. Yaşamınızın çoğunu geçirdiğiniz yer

a) Köy b) Kasaba c) İlçe d) İl e) Büyükşehir f) Metropol

7. Yaşamınızın çoğunu içinde geçirdiğiniz aile tipi

a) Çekirdek b) Kalabalık

8. Partnerinizle ne kadar zamandır birliktesiniz?

a) 6 aydan az b) 6 ay veya daha fazla c) 1 yıl veya daha fazla

d) 5 yıl veya daha fazla e) 10 yıl veya daha fazla

9. Partnerinizle ne kadar zamandır evlisiniz?

- a) 6 aydan az b) 6 ay veya daha fazla c) 1 yıl veya daha fazla
d) 5 yıl veya daha fazla e) 10 yıl veya daha fazla

10. Aylık geliriniz

- a) 0-1500 TL b) 1500-2000 TL c) 2000-3000 TL
d) 3000-5000 TL e) 5000 TL ve üzeri

11. Eşinizin aylık geliri

- a) 0-1500 TL b) 1500-2000 TL c) 2000-3000 TL
d) 3000-5000 TL e) 5000 TL ve üzeri

12. Çocuğunuz var mı?

- () Evet () Hayır

13. Hangi elinizle daha rahat yazı yazarsınız?

- a) Sağ
b) Sol

14. Resim yaklaştırma- uzaklaştırma testinde hangi elinizi kullandınız?

- a) Sağ
b) Sol